

FELADATOK A BÉKESZERZŐDÉS VÉGREHAJTÁSA KÖRÜL

I. HITELÉLETI KÉRDÉSEK

ÍRTA:
DR. KRÄHL VILMOS
ÜGYVÉD

BUDAPEST, 1920
BENKŐ GYULA UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE

TARTALOMJEGYZÉK.

Bevezetés.....	Oldal 5
----------------	------------

I.

Magyar adós- és magyar hitelezői érdekek védelme külföldön.

Adósérdekek.....	10
Hitelezői érdekek.....	49
Egyes különleges kérdések külföldi kötelezettségeink tel- jestése körül.....	90
D) Külön problémák az emissziós intézetek tekintetében.....	98

Értelemzavaró sajtóhiba:

A 26-ik oldalon felülről a 4-ik sorban 144. §. helyett
olvasandó 14. §.

BEVEZETÉS.

John M. Keynes: „A béke gazdasági következményei” című, méltán nagy hírnévre szert tett munkájában, több helyen is, a versaillesi államszerződést „kARTHÁGÓI BÉKÉNEK” nevezi.” A kiváló tudós, aki az angol pénzügyminisztérium kiküldöttje volt a legfelsőbb gazdasági tanácsban, — kétségkívül alapos ismerője a Békeszerződésnek — ezen jelzõt nyilván arra való célzással használta, hogy a győztes szövetséges és társult hatalmak úgy bántak a legyőzött Németországgal, amiként a győztes Róma elbánt a harmadik pún háború után a legyőzött Karthágóval, amelyet lerombolt és a földdel tett egyenlővé.

Ma Keynes hasonlata a versaillesi szerződéssel szemben szomorúan találó: vajjon mivel hasonlítható össze akkor az a békeokmány, amelyet a győztes szövetséges és társult hatalmak, 1920. év június 4-én a Trianonban Magyarország békeküldötteire rádiktáltak? Hiszen tőlünk nemcsak gazdasági erőforrásainkat, természeti kincseinket, hajóinkat, vasutainkat, állatállományunkat, ipari gépeinket és berendezéseinket, mennyiségileg még meg nem állapított jóvátételi összegeket, valamint az idők folyamán elhódított és szorgos munkával megtermékenyített területeket vesz el a Békeszerződés: hanem elveszi ezeréves országunk anyatestének kétharmadrészét is! Van-e erre más magyarázat, mint a győztes Brennus szava, amely a Békeszerződés minden egyes cikkéből és minden cikknek minden egyes sorából hangosan szól felénk: „Vac victis!” Jaj a legyőzötteknek!

Aki a Békeszerződés áttanulmányozza, nem zárkozhatik el ezen érzés elől, amely megnyilatkozik több helyen azon nagyarányú munkálatokkal készült észrevételekben is, amelyeket a magyar Béke delegáció a szövetséges és társult Főhatalmaknak előterjesztett: és abban a monumentális beszédben is,”

* Idézett munka magyar fordításának 26-ik, 27-ik. 150-ik stb. oldalain.

amelyet gróf Apponyi Albert, a magyar Békedelegáció Elnöke, a Legfelsőbb Tanács 1920. január 16-iki ülésében előadott.

Ebben a helyzetben mit kell tennünk?

A vajjon összeszorított ajkakkal és daccal telve várjuk-e be olyan európai konstelláció elkövetkeztét, amely nemzeti jogainknak önszegély útján való érvényesítésére alkalmat nyújt? Vagy pedig két kézzel lássunk hozzá, hogy megtegyünk — igazságaink feladása nélkül — mindent, amivel a Békeszerződés nyújtotta eszközök segélyével, helyzetünkön javíthatunk és hogy teljesítsünk — Németország példája szerint — annyit, amennyi teljesíthető, hogy ezáltal eggyel több erkölcsi jogcímet szerezzünk arra, hogy a lehetetlenségekkel szemben belátást igényelhessünk.

Ha erre az utóbbi álláspontra helyezkedünk, akkor látni fogjuk, hogy bármi szomorú is helyzetünk, még sincsen okunk a kétségbeesésre.

A Békeszerződés ugyanis, úgy amint a versaillesi, st.-germaini és a trianoni államszerződésekben le van fektetve, még távolról sem maga a kész Békemű. Mindhárom szerződés., de különösen a két utóbbi, számos gazdasági és pénzügyi kérdés tekintetében csak a kereteket állapítja meg és úgynevezett „keretszabálya-okon belül, az érintett államoknak külön egyezmények kötése útján szabad kezet enged. Elismerték ezt vezető entente-államférfiak is, annak kiemelésével, hogy a versaillesi és kapcsolatos békeszerződések tulajdonképpen csak jegyzőkönyvek, amelyekben általános elvek vannak lefektetve és hogy a békemű maga csak ezután kerül kidolgozásra. Ez a körülmény, a Békeszerződés majdnem elviselhetetlenül súlyos terhei mellett, az egyetlen vigasz súlyos helyzetünkben, mert a kötendő egyezmények által bizonyos lehetőségek nyílnak meg a békeföltételek némi enyhítésére, annál is inkább, mert a korábban elleneséges nemzeteknek mostan békülékenyebb szelleme: erre alapos reményt enged.

A Békeszerződés ezen elasticitását az egész magyar közgazdaság javára értékesíteni elsőrangú érdek, nemcsak az állam pénzügyi teljesítőképessége, hanem a nemzeti erőforrások fenntartása szempontjából is.

A végrehajtás körüli lehetőségek értékesítése azonban, az érdekelt államok tárgyalási felkészültségétől függ. Múlhatatlanul szükséges tehát az idevonatkozó tárgyalási anyagnak gondos előkészítése.

Ausztria már eddig is nevezetes könnyítéseket vívott ki a Békeszerződés terheivel szemben. Szabad legyen e tekintetben a háború előtti adósságok kérdésében Ausztria és Franciaország között 1920. augusztus 3-ikán létrejött úgynevezett „Vorkriegsschulden-Abkommen”-re rámutatni. Hasonló egyezmény jött létre Ausztria és Anglia között, 1920. augusztus 27-ikén. Ausztria és az Egyesült-Államok között ilyen irányú tárgyalások ez idő szerint folyamatban vannak.

A háború előtti adósságok kérdése azonban távolról sem meríti ki azon előnyös lehetőségeket, amelyek a kötendő egyezmények által elérhetők.

Különösen három irányban nyújt lehetőséget a Békeszerződés messzebbmenő könnyítésekre:

I. A háború előtti külföldi tartozások (Vorkriegsschulden) tekintetében a hitelező államokkal kötendő különleges, kedvezményes egyezmények által. (Ad trianoni szerződés, 231. cikk.)

Ebbe az érdekkörbe vág bele azon lehetőségek értékesítése is, amely lehetőségek az entente-államokban levő magyar vagyonok felszámolása körül jelentkeznek. (Ad trianoni szerződés, 232/b.)

II. A monarchia utódállamai között kötendő különleges egyezmények tekintetében, olyan kérdésekben, amelyeket a Békeszerződés vagy egyáltalán nem, vagy csak fakultative szabályozott, vagy amelyeket a Békeszerződés az „utódállamok gazdasági konferenciája” („Wirtschaftskouferenz der Nachfolgestaaten”) elé utalt. (Ad trianoni szerződés, 248. cikk és konform st.-germaini szerződés, 265. cikk.)

Hí. Végül — a Jóvátételi Bizottság hatáskörébe utalt számos kérdésben — a Jóvátételi Bizottság munkálataihoz szükséges anyag módszeres előkészítése és a Bizottság helyes informálása által. (Különösen ad trianoni szerződés, 186. és 194. cikk.)

Ez a dolgozat azt tűzte ki céljául, hogy fölvesse és közelebbi vizsgálat tárgyává tegye azokat a kérdéseket, amelyek a Békeszerződés végrehajtása körül, a fenti feladatkörökben felmerülnek. E tekintetben távolról sem tart igényt a teljességre, mert több idevágó kérdés nem nyerhetett feldolgozást, így különösen ki vannak hagyva a kötendő vámszerződésekkel kapcsolatos kérdések és inkább a felmerülő hitelügyi és azokkal kapcsolatos jogi feladatokra van súly vetve. Egyes helyeken megoldási módozatok is fel vannak vetve, nem úgy

mint kész tervevetek, hanem mint gondolatok, amelyek eszmecsere és megvitatás anyagát adhatják. E dolgozat célja nem az, hogy kész javaslatokat nyújtson, hanem az, hogy a Békeszerződés végrehajtása körül, a sokféle és helyenkint homályos és önmaguknak ellentmondó rendelkezések közül, kiragadja és a versaillesi és st.-germaini szerződésekkel és azok végrehajtási intézkedéseivel egybevetve, megvilágítsa és értelmezze azon rendelkezéseket, amelyek a magyar állam pénzügyi terhei és a magyar hitelélet szempontjából a legfontosabbak.

A Békeszerződés végrehajtása tulajdonképen kormányfeladat. Ámde az érdekek rendkívüli nagysága egyrésztől, az egyes hitelintézetek és vállalatok nagymérvű közvetlen érdekelttsége másrésztől: elkerülhetlenné teszik, hogy a kormány a közigazdasági élet szabad tényezőivel együttesen és kooperative járjon el. Nem képzelhető nagyobb szolidaritás, mint az állam szolidaritása a Békeszerződés végrehajtása körül, minden egyes hitelintézet, de sőt minden egyes polgár vagyoni érdekével és megfordítva is, minden egyes polgár szolidaritása az állammal, a Békeszerződés folytán adódó nagy problémákban; mert a Békeszerződés nemcsak a magyar államot, hanem minden egyes intézetet és — úgy szólván — minden egyes állampolgárt külön-külön is, pénzügyi krízis elé állít. Minthogy pedig a Békeszerződés 231. cikke — államközi clearing esetében — a magyar államot első helyen szavatossá teszi polgárai adósságaiért: mint-hogy viszont a 232. cikk *b)* pontja a magyar állampolgárok (intézetek) külföldi magánvagyonát a magyar állam jóvátételi tartozásainak törlesztésére rendeli fordítani: ennél fogva a Békeszerződés által teremtett nyomasztó pénzügyi terhek enyhítése, a magyar államnak és az összes magyar hitelintézeteknek és minden magyar állampolgárnak külön-külön és együttes gondja is.

Ezen tanulmány feladatának tekintette azon érdekerületek tüzetes, megvilágítását, amelyek az érdekek szolidaritásánál fogva kollektív munkával volnának megművelendők.

Anyaga — a fentjelzett érdekek természete szerint — három részre tagolódik, amelyek közül az első rész a külföldi adós- és hitelezői érdekeink védelmével, a második rész a régi monarchia utódállamaival való viszonylatokkal és a harmadik rész a Jóvátételi Bizottság felhatalmazásaival foglalkozik.

Ezúttal az első rész jelenik meg, amely az adósérdekek feladatkörében, különösen a valutatranszformációs szabály tárgyi, terjedelmével és pénzügyi jelentőségével, valamint az átszámítási árfolyam tüzetes meghatározásával és ezek kapcsán az osztrák-francia és osztrák-angol egyezmények imertetésévei és méltatásával foglalkozik. A hitelezői érdekkörben — ismeretve a vonatkozó francia, angol és amerikai likvidációs törvényeket — kiterjeszkedik ezen likvidációk körüli érdekeink védelmére. Foglalkozik az átcsatolt területekre jutott magyar aktíváknak az utódállamokkal szemben való védelmével, annak kiemelésével, hogy milyen külön jogeszközöket nyújt ebben az irányban a magyar Békeszerződés és mi képen volnának ezen jogeszközök hatályosakká tehetők. Külön fejtegetések tárgyai azok a feladatok, amelyek az emissziós intézetek különleges viszonyai által adódnak.

Hogyha a felvetett kérdések megoldása körül — akárcsak egyetlenegy esetben is — sikerülne nemzeti érdekeinket eredményesen szolgálni, vagy akárcsak egyetlenegy esetben is sikerülne új szemponttal erősíteni a magyar álláspontot: úgy e dolgot maradék nélkül betöltötte célját.

Magyar adós- és magyar hitelezői érdekek védelme külföldön.

A) Adósérdekek.

Abból a tényből kifolyólag, hogy Magyarországnak az entente-külfölddel szemben a fizetési mérlege passiv: adós-érdekeink jelentősége nagyobb hitelezői érdekeinknél. E tekintetben a legsúlyosabban érint bennünket a teljesítési valuta kérdése. (Békeszerződés 231. *d*) és 254. cikk.)

A Békeszerződés tudvalevőleg úgy rendelkezik, hogy az eritente-államokban levő tartozásaink teljesítési valutája — éppen úgy, mint az entente-államokkal szemben fennálló követeléseink teljesítési valutája — mindig az érdekelt entente-állam valutája. Vagyis világosan kifejezve, hogyha valamely magyar állampolgárnak Budapesten, egy Marseillesben levő franciával szemben 1000 korona lejárt követelése van a háborút megelőző időből folyólag: úgy ezt a követelést — járulékaival együtt — az adós a magyar hitelezőnek megfelelő értékű frankban tartozik fizetni. És viszont, hogyha egy budapesti magyar kereskedő a lyoni selyemgyárosnak 1000 koronával tartozott a háború kitörésekor, azt frankban lesz köteles a megfelelő átszámítási kulcs szerint megfizetni. A valuta átszámítási árfolyama gyanánt, a háború kitörését megelőző hónap folyamán Magyarország és az érdekelt entente-állam között érvényben volt átlagos távirati átutalási árfolyam van megállapítva. (A Magyarországtól elszakadó területek tekintetében statuált különleges rendelkezésekre alább legyen szabad rámutatni.)

Ezen rendelkezés kihatása elsősorban a magyar államháztartásra, azután a hazai hitelintézetekre, de különösen a hazai emissiók intézetekre nézve, majdnem beláthatatlan volna, hogyha ezen rendelkezéseken könnyítések nem történének. Hogy a Békeszerződés 231. cikk *d*) pontban körülírt átszámítási árfolyam gyakorlatilag milyen teheröbletet jelent Magyarországra, azt legyen szabad egy példán szemléltetni. A francia frank átlagos árfolyama volt az 1914. év július havában a távirati átutalási forgalomban, a koronához viszonyítva 100: 96.20, vagyis 100 frank 96 korona 20 fillérrel volt egyenlő

értékű; ami annyit tesz, hogy 100 korona egyenlő értékű volt 103.94 frankkal. Eszerint ha a budapesti kereskedő Lyonban 1000 koronával tartozott, *úgy* koronatartozásának frankokban kifejezett egyenértéke 1039.40 frank volt. A Békeszerződés 231. cikk *d)* pontja szerint ennyit tartozik ma fizetni a budapesti kereskedő tőke fejében a háború előtti 1000 korona tartozása kiegyenlítéséül. Ennek az összegnek kifizetésére pedig ma, hogyha a francia frank árfolyamát 22 koronával számítjuk, az 1039X22 — 22,858 korona 46 fillér, vagyis ennyi koronára van szüksége a budapesti kereskedőnek, hogy eredetileg 1000 korona tőketartozását kifizesse.

Egy másik példa. A budapesti nyilvános könyvtár, amely a háborút megelőzően szállított könyvküldemény vételára fejében, 1000 koronával tartozik valamely londoni könyvkiadó-cégnek, az ezen tőketartozás fejében (a font sterling 1914. évi július havi átlagos árfolyamát 24 korona 21 fillérrel számítva) nagybritanniai pénznemben köteles tartozását megfizetni. A font sterling mai árfolyamát 1200 koronával számítva, 49,560 koronára van szükség — a kamatokat nem számítva — azon célból, hogy az eredetileg 1000 koronát kitevő adósságot a magyar adós kifizethesse.

Mielőtt a Békeszerződés ezen rendelkezésének a magyar államadósságokra és a magántartozásokra való hatásai számszerű adatok alapján megvilágítást nyernének: legyen szabad előbb az átszámítási árfolyamot magát közelebbi vizsgálat tárgyává tenni.

A már hivatkozott 231. *d)* szószerint így szól a Békeszerződés magyar szövegében: „A tartozásokat annak a szövetséges és társult hatalomnak (ideértve a szövetséges hatalmak gyarmatait és protektorátusait, a brit Domíniumokat és Indiát) pénznemében kell kifizetni vagy jóváírni, amelyik érdekelve van. Ha a tartozást más pénznemben kellene kiegyenlíteni, akkor azt az érdekelt szövetséges és társult hatalom (gyarmat, protektorátus, brit Domínium, vagy India) pénznemében kell kifizetni vagy jóváírni. Az átszámítás a háború előtti árfolyamon történik. Ennek a rendelkezésnek alkalmazásánál, a háború előtti átszámítási árfolyamot egyenlőnek kell venni azzal az átlagos távirati árfolyammal, amely az érdekelt szövetséges és társult hatalomnál — a közte és Ausztria-Magyarország között az ellenségeskedések megkezdését közvetlenül megelőző hónap folyamán — érvényben volt. Ha valamelyik szerződésben annak a pénznemnek, amelyben a tartozás ki van fejezve, az érdekelt szövetséges és társult hatalom pénznemére való átszámítására nézve meghatározott árfolyam van kikötve, az átszámítási árfolyamra vonatkozó fenti rendelkezés nem nyer alkalmazást.....” Ezen rendelkezés — úgy, amint a Békeszerződésben foglaltatik — az alább megjelölendő okokból nem nyerhet szószerint végrehajtást. Legyen szabad

azonban előbb levonni azon jogi következtetéseket, amelyek a végrehajthatóságra való tekintet nélkül levonhatók:

a) akár a magyar állampolgár a tartozást teljesítő fél, a szövetséges és társult Hatalom állampolgárával mint hitelezővel szemben, akár az entente-állampolgár a tartozást teljesítő fél, a magyar állampolgárral mint hitelezővel szemben, mindkét esetben egyenlő előfeltételek között, egyenlő terjedelemben nyer alkalmazást a teljesítési valuta kérdése, vagyis például a francia állampolgár is frankban tartozik teljesíteni, akkor is, hogyha a tartozás koronára szólt;

b) akár a magyar állampolgár a tartozást teljesítő fél a szövetséges és társult Hatalom állampolgárával mint hitelezővel szemben, akár az entente-állampolgár a teljesítő fél a magyar állampolgárral mint hitelezővel szemben, mindkét esetben egyenlő előfeltételek mellett paritásosan nyer alkalmazást az átszámítási kulcs, a szerződési valuta árfolyamából a teljesítési valuta árfolyamába. Vagyis: nem lehet az, hogy az egymással szemben a szerződő felek között kölcsönösen beszámítható követelések és tartozások tekintetében, a magyar állampolgár tartozása a magyar állampolgár követelésébe — ugyanazon ellenféllel szemben — más (terhesebb) árfolyam-átszámítási kulcs alapján ejtessék meg, mint az entente-állampolgár tartozásának átszámítása a teljesítési valutába, még akkor sem, hogyha az egyik tartozás koronavalutára és a másik tartozás idegen valutára szól. (Egyetlen kivétel, hogyha a felek már a szerződés stipulálásakor az idegen valuta tekintetében fix ái folyamatszámítási kulcsban állapodtak meg. L. ⁽¹⁾ pontot.)

c) Ha a tartozás az eredeti szerződésben sem koronára, sem pedig az illető entente-állampolgár államának valutájára szólt, hanem valamely harmadik — idegen — valutában fizetendő, akkor, arra való tekintet nélkül, hogy a magyar állampolgár az adós fél, vagy a magyar állampolgár a hitelező fél, a tartozás teljesítése mindig az érdekelt entente-állampolgár államának valutájában fizetendő. Vagyis, hogyha a magyar adós papírgyár a sicíliai kénbánya-társaságnak angol fontokra szóló tartozást kell, hogy teljesítsen, úgy ez a tartozás nem angol fontokban, hanem lírában lesz fizetendő, és pedig a font és lira árfolyam-paritása tekintetében áll ugyanazon átszámítási elv, mint a koronartartozások átszámítása tekintetében: vagyis ebben az esetben is a teljesítés a háborút megelőző hónap átlagos árfolyamparitása alapján kell, hogy történjék, nem pedig a mai, nagyobb disparitás alapján.

Nem tesz különbséget — egyéb feltételek fennforgása esetén — az, hogy a harmadik valuta a volt központi hatalmak valamelyikének valutája, például márka, vagy esetleg orosz rubel vagy valamely semleges valuta volt.

d) Az átszámítási árfolyamnak az alapszerződésben történt fixírozása, kizárja a koronartartozások valorisálását a háborút megelőző hónap árfolyamparitása alapján. A fixírozott

árfolyamátszámítási kulcs egyaránt és egyenlő terjedelemben érvényesíthető a magyar állampolgár javára és terhére. A teljesítési valuta és az érdekelt entente-állampolgár államának valutája közötti fix árfolyamkulcs kihat arra az esetre is, hogyha a teljesítés sem a koronavalutára, sem az érdekelt entente-állampolgár államának valutájára, hanem egy harmadik valutára szólt. Nem hat ki a fix árfolyamkulcs arra az esetre, hogyha a teljesítési (harmadik) valuta árfolyama csakis a koronával szemben volt fix arány szerint megállapítva.

ε) A 231. cikk d) pontjának alkalmazása tekintetében a Békeszerződés nem tesz különbséget a között, hogy az idegen valutára szóló tartozás aranyban, ezüstben, vagy papírban volt teljesítendő. Sehol a Békeszerződésben nincsen elkülönböltető rendelkezés a magántartozások tekintetében, ott pedig, ahol aranyban kell teljesíteni, ott az ki van mondva. (Nyolcadik rész, II. függelék, 12. §.) Ennélfogva — *nex nobis est distinguere*. Minden teljesítés ennélfogva az illető entente-állam papír-couransában teljesíthető. (Kifejezetten koronavalutában teljesítendő a 181. cikk 2. bekezdésében körülírt magyar tartozások.) Az aranyfrankra szóló osztalék vagy kamatszelvények ennélfogva Parisban papírfrankban és Rómában papírlírában teljesíthetők, a háborút megelőzőleg hónap aranyfrank-középfolyama alapján. Egyetlen kivétel van: nevezetesen a Békeszerződés 197. cikkében foglalt rendelkezés az aranykoronában teljesítendő készpénzfizetési kötelezettségek tekintetében. Utóbbiakat illetőleg a hivatkozott cikk akképen rendelkezik, hogy a hitelező választása szerint teljesítendő és pedig Londonban fizetendő font sterlingben, New-Yorkban aranydollárban, Parisban aranyfrankban, vagy Rómában aranylírában..

A háború előtti átszámítási árfolyamot a Békeszerződés egy „*praesumptio juris et de jure*” által határozza meg. Nevezetesen a háború előtti átszámítási árfolyam a korona és valamely entente-állam valutája között, több módon is meg volna határozható, amelyek egymástól — habár az egységre vonatkoztatva — csak csekély, de mégis bizonyos eltéréseket mutatnak. így az egyik módja az árfolyamparitás megállapításának az volna, hogyha a háború előtti hónapban az egyes entente-valutáknak a budapesti tőzsdén jegyzett átlagos árfolyama vétetnék átszámítási alapul, vagy fordítva, az egyes entente-államok tőzsdéin, például a párisi tőzsdén jegyzett koronaárfolyamnak a háborút megelőző árfolyama vétetnék alapul.

Egy másik módja az volna, hogy a nemzetközi utalványforgalomban a háború kitörését megelőző hónapban érvényben volt elszámolási kulcs vétetnék az árfolyamátszámítás alapjául. A háborút megelőző hónapban (valamint az 1914. évnek a háborút megelőző tartama alatt általában) a „Postautalványok Központi Leszámoló Hivatala” adatai szerint a következő árfolyamkulcsok voltak érvényben: 100 frank = 96 K 10 f.;

100 K — 104.06 frankr 1 font sterling = 24 K 22 f.; 100 K = 4 font sterling 2 shilling és 7 pence.

A Békeszerződés idézett cikke azonban sem az első, sem a második átszámítási kulcsot nem teszi magáévá, hanem az a háború előtti átszámítási árfolyamot egyenlőnek veszi „azzal az átlagos távirati átutalási árfolyammal”, amely az illető entente-állammal szemben bekövetkezett háborús állapotot „közvetlenül megelőző hónap folyamán érvényben volt”. *Mi értendő az „átlagos távirati átutalási árfolyam” alatt?* Könnyen felvetődik a gondolat, hogy a nemzetközi utalványforgalomban táviratilag küldött összegeknél a befizetés alkalmával, az átszámítás alapjául vett egyezményes kulcs értendő az idézett rendelkezés alatt: vagyis, hogy hány koronát tartozott Budapesten valaki a postahivatalnál feladni, hogyha távirati úton Parisba pénzt akart küldeni, olyképen, hogy az utalványos Parisban 100 frankot kellett, hogy kézhez kapjon. Vagy fordítva: hogy hány frankot kellett, hogy valaki a párisi postahivatalban a távírdai úton továbbított utalványok pénztáránál befizessen, hogyha azt akarta, hogy a budapesti utalványos 100 koronát kapjon kézhez. Tüzetesebb szemügy re vétel azonban meggyőz arról, hogy „az átlagos távirati átutalási árfolyam” alatt nem ez értendő. Abból a körülményből, hogy a szöveg „átlagos ... árfolyam”-ról beszél, szükségképen az következik, hogy olyan árfolyamot ért ez alatt, mely hullámzásoknak van alávetve, és pedig rövid időközökben, úgy hogv ezen fluktuáló árfolyamokból egy középárfolyam képezendő, holott a távirati utalványelszámolási kulcs 1914. év januártól a háború kitöréséig változatlan volt. A francia szöveg e tekintetben világosabb: „... Pour l'application de cette disposition, on considère, que le taux du change d'avant-guerre est égal à la moyenne des taux des transferts télégraphiques de la Puissance alliée ou associée intéressée pendant le mois, précédant immédiatement l'ouverture des hostilités entre la dite Puissance intéressée et l'Autriche-Hongrie.” A német szöveg (a versaillesi szerződés 296. cikk *d*) pontjában) világosan mutatja ezt: „...Die Umrechnung findet nach dem, vor dem Kriege gehenden, Wechselkurs statt. Pur die Anwendung dieser Vorschrift wird der vor dem Kriege geltende Wechselkurs als gleich angenommen mit dem mittleren telegraphischen Überweisungskurse der betreffenden alliierten und assoziierten' Macht, während des Monates der, der Eröffnung der Feindseligkeiten zwischen dieser Macht und Deutschland vorausging.” Vagyis a francia szövegből kitűnőleg, nem a táirati úton küldött postautalványok körül használt átszámítási kulcs, hanem a kereskedelmi forgalomban táviratilag utalványozott jóváírások napi átszámítási árfolyamának átlaga, a háború előtti hónapban. Ezen átutalások átszámítási árfolyama pedig *kifejezést nyer, az illető entente-külföldi teljesítési helyre és az illető entente-állam valutájára látra szóló váltók napi árfolyamában.*

A 231. cikk *d)* pontjában foglalt „átlagos távirati átutalási árfolyam” alatt — a frankra vonatkoztatva — a párisi (lyoni stb.) frankfizetésekre látra szóló váltók budapesti tőzsdén jegyzett, 1914. július havi átlagos árfolyama, illetve a Bécsre és koronára látra szóló váltók párisi tőzsdén jegyzett napi árfolyamának 1914. július havi átlaga értendő. És ugyanez áll megfelelő alkalmazással az angol font árfolyamkülönbözetére nézve.

Ezek a különbsétek és számvetések látszólag jelentéktelenek, sőt talán kicsinyeseknek is látszanak. Azonban csak felületes megtekintésnél. Egyetlen összehasonlítás igazolja, hogy ezen, látszólag elhanyagolható differenciák, azon összegek magassága folytán, amelyek nemzetközi kiegyenlítésre kerülnek: tekintélyes különbözetté emelkednek. Nevezetesen; a nemzetközi postai utalványforgalomban az átszámítási árfolyam volt az 1914. év folyamán, az év kezdetétől egészen a háború kitöréséig változatlanul 100 frank = 96 K 10 f.; vagyfs 100 K = 104.06 frank; ezzel szemben a budapesti tőzsdén az 1914. év július hónapban a látra szóló frankelfogadványok havi átlagos árfolyama volt 100 frank = 96 K 16 f.; vagyis 100 K = 103.99 frank.* Ez a differencia előállott a szerbiai demarche hatása alatt a korona árfolyamára nézve rontólag. A differencia 100 K után 7 centimes-ot tenne ki, ami 10,000 K után 7 frank és 1 millió K után 700 frank; 1 milliárd K után 700,000 frank volna. Azonban a differencia ennél is több. Nevezetesen a 231. cikk *d)* pontja egyik illusztrációja a Békeszerződés szerkesztési felületességeinek. Ezen szerkesztési felületességnek ebben az esetben Magyarországra nézve bizonyos kedvező konsekvenciái vannak, amelyeket le kell vonnunk. Tudvalevőleg a pénzügyi és gazdasági részek nagyon sok helyen a st.-germaini

* Az átlagos frankárfolyam a budapesti tőzsde hivatalos árjegyző lapja alapján van itt összeállítva az 1914. július 1-től július 26-ig bezárólag. A következő napon a budapesti tőzsde forgalma kormányrendelet alapján felfüggesztetett. A párisi tőzsdén ugyan 1914. július 27-én nem lett a forgalom beszüntetve, azonban a Wienre szóló értékek jegyzése felfüggesztetett, úgy hogy az utolsó ilyen jegyzés a „Fester Lloyd” 1914. július 28-iki számának jelentése szerint 1914. július 26-ról való. A budapesti frankjegyzések a következők voltak: 96.20, 96.20, 96.15, 96.12, 96.07 ½, 96.07½, 96.07 ½, 96.071/2, 96.07 ½ 96.07½, 96.07 2, 96.10, 96.12 ½ 96.12 ½ 96.12 ½ 96.1½, 96.171/2, 96.2 ½ 96.27½, 96.30, 96.32½, 96.37½, összesen 2215.52; ezt elosztva a köznapok számával, 22-vel, akkor a hányados: 96.16, ami a július havi középárfolyamot mutatja.

A budapesti tőzsdén az 1914. év július 1—26-ig bezárólag a látra szóló font-váltók árfolyama a következőleg volt jegyezve: 24.20^{1/4}, 24.19^{3/4}, 24.18, 24.18, 24.18, 24.18, 24.19, 24.191,4, 24.20 ½, 24.21, 24.21, 24.21, 24.20¼, 24.20 ½, 24.20 ½, 2, 24.20 ½, 24.19, 24.22, 24.28 ¼, 24.25, 24.25 ½, 24.27 ½, összesen 532.63, elosztva a jegyzési napok számával, 22-vel, úgy a hányados lesz **24.21**.

Hogyha azonban július 12-től 26-ig történt árfolyamjegyzéseket vesszük, úgy a franknál az összeg kitesz 1154.40, elosztva a jegyzési napok számával, 12-vel, a hányados 96.20 mint középárfolyam.

Ugyanezen július 12—26-ig terjedő időtartamra a fontjegyzések összege 290.71, elosztva a jegyzési napok számával, 12-vel, úgy a hányados 24.22 mint a font sterling középárfolyama.

szerződésben szószerint lettek átvéve a Versailles! szerződésből és csak ott, ahol az Osztrák-Magyar Monarchia különleges viszonyai elmulaszthatatlanul megkövetelték, ott történtek módosítások. A st.-germaini szerződés pedig, alig néhány változtatással — különösen néhány, a magyar Békedelegáció észrevételei folytán beiktatott, módosítással — - ment át a trianoni szerződésbe. A magyar Békeszerződés ezen historikuma a 231. cikk *d)* pontjában szemléltető módon van illusztrálva. Szószerinti transplantatio ez a versaillesi szerződés 296. cikk *d)* pontjából, illetve a st.-germaini 248. cikk *d)* pontjából. A francia szöveg itt szószerint így szól:

„... est égal à la moyenne des taux des transferts télégraphiques de la Puissance alliée ou associée intéressée pendant le mois, précédant immédiatement l'ouverture des hostilités entre ladite Puissance intéressée et l'Autriche-Hongrie.* Ami azt jelenti, hogy az érdekelt entente-állam és Ausztria-Magyarország között a háborús állapot bekövetkezésétől visszamenőleg kell egy hónapot számítani és ezen hónap folyamán jegyzett árfolyamok középszámát kell venni. Nem pedig talán úgy, hogy visszamenni a háborús állapot bekövetkezését megelőző hónapra és ezen hónap folyamán jegyzett árfolyamok középszámát venni alapul. A versaillesi szerződés esetében alig volna különbség ezen két számítási methodus között: ellenben a magyar (és osztrák) hadüzenetek időpontjai folytán már némi eltolódások mutatkoznak. A Német Birodalom 1914. augusztus 3-án izent hadat Franciaországnak; ellenben az Osztrák-Magyar Monarchia és Franciaország között a hadiállapot csak 1914. július 12-én következett be.³³ Ugyanezen a napon következett be a háborús állapot Nagybritannia és az Osztrák-Magyar Monarchia között is. Franciaország és Anglia ekkor már 9, illetve 8 nap óta hadiállapotban állottak a Német Birodalommal szemben. Budapesten a szerbiai konfliktus folytán már július 27-től fogva nem voltak tőzsdei jegyzések, az 1914. augusztus 12-ikét megelőző hónap folyama alatt a budapesti és a bécsi tőzsdéken csak július 12—26-ig történtek tehát jegyzések. A párisi tőzsdén a Wien-re szóló elfogadványok július 26-án jegyeztettek utoljára és így a frank-középfolyam kiszámítására ott is csak a július 12—26-iki időközi árfolyamok szolgálhatnak kiszámítási alapul. Hogy a londoni tőzsdén is ugyanazon napon függesztetett-e fel a bécsi értékek jegyzése? — ezt hitelesen megállapítani nem sikerült, de azon egyértelmű

*Lásd: Dr. Németh Alfréd: Diplomáciai okmányok (555. és következő oldalak). Eszerint a bécsi francia nagykövet, Doumaine, 1914. augusztus 10-éu kérte a bécsi külügyi hivattól útlevelét. Ugyanazon a napon kérte a párisi osztrák-magyar nagykövet is a francia kormánytól útlevelét. Augusztus 12-én közölte lord Grey angol külügyminiszter az Osztrák-Magyar Monarchia londoni nagykövetével, hogy Franciaország az Osztrák-Magyar Monarchiával már hadiállapotban levőnek tekinti magát és hogy augusztus 12-én éjjel 12 órától fogva Nagybritannia is hadiállapotban levőnek tekinti magát a monarchiával szemben.

ség folytán, amely akkor már a párisi és londoni kormányok között a háborús készülődések tekintetében fennállott: ez alaposan következtethető. Míg tehát Németországgal szemben majdnem ugyanaz az eredmény, hogyha a fenti két számvetési alap közül bármelyiknek alapján számítjuk ki a középárfolyamot, addig a korona középárfolyama tekintetében már eltolódás mutatkozik. A július 12—26-iki középárfolyam a franknál 100 frank = 96 K 20 f., vagyis 100 K = 103.94 frank, ami viszonyítva a másik középszámhoz, további 5 cent. hanyatlást mutat a korona terhére és viszonyítva a nemzetközi postautalványkulcshoz, 12 centimes különbözetet mutat a koronaárfolyam terhére. Ez a különbözet 1 millió koronánál 1200 frankot és 1 milliárd koronánál 1.200.000 frankot tesz ki olyképen, hogy az a hanyatlás, ami így a középárfolyamnál a korona terhére mutatkozik a frankkal szemben, az ma, mint megtakarítás, jelentkezik számunkra a fizetések teljesítésénél. Mert a postai átszámítási kulcscsal szemben a korona terhére mutatkozó esés — amely a budapesti jegyzésekben kifejezésre jutott: kétségkívül kifejezésre jutott — sőt bizonytalán még erőteljesebb módon a párisi tőzsdén is az 1914. július havában, különösen a belgrádi démarche után. így okszerűen következtethető, hogy a korona némi leromlása, ami az 1914. év július hónap folyamán a frankkal szemben a budapesti tőzsdén bekövetkezett: kétségkívül kifejezésre jutott — talán még erősebb mértékben — az entente-tőzsdéken is, amely utóbbiak mérvadóak a 23\ cikk d) pont 2. bekezdése szerint arra, hogy a „távirati átutalási árfolyam” kiszámításának alapjául vétesenek. A koronavalutának a frankkal szemben 1914. év július havában bekövetkezett némi hanyatlása, ilyen módon most reánk valamelyes előnyt jelent, mert ha azon kritikus hónap folyamán gyengült a koronaárfolyam, úgy kisebb számjegyű összegben nyert kifejezést annak frankokban kifejezett egyenértéke.

Ami az angol fontot illeti: itt történetesen az a helyzet forog fenn, hogy az 1914. július 12—26. közötti árfolyamok középértéke 12 — 24.22. pontosan ugyanannyi, mint a nemzetközi utalvány forgalomban az 1914. év folyamán, az év kezdetétől egészen a háború kitöréséig fennállott átszámítási kulcs a font sterling és a korona árfolyama között. Ehhez tehát észrevételt fűzni fölösleges.

Másképen áll a helyzet Olaszországgal és az Egyesült-Államokkal szemben. Olaszország és az Osztrák-Magyar Monarchia között a hadiállapot 1915. május 24-én következett be. Ámde 1915. május havában nem léteztek sem Budapesten, sem Bécsben tőzsdei jegyzések, mert a tőzsdék — mint már jelezve volt — kormányrendelet folytán zárva voltak és ebben az időben még a Deviza-központ nem volt felállítva, úgy hogy azon külföld részére, amelynek javára átutalások még teljesíthetők voltak (semlegesek), nem történtek hivatalos

árfolyamjegyzések. Nem sikerült megállapítani azt, hogy az olasz tőzsdéken, a Wien-re intézvényezett látra szóló váltók képezték-e az 1915. április 24-től 1915. május 24-ig terjedő időközben jegyzés tárgyát? Amennyiben ilyen jegyzések nem történtek, úgy a háború előtti átszámítási árfolyam a lira tekintetében nem lesz azon a módon megállapítható, amint ez a 231. cikk *d)* pontjában foglaltatik és erre nézve Olaszország és közöttünk egyezmény lehetősége nyílik meg.

Még inkább áll ez azonban az Egyesült-Államokra nézve. Az Egyesült-Államokkal a fizetési forgalom 1917. április 5-én szakadt meg. Az Osztrák-Magyar Bank deviza-központja ezen napról jegyezte utoljára a dollárt.* A március havi átlagos dollár-árfolyam volt a Deviza-központ közlése szerint 86b. A háborús állapot bekövetkezését megelőző hónapban nem történhettek tehát átutalások, sem jegyzések. Az Egyesült-Államokkal szemben ilyen alakban a 231. cikk *d)* pontja nem nyerhet alkalmazást. Ennélfogva megnyílik annak lehetősége, hogy az Egyesült-Államokkal szemben fennálló kötelezettségeink teljesítése körül egyezményi úton könnyítések legyenek elérhetők.

Általában véve, ott, ahol a Békeszerződés súlyos feltételei, — különleges okokból — nem hajthatók végre velünk szemben úgy, amint vannak: ott meg kell ragadnunk az alkalmat, hogy a végrehajtás körül könnyítsünk helyzetünkön és egyetlen ilyen alkalmat sem szabad elmulasztanunk. Ilyen módon a Békeszerződés végrehajtása körüli közreműködésünk lényegesen hozzá fog járulni terheink elviseléséhez. Ugyanezen gondolatot fejezi ki dr. Popovics Sándor, az Osztrák-Magyar Bank volt kormányzója: „A Békeszerződés állampénzügyi határozatai” című cikke: ** „A béke ügyének második fázisát annak a végrehajtása fogja képezni. Semmi kétség aziránt, hogy a végrendezés súlypontja ennek a végrehajtásnak különböző műveletein fog nyugodni.”

Az Egyesült-Államokkal szemben alkalmazandó átszámítási árfolyam kérdése egy másik jogkérdést vet fel és kíván elvi állásfoglalást. Ez a kérdés a 231. cikk *d)* pontjának tárgyi terjedelme.

* Az Egyesült-Államok és a Német Birodalom között a hadiállapot 1917. április 5-én következett be. Ugyanekkor megszakadt a diplomáciai összeköttetés az Egyesült-Államok és az Osztrák-Magyar Monarchia között (L: Belügyminiszter 11.746/917. számú 1917. április 14-iki keletű rendeletét). A hadiállapot azonban csak több hónappal később következett be az Egyesült-Államok és a monarchia között, Hogy mikor? Azt hitelesen megállapítani nem sikerült, azonban a Belügyminiszter 24.20.s/917. számú 1917. július 26-án kelt rendeletének tartalmából kitűnő: -; a rendelet kelte idejében még nem következett volt be.

** Lásd: Dr. Popovics. (Új Magyar Szemle” 1920. július havi száma.)

Az Egyesült-Államok sem a Német Birodalommal, sem Ausztriával szemben nem optait eddig az államközi clearing mellett. Nagyon közeli a valószínűség, hogy Magyarországgal szemben sem fog a clearing mellett optálni. Az a kérdés merül fel: hogyan alakul a teljesítési valuta és az át-számítási árfolyam abban az esetben, hogyha az entente hitelező-állam, nem optai, a clearing mellett? Precízebben és általánosabban fogalmazva a kérdést: *alkalmazandók-e a 231. cikk 14. pontjában körülírt külföldi teljesítésekre, a 231. cikk d) pontjában a koronavaluta transformációja tekintetében foglalt jogszabályok, abban az esetben is, hogyha a szóban-forgó entente-állam nem optalt a clearing mellett?* Maga az a tény, hogy ez a kérdés mint vitakérdés felmerülhet és állásfoglalást igényel: a legtalálhatóbb igazolása annak a kritikának, amelyet dr. Sckenk a Békeszerződésről írott jeles tanulmányában:² a Békeszerződés szerkesztési technikájáról mond: „... enthält das Instrument kaum den Versuch einer Systematik, das ist einer denkökonomischen Anordnung des Begriffsmaterials und das Unterehmen von einer Einzelbestimmung zu einer nächsthöheren aufzusteigen, oder einen umfassenden Grundsatz in seinen einzelnen Anwendungsfällen aufzusuchen ist eine schwere Mühsal. Ganz insbesondere sind Begriffsbestimmungen derart in das Gewirr der Einzelanordnungen hineingeflickt, daß die Eeststellung, wie weit eine solche Begriffsbestimmung reicht, sich zu einer Rätselfrage gestaltet.” Az itt idézett utolsó mondatban jelzett szerkesztési műhiba forog fenn a 231. cikk d) pont esetében. A 248. d> a clearing-rendszer keretében van tárgyalva a Békeszerződésben, azonban kétséget kizáró módon is tartalmaz olyan rendelkezést, amely a clearingen kívül álló államokra (Lengyelország és Csehország) is vonatkozik. Az egyik jogi álláspont azt vitatja, hogy a. 231. cikk d) pontjában foglalt valuta-transformáció-szabály a Békeszerződés általános érvényű rendelkezése, amely alkalmazandó Magyarország (Németország és Ausztria) és minden egyes entente-állam közötti viszonylatban, a tárgyi határok között megjelölt teljesítésekre, tekintet nélkül az államközi cicaringre: míg a másik felfogás szerint, a teljesítési valuta transformációjára vonatkozó jogszabály az átengedett magyar területekén túlnyomórészt, csakis azon entente-államokkal szemben alkalmazandó, amelyek a clearing mellett utaltak.

Ezen ellentétes felfogások jogi vitában állanak egymással

²Vesd össze: Dr. Schenk volt osztrák igazságügyminiszter jelenles az Auchgelischamt elnöke, tanulmányát: „Die zivilprozessualen Bestimmungen des Friedensvertrages.” (S. 5.)

* Ez a rendkívül találó kritika azonban nem rontja le azt a tényt, hogy egyes kérdések önmagukban véve, különösen ott, ahol a legyőzött államok kötelezettségeiről van szó (például a nyolcadik részhez csatolt I. függelék). egész virtuositással vannak kidolgozva.

úgy Németországban, mint Ausztriában és nálunk is. A német jogirodalomban az első felfogást Goldschmidt és Zander képviseli* és ugyanazon állásponton van Dr. Schenk „Der österreichische Volkswirt” 1920. január 24-iki számában. Míg ezzel szemben az ellentétes álláspontot foglalja el Dr. J. Heinzmann és Eberhard Meyer: „Auslandsforderung, Auslandsschuld und Abrechnung” című munkájában. Nálunk az egyik felfogást dr. Görög Frigyes képviseli,** míg a másik álláspontot dr. Sichermann Frigyes védelmezi.***

Bármily hálás terület is ez a kontrovers kérdés jogi viták számára, mégis ezen dolgozat — gyakorlatibb feladatkörében — nem terjeszkedhetik ki elméleti jogviták lefolytatására. Célja inkább a jogviták eredményeinek leszűrése és alkalmazása a Békeszerződés végrehajtása körül. Ennélfogva a kölcsönösen harcra vitt érvek egyenkinti felsorakoztatásáról e dolgozatnak le kell mondania. Gyakorlati szempontból a vita eredménye a következőkben összegezhető:

A vitát Dr. Schenk cikke: „Kurs und Währung alter Auslandsschulden” exponálta. Ezen cikk eszmemenete röviden a következő:

Az osztrák Békeszerződés 248. cikk 4. bekezdése szerint (amellyel a magyar Békeszerződés 231. cikk 4. bekezdése szó szerint egyezik) az ellenséges javak felszámolásának eredményei — clearing esetében — a valutatranszformációs szabály alkalmazásával fognak mindkét oldalon elszámoltatni. A IV. címben csatolt függelék 14. §-a szerint a valutatranszformációs szabály clearing esetén kívül is alkalmazandó — kivéve azt az esetet, hogyha az illető entente-állam annak alkalmazását nem kívánja. Minthogy az osztrák állampolgároknak az entente-állampolgárok elleni követelése az entente-állam által mindig felszámolható, viszont Ausztria az entente-állampolgároknak az osztrák állampolgárok elleni követeléseit nem számolhatja fel: ennélfogva ez a két rendelkezés egymással egybevetve arra vezetne, hogy az osztrák állampolgároknak entente-állampolgárok elleni koronakövetelése a valutatranszformációs szabály alkalmazásával, viszont az entente-állampolgároknak osztrák állampolgárok elleni koronakövetelése a valutatranszformációs szabály mellőzésével nyernének kiegyenlítést a clearingeu kívül. Mint-hogy ilyen szándék a Békeszerződésnek nem imputálható. ennélfogva szükségképpen ki kell terjednie a valutatranszformációs szabálynak a követeléseknek clearingen kívül, a feleknek egymás közötti kiegyenlítésére is.

* (Goldschmidt és Zander: „Rechte Privater int deutschen Friedensverträge” (idézve itt dr. Sichermann cikkéből a „Jogállam” 1920. szeptemberi számában).

** Dr. (Görög: „A nemzetközi tartozások a békeszerződés javaslatában.” („Kereskedelmi Jog” 1920. májusi száma.)

*** Dr. Sichermann: „A nemzetközi tartozások rendezéséről.” („Jogállam” 1920. szeptemberi száma.)

Ezzel szemben az az álláspont, amely azt vitatja, hogy egyedül az államközi clearing esetében alkalmazandó a korona- valuta transformációjára vonatkozó rendelkezés a 231. cikk 1—4. pontokban foglalt tartozások teljesítésénél, a következő okfejtésre van alapítva:

Két helyen rendelkezik a Békeszerződés a nemzetközi tartozásoknak entente-valutában való teljesítéséről; jelesül a (tizedik rész 111. címében foglalt) 231. cikk *d)* pontjában és (az ugyanazon rész IV. címében) a 233. cikk utáni függelék 14. §-ában. A 231. cikk (valamint a tizedik résznek III. címe általában is) a nemzetközi tartozásoknak clearing-rendszerrel való rendezését szabályozza és így az ennek keretében elhelyezett 231. cikk *d)* pontja csakis ezen rendszer keretében nyer alkalmazást.

A 233. cikk utáni függelék 14. §-a kiegészítő része azon szabályoknak, amelyek az entente-államok területén levő magyar vagyonok (javak, jogok és érdekek) likvidálása kérdésében a IV. címben (232 cikk, 233 cikk és függelék) foglaltatnak. Az idézett függelék 14. §-a tehát csak a javak, jogok, érdekek (amelyekbe a követelések is beleértendők) likvidálása, esetén nyer hatályt. Likvidáció esetén kívül a függelék 14. §-a nem alkalmazható.

Ezzel az okfejtéssel szemben, az ellentétes álláspont képviselői, különösen dr. dörög, az idézett cikkében éles logikával számos ellenérvet hoz fel, amelyek közül csupán néhány legyen itt felemlítve.

Nevezetesen: az az értelmezés, hogy a 231. cikk *c)* nem szorítkozik csupán azon esetre, amikor az entente-állam a clearing útján való lebonyolítást választja: következik magából a 231. cikk *d)* pont 4. bekezdéséből. Ez a bekezdés a Lengyelországgal szemben., valamint a Cseh-szlovák állammal szemben fennálló tartozások fizetésénél alkalmazandó átszámítási kulcs tekintetében azon különleges rendelkezést tartalmazza, hogy ezen újonnan alakult államok követelései tekintetében az átszámítási kulcsot a Jóvátételi Bizottság fogja megállapítani, ha csak Magyarország és ezen államok között ilyen irányú egyezmény nem jön létre. Minthogy pedig Lengyelországgal és Cseho-Szlovákiával szemben nincsen helye a clearing-elszámolásnak (254. cikk), ebből következik, hogy a 231. cikk *d)* pontja — annak ellenére is, hogy a III. címben van elhelyezve — a clearing-rendszeren túlmenő érvénnyel van a Békeszerződésbe beállítva. Dr. Sichermann azon válasza, hogy Lengyelország is és Csehország is kaptak a Német Birodalomból területet, igazolja ugyan e kérdés alapos ismeretét, nem dönti meg azonban az érvet, mert a 231. cikk *d)* pont 4. bekezdése egész Cseho-Szlovákiára és egész Lengyelországra egységesen vonatkozik és nem csupán a Németországtól kapott területekre. A másik nyomatékos érv a Békeszerződés 254. cikke. Ez a cikk az átengedett területek tekintetében úgy ren-

delkezik, hogy az ezekkel szemben fennálló tartozásaink entente-valutában teljesítendőek (vagyis — módosított formában — aktiválja a koronavaluta transformációja vonatkozó szabályt), jöllehet, hogy kifejezetten rendeli, hogy ezen területekké] szemben nincsen soha helye a clearing-elszámolásnak. Nem lehet semmi kétség aziránt, hogy a Békeszerződés nem szándékolta olyat nyújtani a tőlünk elszakadó területeken élő egykori magyar állampolgároknak, amit az entente Eőhatalmak a saját állampolgáraiknak nem adtak volna meg.

Élihez az érvhez még hozzá lehetne tenni azt, hogy gyakorlatilag lehetetlen helyzetre vezetne az az álláspont, hogy clearingen kívül a tartozások koronavalutában volnának teljesíthetők. Az utódállamok autochton állampolgárai, a magyarországi követelések tekintetében, hátrányba jutnának az újonnan szerzett állampolgáraikkal szemben, amit nem hagytak volna szó nélkül. Ezen a helyzeten csak úgy változtathattak volna, hogyha régi területük tekintetében a clearing mellett optáltak volna. Ámde sem Románia, sem Jugoszlavia nem optáltak Ausztriával szemben a clearing mellett. Nyilvánvaló, hogy régi állampolgáraik követeléseit tekintetében nem vélték magukat hátrányozottnak clearing nélkül sem.

Objektív megítélés mellett nem tagadható, hogy annak az álláspontnak van több támpontja a Békeszerződésben, amely álláspont a 2M., cikk d) pontban foglalt valutatranszformációs szabályt az államközi clearing esetén kívül is alkalmazandónak ítéli.

Hogyha Dr. Schenk idézett cikke a maga okfejtését egy lépéssel tovább vezette volna, akkor a vita már kezdettől fogva szűkebb területre határolódott volna. Nevezetesen: az általa képviselt álláspont nyomatékos támpontot nyer a IV. cím függelékének 4. §-ában. Ez utóbbi azt a rendelkezést tartalmazza, hogy az entente-állam a maga területén levő magyar javaknak, jogoknak és érdekeknek felszámolásából, eladásából, átruházásából és általában bármilyen kisajátítási intézkedés („mesures de disposition”) alkalmazása folytán befolyó bevételeket, jogosítva van elsősorban a saját állampolgárainak Magyarországgal szemben a 232. cikk e) pontjára alapított kártérítési igényeinek, valamint ezen kártérítési igényekkel egyenlő fokon, a saját állampolgárai javára a magyar állampolgárokkal szemben fennálló követeléseiknek kifizetésére, továbbá ugyanott megjelölt más kártérítési követeléseiknek kielégítésére fordítani. Lényegben tehát, ez a rendelkezés az entente-állampolgárok javára magyar állampolgárokkal szemben fennálló követeléseknek, külön kielégítési jogot statuál és külön kielégítési alapot jelöl ki. Ezen külön kielégítési jog fedezetéül azon külön vagyontömeg szolgál, amely egyrészt az entente-területen levő és az illető állam kisajátító rendelkezései által már érintett magyar vagyonok likvidációnális bevételeiből, másrészt az entente-állam területén levő magyar javak,

jogok és érdekek összességéből áll. Ezen vagyontömegbe beletartoznak az úgynevezett „készpénzkövetelések” („avoir en numéraire”) is, amely fogalomkörbe esnek a takarékbetétek, bankletétek, óvadékok, zárlati letétek stb. (a függelék 11. is-ának értelmezése és korlátozása szerint). Ezen külön kielégítési alap, nem csupán az entente-állampolgároknak magyar állampolgárok elleni követeléseinek fedezetül, hanem más-nemű, egyenkint felsorolt kártérítési igényeik fedezetül is szolgál. Ezen kártérítési igények közül egyes igényeknek, a magánkövetelésekkel egyenlő rangsorban, elsőbbségi joguk van a vagyontömegre bizonyos más, ugyanezen szakaszban felsorolt kártérítési igényekkel szemben.

Ezen rendelkezéseknek jogi folyamányai a következők;

a) Az entente-állampolgároknak magyar állampolgárok-kal szemben fennálló magánjogi követelése az entente-területen levő, likvidált és nem likvidált magyar vagyomból nyernek vagy nyerhetnek kielégítési. Az ilyen módon kielégítést nyerő entente-követelésekre a függelék 14. §-a érvényesül.

b) A függelék 4. §-a teljesen egyenlő színvonalra helyezi az entente-állampolgároknak ugyanott részletesebben körülírt (és a 232. cikk c) pontban meghatározott igényeket is maguk-ban foglaló) kártérítési igényeivel, az entente-állampolgároknak a magyar állampolgárokkal szemben fennálló magánjogi követeléseit, úgy a külön fedezet, valamint a külön fedezetben is fennálló rangsorbeli elsőbbség tekintetében. Amint ezt ezen különböző jogalapú igényekről más vonatkozásban Dr. Schenk megjegyzi: „Sie konkurrieren miteinander auf gleicher Höhe.”*) Az ilyen módon egymással egyenlő színvonalra helyezett követelések megítélése körül, nem lehet — külön kifejezett rendelkezés hiányában — a teljesítési valuta tekintetében különbséget tenni. Aziránt pedig nincsen kétség egyik oldalon sem, hogy a 232. cikk e) pontra alapított követelésekre a 231. cikk d) pont szabálya a clearingen kívül is kiterjed, (függelék 14. §. és 231. cikk 4. bekezdés.)

c) A függelék 4.1-ban foglalt rendelkezés nincsen korlátok közé szorítva, és így alkalmazást nyer tekintet nélkül arra, hogy az illető entente-állam a clearing mellett optált-e, avagy sem. Ebből nyilván következik, hogy az entente-állampolgároknak magyar állampolgárok elleni követelése az entente-állam egyoldalú akaratnyilvánítása folytán akkor is entente-valutában teljesítendők, hogyha az illető entente-állam nem optált a clearing mellett. Sőt gyakorlatilag épen a clearingen kívüli esetre következik ez, A függelék 4. §-ban foglalt elsőbbségek érvényesítése clearing esetében a 222. cikk hi 1. alponttal kollízióba jut és így clearing esetében az elsőbbségek érvényesítése — úgy, amint a függelék 4. §-ban szabályozva van — nem is

* Lásd: Dr. Schenk: Die zivilprozessualen Bestimmungen des Friedensvertrages (30. oldal).

vihető keresztül. Keresztülvihető azonban a clearingen kívül mint a 232. cikk *h)* 2. alpontnak kiegészítő végrehajtási módja. A 232. cikk *h)* 2. alpontja kifejezetten utal is a függelék 4. §-ára. Ebből nyilván következik, hogy a 231. cikk *d)* pont alkalmazása az entente-állampolgároknak a magyar állampolgárok elleni követeléseire — a clearing esetén kívül is — az illető entente-állam egyoldalú akaratnyilvánításától fog függni, valahányszor az illető entente-állam területén van likvidált vagy likvidálható magyar vagyon. Az illető entente-állam egyoldalú akaratnyilvánítása dönti el, hogy a likvidációs vagyontömeg a saját állampolgárainak kártérítési igényeire {232. *e)* stb.}, avagy pedig elsősorban és kizárólag csakis saját állampolgárainak régi magánjogi követeléseinek kiegyenlítésére legyen-e fordítandó? Hogy továbbá a likvidációs vagyontömeg 100%-ban fordíttassék-e a régi magyar tartozások kiegyenlítésére, avagy csak bizonyos quotája fordíttassék erre? Sőt elrendelheti azt is, hogy amennyiben a likvidációs tömeg kevesebbet tesz ki, mint amennyit kitesz a magyar tartozások összege, az illető entente-állam valutájára transformálva: akkor saját állampolgárainak minden nála bejelentett magyarországi követelése azon quota erejéig nyerjen a vagyontömegeből entente-valutában törlesztést, amely arány szerint viszonylik a likvidációs vagyontömeg az illető állam polgáraival szemben fennálló magyarországi régi függő adósságok összegéhez. Megtörténhetik, hogy ezen quota reáfordítása által az entente-hitelező eredeti koronakövetelésének névértékben kifejezett többszöröse nyer törlesztést és a magyar adós még tartozási hátralékban marad.

Habár az ilyképen levont következtetés még nem a vitakérdés megoldása; mindenesetre azonban praktice lényegesen megszükiti a vitaterületet. Mint positivum ebből leszűrhető annyi, hogy azon entente-államok, amelyeknek területén likvidálható magyar vagyon van: saját egyoldalú elhatározásukkal dönthetnek afelett, hogy saját állampolgáraiknak magyarországi régi követeléseikre — clearing esetén kívül is — alkalmaztassék-e a 231. cikk *d)* pontban foglalt valutatranszformációs szabály, avagy sem. Ezen megállapításból következik, hogy azon álláspont, amelyet Dr. Sichermann képvisel (Jogállam 1920. évfolyam 292. oldal) nem fogadható el. Ám ezzel még nincsen válasz arra a kérdésre, hogy *alkalmazandó-e a 231. cikk d)-ben foglalt valutaszabály olyan régi magyar tartozások teljesítése körül, amely tartozások olyan állammal szemben állanak fenn, amely államnak területén nincsen likvidálható magyar vagyon?* Alkalmazható-e továbbá a valutatranszformációs szabály olyan entente-állam polgárainak követeléseire, — a clearingen kívül is — amely állam nem élt magyar vagyonukkal szemben a 232. cikk *b)* pontban részére fenntartott likvidációs joggal? Jóllehet ezen kérdések kevésbé gyakorlati jellegűek, mert olyan állammal szemben, amellyel szemben a háború előtti időből folyólag

tartozásaink vannak, a legnagyobb valószínűség szerint vannak — ha kisebb összegben is — követeléseink is.

A második kérdés szintén nem mondható gyakorlatinak, mert az entente-államok — fájdalom — bőségesen éltek már eddig is a felszámolási joggal. (Csupán a régi monarchia utód-államaival szemben tiltja a Békeszerződés 250. cikke azt, hogy ezek az átcsatolt területeken levő magyar vagyont felszámolják vagy lefoglalják. Az elszakadó területekre vonatkozólag azonban a 254. cikk a teljesítési valutát — jöllehet az elszakadó területekkel szemben nincsen helye clearingnek — abban az értelemben oldja meg, hogy a 231. cikk *d)* pontban foglalt elvet — módosított alakban — alkalmazza ezekre.) Ennélfogva gyakorlati szempontból a kérdés megoldottnak látszik. Mindazonáltal lehetséges, hogy van olyan hitelező entente-állam, amellyel szemben nincsen viszonykövetelésünk. Mely valutában teljesítendőek ezzel szemben régi tartozásaink, ha ez az entente-állam nem optai a clearing mellett? Vagy lehetséges, hogy valamely entente-állam, amely nem optai a clearing mellett, — politikai okból — feloldja a már foganatosított lefoglalási és felszámolási intézkedéseket. Hogyan áll a kérdés ebben az esetben és általában az elméleti megoldás szempontjából?

A függelék 4. §-a alapján a 231. cikk *d)* pont alkalmazhatósága tekintetében nyert megállapításokat megerősíti a függelék 14. β-ának szövegmagyarázata az eredeti — francia — szöveg alapján. Az eredetiben a szöveg így szól: „Pour le règlement des questions visées par l'article 232, entre la Hongrie et les Puissances alliées et associées . . . par rapport auxquels la déclaration n'aura pas été faite, qu'elles adoptent la section III...” A magyar szöveg ezt *így* adja vissza: „Amennyiben a szövetséges és társult Hatalmak ... nem tesznek olyan nyilatkozatot, hogy a III. cím rendelkezéseit elfogadják ... a 232. cikkben említett kérdéseknek szabályozása tekintetében ...” Ez a fordítás nem adja vissza hűen a hiteles szövegben foglalt jogi gondolatot. Az eredetiben használt „reglement” szó itt nem „szabályozást” jelent, hanem annyit jelent, mint „kötelezettségrendezés” vagy „kiegyenlítés”. És nem arra vonatkozik, — amint erre a magyar szöveg következtetni enged — hogy a 232. cikkben említett kérdések a szövetségesek és Magyarország között miképpen fognak jogilag „szabályoztatni”, mert hiszen az ott említett kérdések éppen ugyanott jogilag szabályozva lettek, hanem arra, hogy a 232. cikk szabályozása folytán előállott kérdések, nevezetesen a kölcsönösen felszámolt, illetve a felszámolás alól libérait magánjavak és magánkövetelések miképpen fognak Magyarországnak és az entente-államok között kiegyenlítést nyerni. Ugyanezen szót használja a francia eredetiben a clearingre vonatkozó 231. cikk bevezetése: „Seront réglés par l'intermédiaire d'offices de vérification ...” amely

III. címben foglalt kiegyenlítési módozatra történik épen utalás az itt idézett 14. §-ban.

Az itt tisztázott értelmében adja vissza a versaillesi szerződés német nyelvű hivatalos fordítása is a 144. §. értelmét, „... Für die Regelung der, im Artikel 297 erwähnten Angelegenheiten zwischen Teutschland und den alliierten und assoziierten Mächten.....soweit von diesen Staaten die Annahme der Bestimmungen des Abschnittes III nicht -ausgesprochen ist.....” A III. cím bevezetésében pedig — amelyre a 14. §.

utal — az itt kidomborított értelemben adja vissza a hivatalos német fordítás a francia „seront réglée” jelentését: „...diese werden die folgenden Gruppen von Zahlungsverpflichtungen regeln”.

A kérdés tehát az lesz, hogy mely követelések vannak 'a 131. cikkben „említve”? (Az „említve” szó ugyan árnyalatbeli eltéréssel adja vissza a francia „visées par l'article 131” igazi jelentését, mivel azonban nem okoz értelemzavart, ennél fogva a további szövegmagyarázat alapjául elfogadható.) Az a nézet, amely szerint a 131. cikk csak a likvidálásra s a lefoglalásból és a likvidálásból eredő követelésekre vonatkozik — optikai csalódás. Ezen utóbbiak benne foglaltatnak a 131. cikk *b)* pontjában; azonban a 131. cikk *b)* pontjának tartalmát a 131. cikk tartalmával azonosítani annyit tesz, mint a részt az egészszel azonosítani. A 131. cikk *a)* pontja ugyanis, épen az entente-állampolgároknak a magyar állampolgárok elleni javairól és követeléseiről rendelkezik és ezeknek liberálását rendeli el. Nyilvánvaló, hogy a 131. cikk felhívása által eképen „említve” vannak a 131. cikk *a)* pontban érintett és liberait — tehát szabad — magyar tartozások is. Az entente-állampolgároknak a magyar állampolgárok elleni készpénzköveteléseit a 131. cikk ezenfelül a *h)* pont bevezetésében és a *h)* pont 2. alpontjában, külön is említi, és pedig arra való tekintet nélkül, hogy ezen utóbbiak voltak-e tárgyai valamely kivételes intézkedésnek, avagy sem. (A „készpénzkövetelés” itt használt jelentésének terjedelmét a függelék 11. S-a külön körülírja.) Ennél fogva a 131. cikk tartalmának felhívása által, egyszersmind „említve” vannak az entente-állampolgároknak a magyar állampolgárok elleni követelései is. Ez a megállapítás egyszersmind önmagában hordja a választ arra a vitakérdésre, hogy a függelék 14. §-a kiterjeszti-e és milyen módon a valutatranszformációs szabályt az államközi clearingben kívüli esetre is.

Magyarországnak szembe kell néznie mindazon realitásokkal, amelyek a Békeszerződés pénzügyi következményei gyanánt reá fognak hárulni Mennél hamarabb képes erre, annál előbb nyeri vissza azt az erőt, amelyet nehéz helyzetekben is a tisztánlátás nyújtani képes. Az adós nem csinálhat számadást a hitelező nélkül. A vitakérdést — mint Görög is megjegyzi — a nemzetközi vegyes döntőbíróság fogja eldön-

leni. Önáltatás volna — a felismert valóság után is — fenntartani vagy épen növelni olyan illúziókat, amelyekből a nemzetközi vegyes döntőbírótság ítélete úgyis rövidesen kiábrándítana.

Még arra a kérdésre kell válaszolni, hogy *mely tartozásokra nyer alkalmazást a 231. cikk d) pontban foglalt valuta-szabály?* Minden elméleti fejtegetés mellőzésével szolgáljon erre válaszul a német birodalmi „Reichsausgleichsgesetz” végrehajtásaképen kibocsátott 1920. április 30-iki „Bekanntmachung” (Reichsgesetzblatt Nr. 94) idevágó rendelkezése:

3. § A. 2. §-ban megjelölt követelések bejelentésénél a következőkre kell figyelni:

I. Amennyiben a Békeszerződés 296. cikk 1. pontjáról van szó: 1. Pénzkövetelésnek kell lennie, tehát nem ingók kiadására vagy dolgok vagy értékpapírok szolgáltatására irányuló igényeknek. 2. A követelésnek már a Németország és az adós állama között bekövetkezett háborús állapot megelőzőleg esedékesnek kellett lennie. 3. A követelésnek 1920. január 10-én (ezen a napon lépett életbe a versaillesi szerződés) kellett, hogy olyan német állampolgárt illessen, akinek lakhelye a Német Birodalom területén volt. 4. A követelésnek 1920. január 10-én az entente-államok valamelyike olyan polgárával szemben kellett fennállania, aki ebben az időpontban saját államában lakhellyel bírt.

II. Amennyiben a 296. cikk 2. pontjáról van szó (a háború alatt esedékessé vált követelések): 1. Pénzkövetelésnek kell lennie (1: 1. 1.). 2. A követelésnek azon időtartamon belül kellett esedékessé válnia, amely időtartam a Német Birodalom és az illető entente-állam között beállott hadiállapot időpontjától 1920. január 10-ig terjedt. 3. A követelésnek valamely entente-állam polgárával kötött ügyletből („aus rechtsgeschäftlichem Verkehre...” — „transactions ou de contrats passés avec ...”) kell származnia. 4. Az ügyletnek, amelyből a követelés származik, a Német Birodalom és az illető entente-állam között bekövetkezett hadiállapot előtt kellett történnie. 5. Azon ügylet teljesítésének (Ausführung des Rechtsgeschäftes), amely ügyletből a követelés származik, a hadiállapot folytán kellett egészben vagy részben elmaradnia. 6. Ezenfelül az 1. 3. és 4. pontokban foglalt előfeltételeknek is fenn kell forogniuk.

III. Amennyiben a Békeszerződés 296. cikk 3. és 4. pontjairól (követelések államadósságokból) van szó: 1. A követelésnek olyan államadóssági értékek kamatjára vagy tőkerészleteiére kell irányulnia, amelyek valamely entente-állam által (vagy Elsass-Lothringia által) lettek kiadva. 2. A kamatnak vagy tőkerészletnek 1920. január 10-ig kellett esedékessé válnia. A bejelentés azonban elmarad, hogyha a szóban forgó kamat vagy tőkerészlet fizetése a háború alatt, a kibocsátó állam polgárával vagy a semlegesekkel szemben felfüggeszte-

tett (pl. általános moratorium folytán). 3. A kamat- vagy tőke-részletkövetelésnek 1920. január 10-én valamely a belföldön, vagy külföldön lakhellyel bíró német állampolgárt kellett illetni. Ellentétben az I. és II. alatt megjelölt esetekkel, a II. alatti követelések tekintetében a külföldön lakó német állampolgárok is bejelentésre vannak kötelezve.

Arra nézve, hogy milyen lesz a hatása a Békeszerződésnek a magántartozásokra számszerűleg: — megbízható választ adni nem lehet. Nevezetesen: ugyanúgy mint az államadóssági terhek tekintetében, — lásd dr. Popovics idézett cikkét — ugyanúgy a magántartozások tekintetében sem lehet ma összegszerűleg határozott választ adni.

Arra nézve, hogy mennyit tesznek az entente-államokkal szemben fennálló magántartozások, — ideértve a hitelintézetek és vállalatok tartozásait, — és, hogy különösen ezen tartozások közül mennyi vált eddig esedékessé, nincsenek hiteles adatok közzétéve. A magyar kormány évi jelentései az ország közállapotáról 1915. év óta abban maradtak; a „Statistikai Évkönyv” utoljára az 1915. évi adatokat tette közzé. Dr. Fellner Frigyes „Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona” című munkájában az 1911. évi adatok vannak feldolgozva, amelyek azóta már lényegesen módosultak és így nem szolgálhatnak a jelenlegi szenvedő állapot mértékéül. Mint jellemző adatot legyen szabad azonban felemlíteni, hogy ezek szerint a régi Osztrák-Magyar Monarchián kívüli államokkal szemben fennálló magántartozásaink (a vasúti elsőbbségi részvényekkel és kötvényekkel együtt) 1,868.747,000 koronát tettek ki.

A háború folyamán ugyan a magyar kormány a 2900/1916. M. E. számú rendelettel* elrendelte, hogy a belföldi hitelezőknek az ellenséges államok polgáraival (jogi személyekkel) szemben fennálló követelései, ugyanígy az ellenséges állampolgárokkal szemben a belföldi állampolgárok (jogi személyek) részéről fennálló tartozások, bejelentessenek: ámde az erre vonatkozó adatok nem lettek közzétéve. Feltéve, hogy az adatszolgáltatás teljes pontossággal teljesített: ez a statisztika akkor sem nyújtana ma biztos támpontot, mert Magyarország kétharmadrésze elszakítván, az elszakadó területeken lakó egykori magyar állampolgárok (jogi személyek) külföldi tartozásai és külföldi követelései le volnának számítandók a háború alatt összeírt külföldi tartozásokból, illetve követelésekből. De ettől eltekintve, az adatgyűjtés — legalább a rendelet tartalma szerint — nem terjedt ki arra, hogy a tartozások és követelések, mely valutában voltak teljesíthetők. A Békeszerződés végrehajtása szempontjából azonban hiányos ezen adat-

* Budapesti Közlöny 1916. szeptember 3-iki száma.

gyűjtés azon okból is, mert akkor a magyar, állam még egységes lévén, nem tartalmazhatta még az elszakadó területeken levő magyar állampolgároknak (jogi személyeknek) a Csonka-Magyarország állampolgáraival (jogi személyeivel) szemben fennálló követeléseit és tartozásait. Ezen adatok felvétele fontos és sürgős volna avégből, hogy Magyarország fizetési kötelezettségeit és különösen a teljesítési valuta (231. cikk *cl*) és 254. cikk) által okozott különbözeti összeg nagyságát megállapítani lehessen.

Mindaddig, amíg idevonatkozó pontos statisztikai anyag nem áll rendelkezésre, addig megbízható számvetés nem tehető. Kétségtelen azonban, hogy a magánadósságok túlnyomó részben a hitelintézetekre és ezek közül is főképen a budapesti hitelintézetekre — leginkább a budapesti emissziós intézetekre — nehezednék.

A magyar Béke delegáció észrevételeiben előterjesztett adatok, a lejárt magántartozásokat a *2M.* cikk kapcsán a lejárt államadóssági tartozásokkal együtt tárgyalják.

Ezek szerint az entente-főhatalmakkal szemben entente-valutákban kötelezett és máris lejárt tartozásaink („dettes exigibles”) — beleértve az állami kölcsönök háború alatti esedékességeit, a záloglevelek és községi kötvények után esedékessé vált kamat és lejárt tőkerészleteket, a hitelintézetek és vállalatok háború előtti ügyleteiből fennálló és idegen valutában teljesítendő tartozásokat, — kereken 400 millió frankot és 5—6 millió font sterlinget tettek ki.* (Ezen számok időközben, természetesen növekedtek. A korona további romlása folytán változott a Béke delegáció által alapul vett átszámítási kulcs.)

A fenti 400 millió frank tartozás kitesz', 22: 1 relációt véve alapul,	400 X 22 —	8,800 millió koronát
A fenti fonttartozás, 1200: 1 reláció alapján kitesz 6 / 1200	.....	7,200
	összesen	16,000 millió koronát

Kerek számban lő milliárd koronát. Ez azonban még nem adja a teljes képet, mert ebben nem foglaltatnak benne a semleges külfölddel szemben fennálló és lejárt tartozásaink valutáris terhei, (Nem foglaltatnak benne természetesen a Németországgal szemben fennálló tartozásaink, sem pedig az egykori Ausztriával szemben fennálló tartozások.)

* Vessd össze: Magyar Béke delegáció XXIX. számú jegyzékéhez csatolt **Viii.** sz. mellékletet, amely jelenleg sajtó alatt áll. A jelen közlés a Békeelőkészítő irodától nyert szíves engedély folytán történt. (Az ezreken aluli számjegyek elhanyagoltának.)

Ezek a magántartozások főképen a hitelintézeteket és vállalatokat terhelik.

Ez az összeg a régi Magyarország területére vonatkozik és így természetesen az átengedett területek külföldi tartozásai levonandók és az ezekre eső tartozások összegével ez a szám csökkentendő. Azonban — amint azt a Béke delegáció észrevételei kiemelik — a külföldi tartozások főképen a budapesti intézeteket terhelik.

A magyar Béke delegáció a már hivatkozott jegyzékben, külön foglalkozik az emissziós intézetek kibocsátásaiban már esedékessé vált tartozásokkal. E szerint az emissziós intézeteknek az entente-főhatalmak területén levő már lejárt, frankvalutára szóló és közvetlenül esedékes tartozásai 120 millió frankot tettek ki, amely összeg időközben természetesen növekedett. Ez az összeg, a francia frank mai árfolyamát ^{22} K-val véve, kitesz 2662 millió — kerek számban 2^1U milliárd — koronát. Ebbe nincsenek beleértve a semleges államok területén elhelyezett valutatartozások. (A Németországban, valamint Ausztriában elhelyezett címletek esedékességei, — hasonlóképen — szintén nem foglaltatnak benne.) Nincsenek beleértve a font sterlingre szóló magántartozások lejárt kamatai és tőkerészletei sem. A fenti összeg majdnem egészében a budapesti emissziós intézeteket terheli, mert a budapesti intézetek emisszióihoz viszonyítva, a régi magyar államterületen is csekély számmal levő vidéki emissziós intézetek kibocsátásai alig jöhetnek számításba.

Budapest fővárosa is közelről van érintve, mert lejárt kötelezettségei hozzávetőleg 25 millió frankot és 60,000 font sterlinget tesznek ki. A fentebbi árfolyamokat véve az átszámítás alapján, ez $550 + 72 = 622$ millió koronát tesz ki.

Horribilis számok ezek, még a mai viszonyok között is, amelyek egy — túlzás nélkül mondható — óriási problémái vetnek fel. Es pedig: *miképen teljesíttessenek a Békeszerződés 231. cikke alapján előálló magántartozási terhek az entente-hitelezőkkel szemben?*

Ez a kérdés az alább kifejtendő okokból, úgy a magyar hiteléletnek általában, mint a magyar államháztartásnak különösen, egyik domináló kérdése lesz hosszú időn keresztül és ezért közelebbi vizsgálatot igényel.

Arra a kérdésre, hogy miképen teljesítendőek ezek a monstruosus terhek, a Békeszerződés 231. cikkében, illetve az ehhez csatolt függelékben részletes előírások vannak. Az itt hivatkozott cikk az államközi clearing esetéből indul ki; az entente-hatalmaknak szabad választására van bízva, hogy ez iránt a Békeszerződés hatálybalépésétől számított egy hónapon belül optáljanak.

Az államközi clearing iránt optáltak a Német Birodalom-

mal szemben: Nagybritannia gyarmataival, protektorátusaival és a Domíniumokkal, kivéve a délafrikai Úniót és Egyiptomot; Franciaország Elsass-Lothringiával, a gyarmatokkal és protektorátusai alatti területekkel; Olaszország a gyarmataival: Belgium Kongóval; Görögország és Siam. Utólag még (Reichsgesbl. S. 1491) Haiti.

Német-Ausztriával szemben az államközi clearing mellett optáltak: Nagybritannia a tengerentúli területekkel, kivéve Egyiptomot és egyelőre még a Domíniumokat és Indiát; Franciaország a tengerentúli területekkel; továbbá Olaszország a gyarmataival és Görögország.

Nem optáltak az államközi clearing mellett: az Egyesült-Államok. Abból a körülményből, hogy Nagybritannia és Franciaország, úgy a Német Birodalommal mint Ausztriával szemben a clearing mellett optáltak, következtetni lehet, hogy Magyarországgal szemben is a clearinget fogják választani. Minthogy adósérdekeink szempontjából főképp ezen entente-állatnok jönnek tekintetbe, ennélfogva legyen röviden megvilágítva, hogyan alakul a helyzet az államközi clearing esetén. Ebben az esetben, úgy Magyarországon, mint mind-egyik, a cicaring mellett optáló entente-államban, „Vizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal” állíttatik fel. Tilos — büntetés terhe mellett — a feleknek a közvetlen teljesítés. Minden hitelező a Hivatal felállításától számított 6 hónapon belül a saját állama hivatalánál köteles bejelenteni és igazolni a követelését. A követelések teljesítése a Hitelezőhivatal és Adóshivatal közötti elszámolás útján történik, akképen, hogy minden három hónap végén mutatkozó egyenleget az Adóshivatal köteles a Hitelezőhivatalnak további egy hónapon belül kiegyenlíteni. A kiegyenlítés akképen történik, hogy amennyiben Magyarország terhére mutatkozik egyenleg, úgy Magyarország az illető entente-állam valutájában lefizeti; amennyiben viszont Magyarország javára mutatkozik egyenleg, úgy ez az egyenleg nem kerül valóságos kifizetésre. hanem Magyarország jóvátételi tartozási számlája javára iratik az illető entente-állam valutájában.

Mint ebből látható, az elszámolás mindig Magyarország és az illető entente-állam között történik. Az enteuc-állambeli hitelező a maga államával szemben igényelheti követelését, viszont a magyar adós a magyar államnak tartozik kötelezettségét megfizetni. És ugyanígy a magyar hitelező csak a magyar államtól igényelheti a teljesítést, illetve az entente-adós a saját államának tartozik fizetni. A hitelezői és adósviszonyba az illető adósnak állama lép be mint egyenes adós a hitelező államával szemben. (Ettől eltérés csak azon

* Lásd: Bekanntmach über den Beitritt alliierter und assoziierter Staaten zum Ausgleichsverfahren vom M). April 1920. (!v.eiclist;esetz]aU S. 7hl.)

esetben van, hogyha az adós már a háború előtt csődben volt vagy fizetéseinek beszüntetését bejelentette, vagy fizetéképtelen lett, vagy olyan társaságról van szó, amely a háború alatt a háborús kivételes jogszabályok folytán felszámoltatott.)

Gyakorlatilag ez mit jelent? A Magyarország és Franciaország közötti viszonyban ez annyit jelent, hogy a magyar hitelintézeteknek, főképen emissiók intézeteknek tartozásaiért a magyar állam maga első helyen adóssá válik Franciaországgal szemben és így ő köteles a Vizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal felállításától (aminek a Békeszerződés hatálybalépésétől számított 3 hónapon belül meg kell történnie) számított 6+3+1 = 10 hónap múlva megfizetni, nemcsak az államkölcsonöknek a Békeszerződés hatálybalépéséig lejárt kamatait és tőkerészleteit, hanem az emissiók intézetek lejárt kamattartozásait és a kisorsolt címletek tőkeösszegét is, — a mutatkozó egyenleg szerint.

Világítsa meg néhány számadat, Magyarországnak az entente-külfölddel, főképen Franciaországgal és Angliával szemben fennálló követeléseit.

A magyar Béke delegáció már többször idézett jegyzéke szerint magyar állampolgárok (intézetek) birtokában — 1917. évi statistika szerint — a következő külföldi értékek voltak: Livres sterlingben 600,000, frankokban 2.500,000, lírában. 2.500,000, dollárokbán 2.000,000.

Az intézeteket, illetve magánosokat megillető nyílt követelések nincsenek kitüntetve, azonban aligha tehetnek lényegesebb változást.

Föltéve, hogy ezek az értékek Csonka-Magyarország területén vannak: akkor Franciaországgal szemben a 2Va millió értékű frankból annyi esik javunkra, amennyi hátralékos kamat, tőkerészlet, vagy osztalék ezekre esik.

De még hogyha teljes összegében is levonjuk ezt a 2 ½ millió frankot: akkor sem képes ez lényegesebben befolyásolni javunkra az egyenleget, mikor egymagában az emissiók intézeteink részéről teljesítendő lejárt franktartozás több mint 120 millió frank. És mennyiben képesek a mérleget a javunkra billenteni a kezeink között levő összesen 60,000 livres sterlinget kitevő angol értékek? — mikor egymagában Budapest fővárosa már lejárt és esedékes fonttartozásai 60,000 livres sterlinget tesznek ki, — nem szólva a magyar állam, sem pedig a budapesti hitelintézetek lejárt fonttartozásairól.

Nyilvánvaló, hogy teljes lehetetlenség az, hogy a bekövetkezendő egyenleg — úgy amint a 231. cikkben és a függelékben foglaltatik — a Békeszerződés életbelépésétől számított 13 hónap múlva egyszerre, vagy akárcsak valamely későbbi, előre megjelölhető határidőben egyszerre kifizettségük.

Mit kell tehát tennünk?

A magyar Béke delegáció a 231. cikk kapcsán előterjeszteti észrevételekben azon óhajának adott kifejezést, hogy a 23.1. cikk 1—4. pont alá eső, úgy államadóssági, mint magántartozásokra, amelyek a fegyverszünet előtt váltak esedékessé, továbbá azon adósságokra, amelyek a háború előtt kontraháltak és legkésőbb az 1926. év folyamán válnak esedékessé, moratorium engedtessek 1926. év december 31-ig. Bármennyire indokolt is volt ez az előterjesztés, az entente hatalmak nem adtak helyet ennek, és a Békeszerződésben semminemű teljesítési kedvezményt nem engedtek, leszámítva azon egy módosítást, hogy, míg a st.-germaini szerződés szerint a clearing-elszámolás a Hivatalok között havonként történik és az egyenleg további egy hét alatt kifizetendő, addig a magyar Békeszerződés szerint az elszámolás a Hivatalok között háromhavonként történik és az egyenleg további egy hónapon belül fizetendő. A Békeszerződés rendelkezéseivel szemben Ausztriának külön egyezmények útján jelentékeny/ teljesítési kedvezményeket sikerült elérnie, úgy Franciaországgal, mint Nagybritanniával szemben, amelyek úgy a Német Birodalommal szemben, mint Ausztriával szemben a clearing mellett optáltak.

Még mielőtt Ausztria a háború előtti tartozásainak rendezése tekintetében ezen főhitelezőkkel egyezményt létesített volna, az alábbi intézkedéseket tette a Békeszerződés idevágó rendelkezéseinek végrehajtása végett:

Az 1920. január 9-iki kormányrendelettel* elrendelte egy „Vizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal” felállítását „Abrechnungsamt” néven. Az 1920. június 15-iki törvénnyel** felhatalmazást adott a kormánynak olyan tartalmú rendelet kibocsátására, amellyel az államközi clearing mellett optáló államokkal szemben megtiltja az osztrák állampolgároknak fizetések közvetlen teljesítését, vagy a másik, oldalról közvetlenül teljesített fizetések elfogadását; egyszersmind az ilyen ügyleteket semmisenek nyilvánítja és az állam javára kártérítési jogot állapít meg azzal szemben, aki ilyen ügylet által az államot bármiképpen károsította. Ezen törvény végrehajtásául kibocsátotta a július 15-iki rendeletet*** amely megállapítja azt, hogy a ílalom nem terjed ki olyan követelésekre és tartozásokra, amelyek az 1918. november 4. utáni ügyletből keletkeztek és amelyek a st.-germaini szerződés hatálybalépte után válnak esedékessé. Ezen végrehajtási rendelet Franciaországgal szemben az 1920. augusztus 19-iki kétféle rendelet† által nyert módosítást, amely utóbbiak folytán az adós és hitelező közötti közvetlen teljesítés lehetősége megnyílt. Hasonló le-

* Staatsgesetzblatt vom 23. Januar 1920, Nr. 25.

** Staatsgesetzblatt vom 14. Juli 1920, Nr. 287.

*** Staatsgesetzblatt vom 23. Juli 1920, Nr. 319.

† Staatsgesetzblatt vom 20. August 1920, Nr. 385 u. 386.

hetőséget nyitnak meg Nagybritanniával szemben az 1920. szeptember 9-iki rendeletek.*

Az 1920. augusztus 3-iki osztrák-francia egyezmény a: háború előtti tartozások rendezéséről („Übereinkommen zwischen der österreichischen und der französischen Regierung betreffend die Regelung der Vorkriegsschulden”), kizárólag a magántartozások rendezésére vonatkozik. A st.-germami szerződés 248. cikk 3. és 4. pontjában foglalt osztrák állami tartozások tekintetében az egyezmény 15. cikke fenntartja külön egyezmény kötését az osztrák állam és a francia „Nemzeti hivatal külföldi értékpapírok részére” között.

Háború előtt vagy alatt lejárt tartozások (Vorkriegsschulden) alatt, az osztrák-francia egyezmény szerint, Német-Ausztria területén lakó állampolgároknak, Franciaországban vagy gyarmataiban és protektorátusaiban lakó francia állampolgárokkal szemben fennálló olyan tartozások tekintendők, amely tartozások 1919. április 2-ika előtt keletkeztek és amelyeknek lejáratára nem későbbi, mint 1920. július 16-ika. lízen adósságok tekintetében az egyezmény a következő kortyvitéseket teszi lehetővé: megengedi a magánegyhességek létrejöttét, olyképen, hogy minden osztrák adós köteles a francia hitelezőnek a tartozása kiegyenlítése tekintetében egyességi ajánlatot tenni (egyezhmény 2. §.) és az e tekintetbe» létrejött egyességet 1921. február 1-ig ajánlott levélben a francia Hitelezőhivatalnak (Office des Biens et Intérêts Privés, Paris) bejelenteni. Az ajánlat visszautasítása esetén mindegyik fél a saját állama Hivatalának tesz bejelentést, a vonatkozó iratváltás kapcsán a fenti időpontig (egyezhmény 4. §.). Leszámítva azon esetet, amikor osztrák állampolgárnak Franciaországban levő zárolt vagyona használatik tel — egészben vagy részben — teljesítésre vagy beszámításra: az egyességek szabadon köthetők és a teljesítésekhez jóváhagyás nem szükséges, Franciaországban zárolt osztrák vagyon felhasználása esetében, csak az Office des Biens et Intérêts Privés Paris jóváhagyásával válhatik az egyezmény hatályossá (egyezhmény 11 §.), amely jóváhagyás a felek közös írásbeli bejelentése alapján kérhető. A francia Hivatal 6 héten belül dönt a jóváhagyás kérdésében és értesíti a feleket.

A saját tartozása kifizetésére, minden osztrák adós jogosult mindennemű franciaországi aktívumát a francia Hivatal ellenőrzése mellett felhasználni, azok teljes értékéig. Amennyiben a saját kötelezettségeit már rendezte, vagy önmagának nincsenek kötelezettségei, úgy a francia Hivatal hozzájárulásaival a saját aktívumait átengedheti, azok 70%-a erejéig, harmadik személynek, hogy utóbbi ezzel teljesíthesse francia hitelezőjével szemben fennálló kötelezettségét. Osztrák állampolgárok az egyezmény aláírása után jogosultak, a francia

* Staatsgesetzblatt vom 17. September 1920, Nr. 425 u. 426.

Hivatal ellenőrzése alatt, franciaországi aktívumaikat értékesíteni. Az értékesítésnek az 1919. október 7-iki francia likvidációs törvény szerint kell történnie. (11. §.)

Azok az aktívák, amelyek nem nyertek értékesítést, ugyanígy az értékesített aktívákból visszatartott 30%, valamint a bankköveteléseken (Bankguthaben) kívüli nyílt követelések: a francia Hivatal által átvételnek és ezek ellenértéke az osztrák Hivatal javára íratik.

Amennyiben a felek között nem jött létre barátságos úton egység, úgy a két Hivatal folytat egységi tárgyalásokat és törekszik rábírní, mindegyik a saját állama polgárát az ajánlat elfogadására. Hogyha az osztrák állampolgár vonakodik a két Hivatal által jóváhagyott egységi ajánlatot elfogadni, akkor az ajánlat vegyes döntőbírótság elé bocsátható, amely kimondhatja vagy azt, hogy az egység kötelező, vagy pedig a tartozás kiegyenlítését a két Hivatal útján való lebonyolításra utalhatja (egyezmény 5. §.).

Osztrák állampolgároknak francia állampolgárokkal szemben a Hivatalok útján lebonyolításra kerülő kötelezettségei tekintetében, az osztrák kormány egyetemleges kötelezettséget vállal az adóssal a tőke és kamatok erejéig olykép, hogy ez az egyetemlegesség a más, mint koronávalutára szóló kötelezettségek tekintetében, a teljes tartozási összegre és minden járulékára kiterjed. Ellenben a koronávalutára szóló tartozásoknál az eredeti adós csak a tartozásnak koronákban kifejezett névértéke és ennek kamatai erejéig teel, míg a valorizált tartozás (a 248. cikk *d*) alapján előálló valutakülönbözet) erejéig, egyedül az osztrák kormányt terheli a fizetési kötelezettség a francia Hivatallal szemben. Az osztrák adósok, egymás között, nem felelnek egyetemlegesen, hanem kiki a saját tartozásáért. Az eredeti adós felelőssége a francia Hivatallal szemben mindkét esetben, csak a tulajdonát képező és francia területen levő aktívák erejéig terjed. (6. §.)

Az osztrák államnak az állampolgárai tartozásaiért vállalt kötelezettségekre az egyezmény moratóriumot és részletfizetési kedvezményt enged a következő-módon: a más, mint koronávalutára szóló tartozások, 5 egyenlő évi részletben fizetendők, amelyek közül az első részlet 1921. június 1-én esedékes és pedig a tartozás lejáratától számítva 1920. augusztus 3-ig, évenkinti tőkésített 3% kamattal, és 1920. augusztus 3-tól számítva 5% tőkésítés alá nem eső kamattal együtt. Amennyiben az osztrák korona a francia frankkal szemben a 10: 1 paritás fölé javuk úgy több lesz fizetendő, mint a tartozás VÖ része, nevezetesen annyi korona lesz fizetendő, mint amennyi a frankokban kifejezett tartozás frankokban kifejezett Vs-öd részének koronákban kifejezett aequivalense. A többlet, amennyivel ez az összeg a tartozás egy ötödrészét fölőzi, az utolsó évi részlet javára fizetettnek tekintendő. (7. §.)

A koronávalutára szóló azon tartozásokat, amelyek tekin-

tetében sem a felek között, sem a Hivatalok, illetve a döntő-Bíróság közbelépése folytán nem jött létre egység, az osztrák kormány a következő elvek szerint tartozik törleszteni: a koronavalutában kifejezett névérték és az 1920. augusztus 3-ikáig 3%-al számított és évenként tőkésített, az 1920. évi augusztus 3-ától 5%-kal számított és tőkésítés alá nem eső kamatokkal együtt, 1921. május 1-én fizetendő, a zürichi korona—frankparitás alapján. A valorizált tartozás összege erejéig egyedül az osztrák kormány felel a francia Hivatalrak. Ezen tartozás törlesztése 25 egyenlő évi kamatmentes részletben történik, olyképp, hogy az első részlet az 1926. évben válik esedékessé, vagyis amikor a külföldi valutára szóló tartozásokat az osztrák kormány leróta, akkor megkezdődik a koronatarozások valutakülönbözeteinek fizetése 25 éven át. Amennyiben az osztrák korona annyira javulna, hogy a korona—frankparitás a 10: 1 aránynál kedvezőbb volna, úgy ez a javulás a francia Hivatal javára esik, olyképp, hogy a korona kurzusára való tekintet nélkül a frankokban kifejezett törlesztési részletnek legalább tízszeres összege fizetendő koronavalutában és az ekképpen mutatkozó többlet az utolsó évi részlet, illetve részletek apasztására fordítandó. Az osztrák kormánynak az eredeti adóssal szemben fennálló visszkereseti joga, a francia és az osztrák kormányok között létrejött egyezmény által nincsen érintve (8. §.). Lakásberendezések, könyvek, képek, ékszerek és személyes használatra szolgáló ingóságok tulajdonosaiknak visszaadatnak, hogyha a francia Hivatal előtt igazolták, hogy mindennemű franciaországi kötelezettségüknek eleget tettek. Hasonló értelmű elbánást helyezett kilátásba a francia kormány kisebb értékű üzletekre, műhelyekre, valamint munkaeszközökre, amennyiben ezek a tulajdonos létfenntartásához szükségesek. Az egyezmény kimondja, hogy a francia és osztrák állampolgárok között 1919. április 2-ika óta létrejött jogügyletek, továbbá az osztrák állampolgárok által ezen határidő után Franciaországban vagy gyarmataiban szerzett jogok, javak és érdekek kizárólag az általános magánjogi elvek szerint ítélandók meg és nem esnek a Békeszerződés jogszabályai, sem pedig az 1920. augusztus 3-iki egyezmény rendelkezései alá. (14. §.) Ezen deklarativ rendelkezés indokolva is van azzal, hogy ezen a napon szűnt meg Franciaország és Ausztria között a kereskedelmi tilalom. Találóaan jegyzi meg ezzel kapcsolatban dr. Sichermann,* hogy ez a kifejezett rendelkezés sok kételyt oszlatott el, mert ezen rendelkezés hiányában kétes volt az osztrák honosok által a kereskedelmi tilalom megszűnése után, de az osztrák Békeszerződés hatálybalépése előtt kötött ügyletek és osztrákok

* L. Dr. Sichermann: „A nemzetközi tartozások rendezése” című cikkét („Jogállam” 1920. évi 7. számban), amely az osztrák-francia egyezménnyel behatóan foglalkozik.

által Franciaországban szerzett javak jogi sorsa. Az idézett cikknek abbéli aggályát azonban, hogy a Békeszerződés hatálybalépése utáni időben szerzendő javakra nézve még az egyezmény után is maradtak fenn kételyek, — nem lehet osztani.*

Az osztrák-francia egyezmény osztrák részről különböző szempontokból sok kritikának volt kitéve.⁷² Az egyezmény kellő méltatása céljából szükséges az egyezmény historikumát ismerni. A tárgyalások a két kormány között még az osztrák szerződés hatálybalépése előtt megindultak, azonban a francia kormány merevsége folytán megakadtak. A francia kormány ugyanis a valutatranszformációs szabály folytán nyert helyzetét, gazdasági hódításokra akarta kihasználni az osztrák iparvállalatokkal és hitelintézetekkel szemben. Ez a „pénétration pacifique” olyan módon látszott előtte legkönnyebben megvalósíthatónak, hogy hajlandónak mutatkozott moratorium engedélyezésére, azonban biztosítékképpen kézzizálogokat követelt, nevezetesen az osztrák vállalatok részvényeit és értékeit kívánta lombardként lekötöni. Ilyképen a koronavaluta devalvációját vélte a francia nagytőke és a francia kormány' alkalmas eszköznek, hogy iparpolitikájának Közép-Európában új bázist teremtsen és hogy általában a francia nagytőke expansív törekvéseinek, minden áldozat nélkül új hódításokat szerezzen. Kézenfekvő, hogy a lombard útján kezébe jutó értékpapírok által, domináló szerepet tudott volna biztosítani magának az osztrák ipar minden ágában és döntőig tudta volna befolyásolni úgy a termelést, mint a kivitelt, — minden ellenérték szolgáltatása nélkül. Másrészt az osztrák értékeknek a régi tartozások fejében való lekötése megakadályozta volna azt, hogy éppen ezek segítségével az osztrák ipar nyersanyagHITELEKHEZ juthasson. Az osztrák kormány az előtt az alternatíva előtt állott, hogy vagy elfogadja ezt a feltételt, vagy pedig Franciaország az államközi clearing mellőzésével a közvetlen inkasso útján „recouvrement directe” fogja lejárt követeléseit érvényesíteni. Jóllehet Ausztriában a lejárt kötelezettségek nagy összegei miatt ezen alternatívával szemben, tartva a kíméletlen behajtásoktól („wildes inkasso”), meglehetősen nyugtalanság volt: mégis az osztrák kormány ezen tárgyalásokban azon álláspontra helyezkedett, hogy az esetre, hogyha a clearing előnyeinek megszerzése végett feláldozza az osztrák vállalatok önrendelkezését, akkor — medicina pejus morbo. Így a tárgyalások ekkor megszakadtak és később a francia kormány által vétettek fel újból, amely alkalommal eredményre vezettek.

* Ez a kérdés — külföldi aktíváinkkal kapcsolatosan — alább tüzetes tárgyalásban részesül.

**Lásd: „Neue Freie Presse” 1920. augusztus 5-iki, 10-iki, szeptember 14-iki és 18-iki számát.

Az egyezmény bírálói különösen azt kifogásolják, hogy a valntaíartozások teljesítésére engedett 5 évi törlesztési idő nagyon rövid a korona mai disagiója mellett és, hogy az industriális tartozások teljesítésére engedett 10 évi törlesztési tartam kedvezménye, csak zálogi biztosíték mellett adatik. A valutakötelezettségek teljesítése lényegesen terheőbb feltételek mellett történik, mint a valorisait koronartartozások teljesítése. Különösen abban a tekintetben vállalt idevonatkozólag az osztrák kormány kötelezettséget, hogy a valutatartozásokéit az eredeti adósok maguk is az osztrák kormány mellett felelősek maradnak. Az ilyen módon a valutaadósokra háruló teherrel szemben nem látnak elegendő ellenértéket, mert az elért kedvezmények főképen a valorisait koronartartozások teljesítését könnyítik meg.

Az ipari és kereskedelmi, úgynevezett kommerciális tartozások törlesztési feltételei különösen azért is kifogásoltnak, mert a tíz évi törlesztési kedvezmény zálogbiztosíték adásához lévén köthető, a biztosíték ezen módja által, — úgy vélik, — a kötendő magánegyhességekre praejudicium létesült, mert a francia hitelező, aki egyébként magánegyhességben talán ilyen biztosíték nélkül is hajlandó lett volna engedményeket tenni, amellett, hogy magánegyhességben további engedmények nyújtására hajlandó, aligha fog lemondani olyan garanciákról, amelyek az egyezmény alapján megilletik őt az adósnak nyújtott további kedvezmény nélkül is.

Ezen kritikai észrevételekkel szemben az egyezmény tárgyilagosa megítélése végett a következő szempontokra történik utalás. Az egyezmény az osztrák Békeszerződés 248. cikkében körülírt clearing-rendszer keretében a következő irányokban tartalmaz előnyöket Ausztria javára: 1. a valutatartozások teljesítésére öt (esetleg tíz) évi részletfizetési kedvezményt tartalmaz; 2. a valorisait tartozások törlesztésére 1926-tól kezdődő 25 évi részletfizetési kedvezményt enged; 3. lehetővé teszi olyan magánegyhességeknek szabad létrejövetelét és szabad teljesítését, amelyek az adósra nézve az egyezményben foglalt feltételeknél kedvezőbb feltételek mellett jöhetnek létre; 4. felszabadítja a franciaországi osztrák aktívákat, olyan módon, hogy a saját tartozására saját aktíváit kiki egész értékük szerint és másoknak franciaországi aktíváit, azok értékének 70%-a erejéig veheti igénybe magánegyhességek keretében 1921. január 31-ig; 5. kamatengedmény úgy a valutatartozások mint a koronartartozások tekintetében; 6. végül a Vizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok behajtási tevékenységüket csak 1920. április 1-én kezdik meg.

Annak megítélése, hogy a valutatartozások körül íett-c volna módjában az osztrák kormánynak további könnyítések elérése? olyan kérdés, amelyre csak a folytatott tárgyalásoknak alapos ismerője tudna választ adni. Ugyanígy arra a kérdésre vonatkozó választ, hogy a valutatartozások körül az

eredeti valutaadósok egyetemleges kötelezettsége kellőképp rekompensáltatott-e? csak a franktartozások összegének a koronartartozások összegével való egybevetése alapján lehetne eldönteni. Annyi azonban kétségtelen, hogy magának az osztrák államnak igen lényeges és egyáltalán nem kicsinyelhető könnyítések nyújtottak a koronartartozások törlesztése körüli. Az is kétségtelen, hogy az egyezmény nyitva hagyta azt a kérdést, hogy a valorisait tartozások teljesítéséért milyen mértékben terhelje szavatosság az eredeti adósokat, mert az eredeti adósok kötelezettsége a francia Hivatallal szemben csakis az eredeti tartozás koronaösszegben kifejezett névértéke erejéig van kimondva és ekképen az a kérdés, hogy az állam milyen mértékben érvényesítheti visszkereseti jogát az Ausztria belső ügye.

Nagy jelentősége van azonban a Franciaországban levő osztrák aktívákra vonatkozó rendelkezéseknek. Annak, hogy az osztrák aktívák a magánegyhességekbe bevonhatók, különösen két irányban vannak messzemató következményei: 1. valutavédelmi szempontból; 2. az állami kártérítési terhei szempontjából. Mivel hasonló természetű könnyítő rendelkezések az osztrák-angol egyezményben is foglaltak: legyen szabad ezeknek horderejét az osztrák-angol egyezmény ismertetése után, mindkét egyezményre vonatkozólag együtt méltatás tárgyává tenni.

Az osztrák-angol egyezmény a háború előtt, vagy alatt lejárt tartozásokról külsőleg nem úgy jelent meg, mint kölcsönös tárgyalások alapján létrejött szerződés, hanem mint Nagybritannia egyoldalú engedménye, az államközi clearingrendszernek a Békeszerződésben foglalt elveivel szemben. Az angol kormány jegyzékét azután az osztrák kormány egy jegyzékben köszönettel elismerte. Épen ezért eltérőek is voltak a nézetek abban a tekintetben, hogy szükséges-e az 1920. augusztus 27-iki angol jegyzék a nemzetgyűlés elé terjeszteni? Mivel azonban az angol jegyzék a magánegyhességek koncedálása által olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a Békeszerződésben foglalt fizetési és elfogadási tilalmat érinti, amely tilalom az 1920. június 15-iki osztrák törvény által törvényhozásiig is szabályoztatott: ennél fogva ugyanúgy, mint az osztrák-francia egyezményt, úgy ezt is a törvényhozás elé fog majd kellene terjeszteni. Az egyezmény (*Übereinkommen zwischen der österreichischen und der großbritannischen Regierung betreffend die Regelung der Vorkriegsschulden*) * lényegileg a következő rendelkezéseket tartalmazza. Háború előtt, vagy alatt lejárt tartozásoknak tekintendők mindazon kötelezettségek, — Ausztriában lakó osztrák állampolgárok és Nagybritanniában vagy tengerentúli birtokaiban lakó angol állampolgárok között — amely kötelezettségek 1919. július 12-ike előtt kelet-

* Staatsgesetzblatt vom 14. Oktober 1920; Nr. 478.

keztek és amelyeknek lejáratí időpontja nem későbbi, mint 1920. július 16-ika. Minden osztrák adós köteles egyességi ajánlatot tenni angol hitelezőjének és amennyiben az egyesség létrejött, úgy kötelesek a felek ezt jóváhagyás végett úgy az osztrák „Abrechnungsamt”-nak, valamint a brit Hivatalnak (Clearing Office in London) legkésőbb 1921. március 31 ig ajánlott levélben bejelenteni. (1. pont 1. bekezdés.) Ugyanígy bejelentendő az elutasított egyességi ajánlat is — a reávonatkozó ellenajánlat bemutatásával. A jóváhagyott egyesség teljesíthető úgy közvetlen fizetés, mint elszámolás, valamint az adósnak Nagybritanniában levő vagyonának a követelés törlesztésére való fordítása által. A tartozások törlesztésére az osztrák adós úgy a saját, mint harmadik személynek ezen célból az angol Hivatal engedélyével liberálendő — egyébként, likvidáció alá eső — angliai aktívait igénybe veheti. (1. pont 2. bekezdés.) Mindkét esetben, az angol Hivatal a jóváhagyás megadása körül azon elvet fogja követni, hogy az ilyen módon szabaddá váló és Angliában levő osztrák aktívák értékének aránya, az ilyen módon kiegyenlítendő osztrák tartozások összegéhez, ne csökkentse azon quotát, amelynek arányában az Angliában levő összes osztrák aktívák értéke az Angliával szemben fennálló összes osztrák tartozások összegéhez viszonylik. Vagyis az angol egyezmény a magánegyességek megítélése körül azon felfogásra helyezkedik, amely a Békeszerződés tizedik rész IV. címéhez csatolt függelék 4. §-ában van kifejezve. Külön tömeget alakít a Nagybritanniában levő osztrák aktívákból és ezeknek összértékét szembehelyezi az osztrák tartozások összegével, beleértve itt az osztrák tartozások alatt az osztrák Békeszerződés 249. § e) pontban körülírt kártérítési kötelezettségeket, a háborús kivételes vagy kisajátító intézkedések által angol állampolgároknak okozott károkért. (2. pont 2. bekezdés.) Nincsenek azonban beleértve azon egyéb kártérítési igények, amelyek angol állampolgárok által, a fentebb már hivatkozott függelék 4. §-a alapján támaszthatók. Nyitott kérdés marad úgy ebből a szempontból, mint általában az egyezmény egész tartalmának megítélése szempontjából, hogy az általa nyújtott könnyítések kiterjednek-e az osztrák államadóssági tartozásokra, nevezetesen, hogy a részletfizetési kedvezményben megállapított annuitások magukban foglalják-e a lejárt államadóssági tartozások törlesztését is? Erre vonatkozólag -határozott választ adni az egyezmény szövege alapján nem lehet. A szöveg sehol sem említi az államadósságokat, sem azok rendezését egy későbbi egyezménynek fenn nem tartja, (mint az osztrák-francia egyezmény 15. cikke), sem pedig a szövegből nem derül ki olyan szándék, minthogyha a magántartozásokon túlmenőleg az államadóssági lejárt tartozások teljesítését is rendezni célozná. Kétségtelen, hogy az Angliában levő osztrák aktívák, mindkét alternatíva esetében — akár vonatkozik az egyezmény a lejárt államadósságokra.

akár nem, — az idézett függelék 4. §-a alapján azoknak fedezetül is felhasználható. Kérdés marad azonban, hogy a fentebb említett, az egyezmény 1. pont 2. bekezdésben körülírt quota kiszámítása körül, az angol Hivatal csupán csak az osztrák magántartozások összegét fogja alapul venni, avagy bele fogja-e érteni a lejárt államadósságok összegét is? Akár harmadik osztrák tulajdonában levő, akár a saját angliai aktíváit kívánja az adós felhasználni angliai tartozásai rendezésére, mindkét esetben az angol Hivatal hozzájárulása szükséges. Ezen a ponton eltérés van az osztrák-angol egyezmény és az osztrák-francia egyezmény között. Utóbbi a saját aktíváknak korlátlan felhasználását engedi meg és az idegen aktívákat, azok értékének 70 % erejéig; ezzel szemben az angol egyezmény a saját és harmadik aktíváit egyenlő megítélés alá veszi és nem állapít meg percentuális quotát. Azonban még egy jelentékeny eltérés mutatkozik ezen a ponton; és pedig az, hogy míg a francia egyezmény csak a bankkövetelések bevonását engedi meg a magánegyhességekbe, addig az angol egyezmény a nyitott (számla-)követelések bevonását is megengedi. Ennek a rendelkezésnek gyakorlati hatása abban van, hogy bármely osztrák adósnak megadja a lehetőséget, hogy a saját angliai tartozásának törlesztésére, az angol Hivatal hozzájárulásával, bármely osztrák hitelezőnek angliai követelését, illetve aktíváit igénybe veheti.

Azok az osztrák tartozások, amelyek a fenti módok egyikén sem nyertek magánegyhesség által rendezést, államközi clearing útján teljesítendők az osztrák állam által, és pedig egyenlő módon, arra való tekintet nélkül, hogy az eredeti tartozások valutatartozások voltak-e vagy koronartartozások. Nagybritanniával szemben a hitelező és adós viszonya közé belép az osztrák állam, amely egyenes adósképen az angol Hivatalnak felelős. Az osztrák kormány köteles, állampolgárainak a clearing alá eső tartozásait lehető leggyorsabban behajtani, olyképen, hogy az eredetileg koronára szóió tartozásoknál a behajtási kötelezettség csak az eredeti koronartartozás névértékére és annak kamataira terjed ki. Az angol kormány lemond arról, hogy a Hivatalok egyenlegeit a Békeszerződés tizedik rész 111. címében körülírt határidőkben követelje és azokra halasztást és részletfizetési kedvezményt enged olykép, hogy az osztrák Hivatal az általa behajtott adósságokból, legkésőbb 1921. március 31-ikén kezdődőleg és félévénként esedékes 250,000 font sterlinget vagy pedig 140 millió koronának fontokban kifejezett egyenértékét tartozik megfizetni, aszerint, hogy ezen két összeg közül melyik a magasabb (egyezmény 3. pont, 2. bekezdés). Az első nyolc félévben azonban a magánegyhességek alapján az osztrák adósok által közvetlenül fizetett összegek beszámíthatók az osztrák állam félévénkénti törlesztési rátájába, olykép azonban, hogy az állam által félévénként törlesztendő annuitások, ezen be-

számítás után is, legalább 100,000 font sterlinget, illetve annyi font sterlinget kell hogy kitegyenek, mint amennyit kitesz 56 millió korona egyenértéke font sterlingre átszámítva. Az utóbbi két összeg közül az fizetendő, amelyik magasabb.

Az egyezményből kitűnőleg az Ausztria által teljesítendő alternatív összegű annuitások, 1 font sterling = 560 korona valutaparitás alapján kalkuláltak. Az angol jegyzék 1920. augusztus 27-ről van keltezve; az osztrák kormány válasza 1920. október 2-iki kelettel van ellátva; azonban már a közbeeső időben is bocsátott ki az osztrák kormány végrehajtási rendeleteket az angol jegyzék alapul vételével. A koronavalutü időközben annyira leromlott, hogy azon célból, hogy a félévi minimális 100,000 font sterling törleszhető legyen, nem az egyezményben a paritás alapjául vett 56 millió korona szükséges, hanem jóval több mint annak kétszerese. A korona további devalválódása azonban az egyezményben foglalt annuitást nem érinti, mert ezen esetben a törlesztési összeg változatlanul (az első nyolc félévben) minimális 100,000 font sterling: ellenben hogyha a korona javulna, és pedig az 1: 560 paritás fölé, akkor viszont a törlesztési összeg nem 100,000 font, hanem annyi font sterling, amennyi az 56 millió koronának egyenértéke. Azon többlet, amellyel ezen egyenértékösszeg fölözi a 100,000 fontnyi összeget: az utolsó félévi annuitás apasztására fordítandó.

A kamat tekintetében az egyezmény azt a rendelkezést tartalmazza (3. pont 3. bek.), hogy az a tartozás teljes letörlesztéséig 5%-os alapon teljesítendő. A kamatteher tekintetében jelentékeny eltérés van az angol és a francia egyezmények között, mert míg utóbbi az 1920. augusztus 3-ika (a francia egyezmény aláírása) előtti időre lejárt kamatok tekintetében figyelemreméltó módon mérsékli a kamatlábat: addig az angol egyezményben kamatlábmérséklés nem foglaltatik. Sőt az egyezmény ebben az irányban kételyre is ad alapot. A st.-germaini szerződés 248. cikk függelékének 22. §-a a kamatlábat 5%-ban statuálja, azonban amennyiben az alapkötelezettség kamatlába alacsonyabb volt ennél, úgy elismeri az alacsonyabb szerződési kamatláb érvényét. Az egyezmény kelte előtt lejárt kamatokra nézve, a Békeszerződés idézett rendelkezése volt hatályos. Nem lehet feltételezni, hogy az egyezmény, amely kifejezetten az osztrák kormánynak nyújtandó könnyítések céljából kötöttet:* a kamatteher tekintetében Ausztria helyzetét még súlyosbítani akarta volna és így a kamatklauszula csak „salvo dispositione” a függelék 22. §-a értelmezhető. A francia egyezménnyel szemben, a kamatok

* „...Von dem Wunsche getragen, der österreichischen Regierung die vollständige Erfüllung ihrer diesbezüglichen Verpflichtungen zu erleichtern, ist die ...” (Egyezmény bevezetése).

tekintetében annyiban van az angol egyezményben kedvezményes rendelkezés, hogy míg előbbi az egyezmény előtti időre vonatkozólag, a lejárt kamatok tőkésítését rendeli el, addig az utóbbiban ilyen rendelkezés nincsen.

A személyes használatra szánt, továbbá a háztartási ingók, valamint a kisipari munkaeszközök tekintetében az angol kormány kilátásba helyezte, hogy ezeknek mentesítése tekintetében előterjesztendő kérelmeket jóindulatúig fogja elbírálni.

Az osztrák-angol egyezmény is többoldalú kritikának volt kitéve.* Általában annyit elismernek, hogy a merev clearinggel szemben két nevezetes könnyítést tartalmaz az egyezmény: 1. megengedi, sőt előmozdítja a magánegyhességek létrejöttét, habár azokat minden esetben a Hivatalok ellenőrzése alá helyezi. A magánegyhességek létrejövetelére igen kedvezően fog hatni az, hogy a magánkövetelések is átruházhatók. 2. A magánegyhességek útján nem rendezett tartozások törlesztésére nézve pedig Ausztriának jelentékeny részletfizetési kedvezményt enged, viszont Ausztria részéről ezen könnyítésekért nem kívánt rekompenzációt. A kritika különösen három irányban kifogásolja az egyezményt: 1. a magánegyhességek perfektuálása azáltal fog késedelmet szenvedni, hogy azt minden esetben az angol Hivatalnak jóvá kell hagyni és az a quota, amelynek arányában az angliai osztrák aktívák a magánegyhességekhez igénybevehetők, még nincsen megállapítva. A magánegyhességek lebonyolítása csakis azután fog lehetségessé válni, hogyha az angol Hivatal az osztrák aktívák értékét és azoknak az összes osztrák tartozások összegéhez való aránykulcsát már megállapította, ami csak az összes tartozások bejelentése után fog történhetni. 2. Kifogásolják azt, hogy a rembours-hitelek kérdése tekintetében nincsen semmi rendelkezés. Az angliai osztrák tartozások tekintélyes részben olyan nyersanyagHITELEK fejében vállaltattak osztrák intézetek által, amely hitelek a monarchia felosztása folytán eseh-szlovák területre jutott iparvállalatokat illettek. Utalnak különösen a csehországi szövőipar gyapothiteleire. Minthogy ezen Inteleknél az osztrák hitelintézet csak közbenső láncszem volt az angol importeur és a cseh gyáros között: tarthatatlan az, hogy az osztrák intézet viselje a korona devalvációjának következményeit a cseh gyáros tartozásaiért. Az osztrák-francia egyezmény 7. §. b) pontja e tekintetben annyiban kedvezőbb Ausztriára nézve, hogy valamely szukcessió államba jutott adósért vállalt kezességi tartozásból folyó visszereseti követelés, biztosítékképpen a francia Hivatalra engedményezhető és ez esetben a behajtás a francia Hivatal kötelessége. A behajtott összeg az osztrák Hivatal

* Lásd: Neue Freie Presse 1920. augusztus 18., szeptember 12. és 23-iki számaint.

javára íratik a clearingben. Ez a szabályozás csak szerény kísérletnek nevezhető a francia egyezményben is, mert az osztrák adósoknak csakis valutartozásaira vonatkozik, ellenben nem vonatkozik a koronartozások alapján előálló valorisait tartozásaira. Ezen utóbbiak tekintetében a francia egyezmény sem foglal magában rendelkezést, azonban a valutartozások tekintetében, kifejezetten is lehetővé teszi a valutadifferencia áthárítását az előzőre, ami a francia Hivatal közbe lépése útján sokkal könnyebben fog megtörténni. Végül, 3. súlyosnak tartják a kamatterhet.

Az osztrák-angol egyezmény jelentőségének tárgyilagos méltatása végett, ismerni kellene úgy az angol követelések összegét, ni int az osztrák aktívák nagyságát. Abból a tényből azonban, hogy az angol követelések túlnyomó részben valutakövetelések, amelyek fontokra (és jórészen dollárokra) szólnak és hogy ezen ténnyel szemben is Anglia — eltérőleg Franciaországtól — nem kívánta, sem a valutartozások prioritást kielégítését, sem a nyújtott prolongációval szemben zálogbiztosítékhoz nem ragaszkodott: kétségtelen, hogy az osztrák-angol egyezmény igen tekintélyes előnyöket foglal magában Ausztria számára. Hivatalos részről ezen előnyt több százmillió korona értékre becsülik.* Ezen becslés realitásának elismerése, illetve vitatása nélkül el kell fogadni azt, hogy az egyezmény a fentebbi előnyökön kívül úgy az osztrák adós, valamint époly mértékben az angol hitelező részére is ösztönzést foglal magában a magánegyhességek megkötésére. Az adósra nézve főképp azért, mert az idegen valutában kontrahált tartozások tekintetében aligha remélheti az államtól a koronadisagio részbeni viselését, ennél fogva minden engedményt örömmel fog fogadni. Azonban a hitelezőre nézve is nyomatékos: okok forognak fenn. Minthogy az egyezmény nem köti záros határidőhöz e valutartozások teljesítését és általában a törlesztések időtartama nincsen előre fixírozva, ennél fogva bizonytalan, hogy mikor kerül sor az ő követelésének kielégítésére az államközi clearing sorrendjében. Ennél fogva, hogy hamarabb juthasson követeléséhez és hogy pozitív értékekkel tudjon számolni, inkább fog — engedmények árán is — magánegyhességet kötni. Minden valószínűség tehát amellet szól, hogy magánegyhességek nagy számban fognak köttetni, annál is inkább, mert harmadik személyek nyílt követelései is bevonhatók a magánegyhességekbe. A fenti rendszerben létrejövő magánegyhességeknek pedig, épen úgy, mint az osztrák-francia egyezmény alapján létrejövő magánegyhességeknek — amint ez ott már jelezve volt — különösen két irányban van nagy jelentősége: 1. valutavédelmi szempontból: 2. az osztrák állam kártérítési kötelezettségei szempontjából. Ez a két kérdés szorosán összefügg azonban az entente-állá-

* Lásd: Neue Freie Presse 1920. augusztus 18-iki számát.

mok területén levő aktívák sorsának kérdésével, ennél fogva ez a két kérdés az aktívákra vonatkozó anyag ismertetése után fog érdemleges megbeszélésben részesülni.

Az eddigi vizsgáldások tanulságai röviden a következőkben foglalhatók össze:

1. Múlhatatlanul szükséges, hogy a mai Magyarországnak Franciaországgal és Angliával, valamint a többi entente-hitelező államokkal szemben fennálló magántartozásairól, a hitelező országok szerint elkülönítve, pontos statisztika álljon rendelkezésre. A statisztikának ki kell terjeszkednie a teljesítési valuta kitüntetésére is, annak külön megjelölésével, hogyha valamely külföldi teljesítési valuta tekintetében fix átszámítási kulcs van kikötve. Külön felállításnak kell készülnie azon kártérítési igények valószínű összegeiről, amelyeket az egyes entente-hitelező államok a 232. a), illetve 2. 2. e) alapján velünk szemben netán támaszthatnak. Kell, hogy a vonatkozó anyag az idevonatkozó tárgyalások megkezdése előtt rendelkezésre álljon.

2. Az entente, a Békeszerződésben a háború előtti tartozások (Vorkriegsschulden) tekintetében stipuláit rendelkezéseket, kész teljes szigorral végrehajtani, úgy amint ez Németországgal szemben valósággal történik. Ausztriával szemben történtek könnyítések, amelyek jelentékenyeknek mondhatók. A főkérdésben azonban, nevezetesen a valutatranszformációs szabály súlya és egész terjedelmében való alkalmazása tekintetében, az entente kérlelhetetlenül merev állásponton maradt. Akár azért ragaszkodik ehhez a merev állásponthoz, mert a háború minden gazdasági következményeit a legyőzöttekre akarja áthárítani, akár azért, mert ezt az általa a Békeszerződésben deklarált „vétkességi” princípium folyamányának és így a hadikárpótlás egy nemének („politikai adósságnak”) tartja, annyi tényként megállapítható, hogy ezen elvi álláspontja tekintetében befelé szolidáris és kifelé nem hajlandó koncessióra. Ez a megállapítás egyszersmind tájékoztató lehet arra nézve, hogy ebben az irányban minden fölösleges erőpazarlás mellőzendő és hogy az elérni szándékolt előnyök máikézdettől fogva más irányban — különösen a teljesítési módozatok, sőt esetleg engedmények — irányában keresendők.

3. Hogy a teljesítési módozatok tekintetében lehetségesek elég jelentékeny könnyítések és kedvezmények. Hogy ezeket a könnyítéseket az entente-államok nem „ex capite humanitatis” nyújtják, hanem érdekeik józan mérlegelése alapján. Németországgal szemben az államközi clearing elveit a Békeszerződés szövege szerint hajtják végre. Ausztriával szemben a végrehajtás körül azon bevált gazdasági elv által vezetettik, hogy az adós teljesítőképessége a hitelező érdeke és evégből az

adóst talpra kell állítani. Franciaország ezenfelül a nyújtott kedvezményeket terjeszkedési politikája céljaira törekszik rekompenzációs eszközül felhasználni. Nyilvánvaló, hogy annál könnyebben lesznek kivédhetők ezek a törekvések és annál több könnyítés elérése lesz lehetséges, mennél nyomatékosabb kidomborítást nyer az a körülmény, hogy a Békeszerződésben foglalt clearing-rendszer — úgy amint ott van lefektetve — Magyarországgal szemben hosszú ideig nem hajtható végre.

4. Annak felismerése, hogy *az entente-hitelezőállamokkal a háború előtti adósságok tekintetében létesítendő egyezmények, nem elegendők ezen kérdés rendezéséhez.* Szükséges ehhez még az, hogy a monarchia utód-államaival hasonló tartalmú egyezmények jöjjenek létre. Az a megoldási kísérlet, amely az osztrák-francia egyezmény 7. §. b) pontjában az osztrák visszkereseti követelések tekintetében foglaltatik, csakis a valutatartozások tekintetében válhatik hatályossá, ellenben nincsen gyakorlati értéke a koronartartozások tekintetében, mert a valorisait koronartartozások tekintetében a francia Hivatal és az osztrák adós között semmiféle jogviszony nincsen az egyezmény szerint. Az osztrák-angol egyezmény az osztrák visszkereseti igények tekintetében pedig egyáltalán nem tartalmaz rendelkezést. A tizedik rész, V. cím függelékének 7. §-ában foglalt rendelkezés értéke pedig — a valorisait koronartartozások tekintetében — az utódállamokkal szemben legalább is kétes.

Ennélfogva a kötendő egyezményeknek olyan klauzulát kell tartalmazniuk, hogy a hitelezőállamok oda fognak hatni, hogy a magyar visszkereseti igényeket az utódállamok egyezményileg elismerjék.

Ausztria fentebb ismertetett egyezményei minden valószínűség szerint — nagyjában véve — előrevetített képei azoknak az engedményeknek, amelyeket a hitelezőállamok Magyarországnak nyújtani hajlandók. Azonban Magyarország helyzete — legalább a háború előtti tartozások tekintetében — súlyosabb, mint Ausztria helyzete, mert hiszen a háború előtti magyarországi külföldi kötelezettségek közül több mint 25 % épen Ausztriával szemben állott fenn, míg fordítva, Magyarországnak Ausztriával szemben fennálló háború előtti követelései alig jöhetnek számításba. Ugyanígy Ausztriának aktívái Franciaországban és Angolországban sokkal jelentékenyebbek, mint Magyarországnak hasonló aktívái, amelyek alig jöhetnek számba a kötelezettségei mellett, ennélfogva *Magyarországnak a hitelező entente-államoktól sokkal messzebbmenő koncé ssiókat kell kapnia a háború előtti tartozások teljesítése végett, mint aminőket Ausztria kapott.* Minthogy a gazdasági belátás, egymagában alig lesz elegendő arra, hogy a hitelező államokat további engedményekre bírja: ennélfogva nyomatékosan ki kell domborítani, azon tényleges és a Békeszerződésből magából vett jogi akadályokat,

amelyekbe a Békeszerződés idevonatkozó rendelkezéseinek végrehajtása ütközik.

A lejárt államadóssági kamatok és tőkerészletek nem lesznek behajthatók a 231. cikk 3. bekezdése folytán. Utóbbi úgy rendelkezik, hogy a címletek által képviselt, valamint a vasutakon biztosított, továbbá a vasutak vételére fordított államadósságok kamataiból és lejárt tőkerészleteiből, csak azon quota lesz Magyarország részéről fizetendő, amely quota arányában a Jóvátételi Bizottság, a Békeszerződés 186. cikk 1. és 2. pontokban és a hozzácsatolt függelékben körülírt kötelezettségeit az utódállamok között reparticionálni fogja. Jogi műszóval élve, a Jóvátételi Bizottságnak a Békeszerződés 186. cikk 1. és 2. pontjaiban és a hozzácsatolt függelékben körülírt államadósságok reparticionálása kérdésében hozandó döntése, praesudicium ugyanezen államadósságok lejárt kamatos tőkerészlet terheinek az utódállamok közötti megosztása tekintetében is. Praesudicál tehát a Magyarország részéről az egyes hitelező államokkal szemben fennálló lejárt államadóssági tartozásoknak is.

Nem tehető fel, hogy ententeoldalról arra az álláspontra helyezkednének, hogy a 231. cikk 3. bekezdése csakis az államközi clearing esetében volna hatályos, mert ebben az esetben meggyöngyítenek az ugyanezen 231. cikk *d)* pontjában foglalt valutatranszformációs szabály hatályát az államközi clearing esetén kívül. Ha mindazonáltal valamely entente-állam részéről ilyen nézet felmerülne: azzal a 186. cikk 1. és 2. pontja nyomatékka volna szembeveheő. mert ez a cikk a clearing-rendszertől függetlenül írja elő az államadósságok reparticionálását és liberálja az egyes utódállamokat a terhükre eső quotakontingensen felüli államadóssági terhek alól (186. cikk 1. pont 2. bekezdés és függelék 12. bekezdés). Azon jogi elvnel fogva, hogy a járulék osztja a földolog sorsát (*accessio sequitur suum principale*): a kamatok quotaszerű reparticionálása az utódállamok között, szükségképen következik az államadóssági címletterhek reparticionálásából és idevonatkozóig a már idézett függelék 12. bekezdése nem új elvet statuál, hanem egy szükségképi jogkövetkezményt deklará. A 2M. cikk 3. bekezdése pedig ennek ismétlése és alkalmazási módja az államközi clearing rendszerében. *Ennélfogva a 186. cikk 1, és 2. pontjában és a csatolt függelékben körülírt államadósság! nemekre vonatkozó lejárt terhek mindaddig, amíg a Jóvátételi Bizottság a döntését meg nem hozza nem tekinthetők behajthatóaknak („exigibles”).* Előreláthatólag az idevonatkozó döntés előkészítése még hosszabb időtartamot fog igénybe venni.

Ami a magánadósságok behajtásának kérdését illeti: kielégítési alapul szolgál elsősorban az entente-államok területén levő mindennemű magyar vagyon, amely likvidálható és a likvidációs eredmény az ententekövetelések kielégítésére for-

dítható. (233. cikk utáni függelék 4. §-a). Ez a kielégítési alap, amely Németországgal szemben igen nagy jelentőségű és igen számottevő Ausztriával szemben is: Magyarország esetében. — habár Magyarországra nézve ezen érdekelttség jelentékeny — mégis, a magyar tartozások összegéhez viszonyítva, alig tekinthető többnek egy kis százaléknál. És még ezen vagyon sem vonható az ententeállamok által mindjárt likvidáció alá. Akadályozza ezt a 232. b) pontjának 3. bekezdése. Az idézett bekezdés szerint ugyanis, nem vonhatóak likvidáció alá azon magyar állampolgároknak ententeterületen levő vagyonai, amely magyar állampolgárok a Békeszerződés életbelépésétől számított 6 hónapon belül igazolják, hogy valamely utódállamban honosságot szereztek. Kifejezetten megengedi az idézett rendelkezés, hogy ezen naturalisatio ilyen eximáló hatályt létesítsen, és pedig arra való tekintet nélkül, hogy a naturalisatio a Békeszerződés 61. cikk értelmében „ipso facto” következett be, avagy a Békeszerződés 62. cikk alapján engedéllyel való honosítás által történt. Ennélfogva a 232. b) alapján az entente-állam területén levő magyar vagyon likvidációja, legkorábban a Békeszerződés életbeléptétől számított 6 hónap múlva kezdődhetnék meg, mert mindaddig nem lehet megállapítani, hogy kit illet meg valamely utódállamban szerzett honosság jogán a mentesség. Minthogy pedig a magyar állam lakosságának közel kétharmadrészét szakította el hazájától a Békeszerződés: ennélfogva azon magyar állampolgárok között is, akinek entente-államban valamely vagyonuk van, nagy arányszámmal lesznek olyanok, akik a Békeszerződés 232. b) pont 3. bekezdése alá esnek. A hitelező entente-államok tehát csak a Békeszerződés nyílt megsértésével és csakis az összes utódállamokkal felidézendő konfliktus kockázatával alkalmazhatnának ezen a ponton Magyarországgal szemben retorsionális eszközöket, — amit ennélfogva teljesen valószínűtlennek kell tartani. A versaillesi szerződés nem tartalmaz a 231. cikk b) pont 3. bekezdésének megfelelő kiausulát. A korrespondeáló 297. cikk b) pont szerint a német honosság megítélése szempontjából a Békeszerződés hatálybaléptének napja mértékadó és az elszakadó német területeken levő egykori német honosok közül csak azok tarthatnak igényt az exemptióra, akik magának a Békeszerződésnek rendelkezései alapján „ipso facto” szerzik meg valamely entente-állam honosságát. A versaillesi szerződésben tehát nem foglaltatik korrespondeáló, időhatározmányhoz kötött felfüggesztő rendelkezés és így Németországgal szemben, az ententeterületen levő német aktívák likvidálása ebből az okból is — nem szólva az ottani német érdekek rendkívüli nagyságáról — komoly fegyver, míg Magyarországgal szemben: viszonylag nem jelentékeny. Jelentékenyebb értékben magyar vagyon az Egyesült-Államokban van és az ott levő magyar aktívák likvidálása és felhasználása a már idézett függelék 4.§-a alapján: igen érzékenyen érinthető

Magyarországot. Ámde az Egyesült-Államokkal szemben fennálló tartozásaink viszonylag nem jelentékenyek; és így, hogyha a zárolt magyar vagyont, az amerikai követelések kielégítésére is fordítatik: akkor is az ottlevő aktíváknak aránylag kis hányada, a tartozások fedezésére elegendő volna. Az Egyesült-Államok sem Németországgal szemben, sem Ausztriával szemben nem optáltak a clearing mellett és így a valószínűség az, hogy Magyarországgal szemben sem fogják a clearinget választani. Ennélfogva azon eshetőség, hogy a francia és angol hitelezőink a 231. cikk *f)* pontjában adott eszköz segítségével, amerikai fiókjaink útján rátehetik kezüket az amerikai magyar aktívákra: már ezen okból is valószínűtlen. De valószínűtlen volna még akkor is, hogyha az Egyesült-Államok velünk szemben a clearing mellett is optálnának, azért, mert kérdéses volna akkor is, hogy a 231. cikk *f)* pontja alapján más entente-államokkal köténének-e egyezményt.

Mindezek alapján, elegendő ok van arra, hogy súlyos helyzetünkben is, a háború előtti tartozások rendezése cellából megindítandó tárgyalásoknak, némi bizalommal lehessen elébe nézni.

B) Hitelezői érdekeink.

A II. hágai békekonferencia IV. egyezményének 46. cikkében, kimondta a hadviselő államok között is, a magántulajdon sérthetlenségét. Gondoltak-e valaha a hágai békekonferencia résztvevői arra, hogy ilyen elvet, egy jövőben kötendő békeszerződéssel szemben is kodifikálni kellene? Ilyesmire a Versailles! szerződés előtt sohasem gondolhatott senki. Meri hiszen az 1871. évi május 10-iki frankfurti német-francia szerződés, amely — amint ezt Dr. Baumgarten Nándor megjegyzi: — addig az erőszakos béke elrettentő példájának tűnt fel, a legyőzött állam polgárainak magánjogait aránylag gondosan tiszteletben tartó megegyezés.

A Békeszerződés 232. cikk *b)* pontja (egybevágólag a st.-germaini szerződés 249. cikk *b)* pontjával és lényegben megegyezően a versaillesi szerződés 297. cikk *b)* pontjával) azt a rendelkezést tartalmazza, hogy „... a szövetséges és társult hatalmak fenntartják maguknak azt a jogot, hogy visszatartsák és felszámolják a területeiken, gyarmataikban, birtokaikon és protektorátusuk alatt álló országokban, — ideértve a jelen szerződés értelmében nekik átengedett, vagy a nevezett hatalmak ellenőrzése alatt álló területeket is, — levő és a jelen szerződés életbelépésének időpontjában a volt magyar királyság állampolgárainak, vagy az ellenőrzésük alatt álló társaságoknak tulajdonában álló javakat, jogokat és érde-

*Lásd: Dr. Baumgarten Nándor „A magyar Békeszerződés tervezete” című cikkét a „Jogállam” 1920. februári számában.

keket. A felszámolás az érdekelt szövetséges és társult állam törvényeinek megfelelően történik és a tulajdonos az érdekelt állam beleegyezése nélkül e javak, jogok és érdekek tekintetében nem rendelkezhetik, sem azokat semmiképpen meg nem terhelheti...” Ezen általános szabály alól kivételt tartalmaz ugyanezen 232. cikk *b)* pontjának 3. bekezdése, azon magyar állampolgárok külföldi vagyona tekintetében, amely magyar állampolgárok, valamely átengedett magyar területen entente-honosságot szereztek. Kivételt tartalmaz továbbá a 250. cikk, a magyar állampolgároknak, valamint az általuk ellenőrzött társaságoknak, az elszakadó magyar területeken az utódállamokba jutott vagyona javai, jogai és érdekei) tekintetében. Ezen kivételek közül, különösen az utóbbinak van rendkívüli jelentősége, mert hiszen a budapesti hitelintézeteknek az elszakadó területeken számos fiókjuk és affiliációjuk van, és a Budapesten székelő iparvállalatok ipartelepei nagyrésztben az elszakadó területeken vannak. Az, ebből folyólag védelmet igénylő érdekeink, alább megvilágítást fognak nyerni. Egy része az ebből keletkező kérdéseknek, a II. részben, az utódállamokkal kötendő egyezmények körében fog tárgyalatni. E helyütt elsősorban, azokkal az érdekeinkkel legyen szabad foglalkozni, amelyek a régi monarchia határain túli fekvő entente külföldön levő vagyoneértékek likvidációjából keletkeztek cs fognak keletkezni.

A magyar magánvagyonoknak a 252. *b)* pontban foglalt likvidációja barbár jogszabály, amely teljesen érthetetlen volna az előzmények ismerete nélkül. Részben ezen rendelkezés megértése végett, részben pedig annak megítélésére, hogy vannak-e és milyen valószínűségű lehetőségek vannak, ezen rendelkezés végrehajtása körüli könnyítések tekintetében; továbbá azért, mert a 232. cikk *c)* pontja értelmében a likvidáció az illető entente-állam törvényei szerint fogantatják: legyen szabad egy pillantást vetni ennek a rendelkezésnek historikumára: és a jelenleg érvényben álló idevonatkozó entente-állambeli törvényekre.

Franciaországban mindjárt a háború megkezdése után megindult a gazdasági háború. A „Décret du 27 septembre 1914, relatif à l'interdiction des relations commerciales avec l'Allemagne et l'Autriche-Hongrie” (Journal officiel du 28 septembre 1914) minden kereskedelmet és jogügyletet megtiltott a német, az osztrák és a magyar állampolgárokkal. Ez a dekrétum, a kereskedelmi tilalom mellett, fizetési tilalmat statuál minden német, osztrák vagy magyar állampolgár részére teljesítendő fizetésekkel szemben. Szerződéseket,

* Az entente-államok háborús kivételes és kisajátító intézkedései Dr. Arthur Curti: „Der Handelskrieg von England, Frankreich und Italien gegen Deutschland und Österreich-Ungarn” című tárgyilagos és kitűnő könyve alapján vannak ismertetve.

amelyek ellenséges állampolgárokkal a hadiállapot bekövetkezése után kötöttek, semmisenek deklarál, olyan szerződéseket, amelyek franciák és ellenséges állampolgárok között a jelzett határnapok előtt kötöttek, — hogyha azokra a teljesítés egyik oldalán sem kezdett meg: — érvényteleníthetőnek jelent ki. Az érvénytelenséget, indítványra az illetékes törvényszék elnöke mondja ki „ordonnance” által. Ez a dekrétum magában foglalja már azon elveket, amelyek később az entente által a szerződések tekintetében általánossá tétettek. A következő lépés azon törvény volt, amellyel elrendeltetett az ellenséges államok alattvalói javainak bejelentése. „Loi relative à la déclaration des biens des sujets des puissances ennemies” (1916. január 22-ről).

Ezen törvény alapján, bejelentendő volt az ellenséges államok polgárainak minden ingó és ingatlan vagyona és követelése, minden vagyoni érdekeltsége és társasági részese-dése. Ezen rendelkezések alapján — mondja Curti* — az igazságügyminiszter utasítására az ügyészség és a törvényszéki elnökök összeműködése által, kevés kivétellel majdnem az összes német, osztrák és magyar vagyonok zárlat alá lettek véve és az egyes zárolt vagyonokra zárgondnokok, „administrateurs-séquestres” lettek kirendelve. A francia kormány nyilatkozata szerint, ennek nem az volt a célja, hogy a zárolt vagyont konfiskálja, hanem ellenkezőleg inkább az, hogy a vagyon fennmaradását biztosítsa („mesure conservatoire”). Másrészt azt célozta vele a francia kormány, hogy a zárolt vagyonok a béketárgyalásokon kézizálogul „otage économique” szolgáljanak. A „mesure conservatoire” fogalmával azután a háború folyamán sok visszaélés történt. A zárgondnok hatásköre tekintetében a gyakorlatban fejlődtek ki a jogelvek. Ezek szerint, a zárgondnok nem a zárolt vagyon tulajdonosának jogi képviselője, hanem ellenkezőleg a francia közérdek képviselője azon célból, hogy az ellenséges vagyon a béketárgyalások idejére fenntartassák, illetve arról gondoskodják, hogy a francia állam netáni háramlási joga esetére, a vagyon készen tartassék. Ezen felfogásból kiindulva, a francia zárgondnokok az „ellenséges” vagyon tekintetében sem a tulajdonos, sem pedig valamely semleges állam polgára részéről hozzájuk érkezett tudakozódásra nem szolgáltak felvilágosítással és így a Franciaországban levő német vagyonok tulajdonosai és érdekeltjei, a vagyonok sorsa és kezelése tekintetében teljesen tájékozatlanok voltak. Az államügyészséggel egyetértve, a törvényszék elnöke engedélyt adhatott a zárgondnoknak a zárolt vagyon tulajdonosával való érintkezésre. A francia és a német kormányok között a háború folyamán — semleges intervencióval — megállapodás jött létre, zárolt javakra vonatkozó kölcsönös tájékoztatás nyújtása iránt. Kereskedelmi társaságok

*Lásd: idézett munka 53-ik oldal.

tekintetében, hogyha azok egészben ellenséges állampolgárok tulajdonában voltak, úgy teljes zárlat rendeltetett el és pedig rendszerint az üzem beszüntetésével. Olyan társaságokkal szemben, amelyekben „ellenséges” állampolgárok csak részben voltak társként érdekelve, csak az „ellenséges” érdekelt-ség tekintetében voltak zárlat alá helyezve, ilyen társaságoknál rendszerint az üzlet tovább vezetett.*

Az eljárás tekintetében nem voltak tételes szabályok, hanem joggyakorlat fejlődött ki, főképp a „Tribunal civil de la Seine” (szajnai polgári törvényszék) gyakorlata alapján, mivel a legtöbb nevezetesebb jogeset, külföldi állampolgárok vagyona-val kapcsolatban itt adódott. A zárlati kérdésekben a törvényszék elnöke mint egyes bíró járt el és minden kérdéshez az államügyészség indítványa, illetve állásfoglalása volt szükséges.

A versaillesi béke után Franciaország törvényt hozott az ellenséges javak likvidálásáról.** Ez a törvény és az ennek alapján 1919. október 23-án kibocsátott igazságügyminiszeri rendelet tartalmazza azon elveket, amelyek szerint a Békeszerződés 232. cikk *b)* és *c)* pontjaiban körülírt felszámolások le-tolytatandók. Likvidálandónak mond ki a törvény minden olyan ellenséges tulajdont, amely máris vagyonzárlat alatt áll, vagy a törvény hatálybalépése után kerül felügyeleti vagy zárlati intézkedés alá. A likvidálást a törvény nem teszi kötelezővé, ennél fogva a francia kormánytól függ, hogy kivételeket engedélyezhessen. (Ennek alapján vált lehetségessé az osztrák-francia egyezményben annak kimondása, hogy magánegyes-ségekből a felek a Franciaországban levő vagyont a francia Hivatal hozzájárulásával felhasználhatják.) A személyes használatra szánt ingók, ugyanígy lakásberendezési ingók, könyvek, képek, ékszerek tekintetében az osztrák-francia egyez-mény 12. cikke a likvidálás alól mentesítő rendelkezést tartal-maz.

A felszámolást az államügyészség indítványára, a zárlat foganatosítására illetékes törvényszék elnöke, mint egyesbíró. rendeli el. Ezen végzés ellen nincsen jogorvoslat; ugyanebben megszabja az eladás feltételeit. Azokban az esetekben, amelyekben a zárolt vagyon bruttó-értéke a zárlati leltár sze-rint a 100,000 frankot meghaladja, úgy a likvidálás feltételei-nek megszabása előtt kikéri a „commission consultative” véle-ményét is. Ez a bizottság az igazságügyminiszter elnöklete alatt, a szakminisztériumok és érdekképviseltek delegáltjai-ból áll. Tulajdonképpen érdemileg, ennek kezében van a tech-

*Lásd: Curti: Idézetmunka 70. oldal.

** „Loi relative à la liquidation des biens des sujets des Puissances ennemies” (1919. október 7). A törvény szövegét megszerezni nem sikerült. Részletesen van ismertetve: Dr. Sebestyén Pál cikkében: „Francia törvény az ellenséges állampolgárok javainak likvidálásáról” (Jogállam 1920. év februári száma.) Az itt közölt kivonat ezen cikk után készült.

nikai keresztülvitel iránti javaslatétel és a minimális ár megállapítása által a felszámolás irányítása. A felszámolást elrendelő végzés közzétételétől számított 15 napon belül az államkincstár a „commission consultative” által megállapított minimális értékösszeg ellenében elővételi, „optio”-joggal élhet a zárt javakra. Ekkép az egész eljárás tulajdonképen adminisztratív eljárás a francia kincstár érdekeinek érvényesítésével; habár külső látszat szerint bírói garanciákkal van körülvéve.

Az államügyész indítványa a hivatalos lapban közzétételük és a felszámolást rendelő végzés a közzétételtől számított két hónapon belül nem hozható meg.* Ezen határidőn belül úgy a legfőbb államügyész, mint a fél kérhetik a vagyonzárlat megszüntetését. Ha az ily irányú kérelemnek hely adatik, úgy felszámolásnak nincsen helye. A feloldási kérelem elutasítása esetén nincsen helye jogorvoslatnak. A törvény a zárlat megszüntetésére irányuló kérelem előterjesztését megengedi minden érdekeltnek, abból „csak” a volt ellenséges államok polgárait zárja ki. Kivételt tesz az osztrák 249. cikk *b)* pont 3. bekezdésben, illetve a magyar 232. cikk *h)* pont 3. bekezdésben, az átengedett területeken levő állampolgárokkal, akik a szövetséges és társult hatalmak valamelyikének honosságát megszerzik. Mint dr. Sebestyén — ismertetése kapcsán — megjegyzi, ezen eljárási mód mellett, a végrehajtástól nem igen várhatjuk az intézkedésben rejlő nagy méltánytalanság enyhítését.

Anglia még a francia kivételes intézkedéseken is túlmenő szigorral lépett fel az „ellenséges” vagyonok ellen. Az angol felfogás megkülönböztette az „alien friend”, vagyis az olyan ellenséges állambeli honpolgárt, aki „per licentiam et sub protectione regis” lakik *Anglia* területén, az ellenséges állampolgártól („alien enemy”), ideértve az ellenséges államnak nemcsak külföldön élő honosait, hanem az ellenséges államban önszántukból visszamaradó angol honosokat is. Ellenséges állampolgárral (alien enemy) tilos minden kereskedelem. A „Trading with the enemy Proclamation” (1914. szeptember 9) megtiltja a kereskedelmet mindazon személyekkel és társaságokkal, — bármely nemzethez tartoznak is azok — amelyek az ellenséges állam területén laknak, vagy ott ipart folytatnak. Ugyanez a rendelet egyszersmind fizetési tilalmat is tartalmaz az „ellenséges” honosok részére teljesítendő fizetésekkel szemben. Szerződések, amelyek a háború tartama alatt „ellenséges” honosokkal kötöttek, semmiek. Háború előtt kötött szerződéseket nem tekint ez a rendelet a háború folytán semmiseknek, azonban azok alapján a háború alatt

* A francia köztársasági elnöknek 1920. szeptember 17-iki dekrétumával ez a határidő — likvidációs eljárás meggyorsítása végett — két hétre szállított le. („Berliner Tageblatt” 1920. október 2-iki száma.)

teljesíteni nein szabad. Ha a „Board of Trade” azt a véleményt nyeri, hogy valamely cég megszegi a kereskedelmi tilalmat, úgy a High Court-nál a cég felügyelet alá helyezését kérheti. Az 1914. november 27-iki törvény létesítette a „Custodian of enemy property”-t (ellenséges vagyon megőrző hivatalt). A kereskedelmi hivatal (Board of Trade) Anglia területére, ugyanígy Skócia, valamint Irland és Wales területére, megbízottat rendelt ki. azzal a feladattal hogy az „ellenséges” vagyont zár alá vegye és a fölött a bíróság utasításai szerint rendelkezék. Célja ezen intézkedésnek az volt, hogy megakadályoztassék, hogy ellenséges ország lakosainak vagy ottani üzleti telepek számára fizetések teljesíttessenek, hogy továbbá az ellenséges vagyonok a majdani békeszerződésben kötendő megállapodásokra leendő tekintettel megőriztessenek. Ugyanazon okokból tehát, amelyek Franciaországban az „administrateurs-séquestres” intézményéhez vezettek. Az ellenséges vagyon megőrzésére Angliában. és Walesben „nyilvános vagyonkezelő” „Public Trustee” (öffentlicher Treuhänder) neveztetett ki. Ez alatt a vagyonkezelésre kirendelt képviselő értendő, aki egyszermind a kezelt vagyon névleges tulajdonosa gyanánt szerepel. A törvény előírja, hogy az aki osztalékot, kamatot vagy nyereségrészesedést tartoznék fizetni ellenséges állampolgárnak, az köteles ezt a Custodian-nek teljesíteni és minden kívánt felvilágosítást megadni büntetés terhe mellett. Aki ellenséges ingó vagy - ingatlan vagyon vagy vagyonjogok birtokában van, köteles a Custodian-nek bejelenteni. Minden Angolországban cégbejegyzett részvénytársaság köteles mindazon részvényeiről, értékpapírjairól, kötvényeiről, amelyek ellenséges állampolgárt illetnek, a Custodian-nek jelentést tenni. Minden cég, amelynek cégtársa vagy kültagja ellenséges állampolgár, köteles a nyereségrészesedést a Custodian-nek bejelenteni.

A bíróság állapítja meg esetenként, hogy a vagyonkezelés miképpen történjék. Külön utasítás hiányában, köteles a háború befejezéséig az ellenséges vagyont megőrizni és azután pedig a kormány utasításait követni. A bíróság azonban elrendelheti a vagyon likvidációját. Már ez a törvény megengedi az Angolország területén kívül lakó ellenség vagyonának részbeni, sőt egészbeni likvidációját is, amennyiben ez angol hitelezők kielégítésére szükséges. Egész üzleti telepek vagy vagyonok likvidációját azonban csak 1916. január 27-iki „Trading with the Enemy Amendment Act” rendelte el.

Ezen törvény alapelvei a következők: 1. Ellenséges cégek üzeme a háború tartamára beszüntethető, sőt a cég felszámolható. 2. Angol társaságok részvényei vagy üzletrészei, amelyek ellenséges állampolgárok kezében vannak, a Public Trustee kezébe mennek át és általa megfelelő árban elidegeníthetők. 3. Ellenséges szabadalmi jogok, amelyeknek elsőbbsége a háborús állapot bekövetkezésekor már be volt jelentve, de a szaba-

dalom még nem volt kiadva, a Public Trustee-re ruházhatók. 4. *Mindazon kereskedelmi tilalmak, amelyek a háború tartama alatt fennállnak, a békekötés utáni időre fenntarthatók.* Ez a törvény, a világháború gazdasági háborújának egyik legnevezetesebb dokumentuma, amely egyenesen arra irányul, hogy az angol területen levő ellenséges magántulajdont teljesen negálja és ennek versenyt a háború utáni időre is kizárja. Ez az a nevezetes rendelkezés, amely a háború utáni kereskedelemre „trade after war” vonatkozik. A likvidációkról felvilágosítást nyerni — semlegesek közbenjövete útján sem lehetséges. A törvény nevezetesebb rendelkezései a következők:*

1. Hogyha a Board of Trade úgy találja, hogy valamely személy, cég vagy társaság üzlete ellenséges államhoz való tartozás, vagy ellenséggel való vonatkozás folytán, egészben vagy részben, bármely módon ellenséges állampolgárok érdekében vagy ellenőrzése alatt vezetetik, úgy a kereskedelmi Hivatal — kivéve, hogyha különös okok az ellenkezőt nem teszik kívánatosná — a következőképp rendelkezék: vagy *a)* tiltsa meg a személynek, cégnek, társaságnak, amely az üzemet folytatja, az üzleti tevékenység folytatását; vagy *b)* kérje az üzlet felszámolását. Hogyha az üzleti tevékenységet tiltotta meg, úgy minden időben kérheti a felszámolást. (2.) A kereskedelmi Hivatal a rendelkezéssel egyidejűleg vagy későbbben hatósági felügyelő személyt (Controller) rendelhet ki... Ennek költségei, kiadásai, valamint a felügyelettel és vizsgálattal járó kiadások, illetékek és költségek, amelyek akár a törvény életbelépése alatt keletkeztek, akár azután, abban az összegben, amint azokat a kereskedelmi Hivatal megállapítja: az üzlet aktíváiból fizetendők, amely terheknek minden mással szemben elsőbbségük van. (3.) Az üzleti aktívák likvidálásából befolyó összegek felosztása, ugyanazon szabályoknak vannak alávetve, bármiként folytak is be (akár likvidáció folytán, akár pedig az üzem megszüntetése vagy korlátozása folytán); nevezetesen olyan elvek szerint osztandók fel, mint aminő elvek alkalmazandók valamely társulat felszámolásánál, az elsőbbséggel bíró követelésekre; nevezetesen elsőbbségi joggal bírnak azon hitelezők, akik nem ellenséges állam polgárai, olyan hitelezőkkel szemben, amelyek ellenségek, hogyha követelésük nincsen külön biztosítva. Olyan összegek, vagy vagyonrészek, amelyek abban az esetben, hogyha nem volna háborús állapot, az ellenséges állampolgárnak fizetnének ki, vagy ruháztnának át, akár azon okból, mert ezek hitelezők, vagy más okból, — Custodian-nek fizetendők ki, illetve reá ruházandók, aki akképen rendelkezik velük, mint azon összegekkel, amelyek *n* „Trading with the enemy Act 1914” alapján jutnak kezeihez. (4.) Hogyha üzleti aktívák ellenséges területen vannak, akkor a Controller becsültesse meg ezeket, és ugyanígy az ellenséges területen levő hitelezőkkel szemben fennálló tartozásokat is, (akár külön biztosított vagy nem biztosított tartozásokról van szó), amely hitelezőknek igényük van arra, hogy a felosztásnál figyelembe vétessenek. Az ellenséges állampolgárok ilyen követelése — amennyiben az előbb említett üzleti aktívák ilyen kötelezettségek törlesztésére

* Ez a kivonatos fordítás a Dr. Curti könyvében leközölt német nyelvű fordítás alapján készült.

elegendők,— olybá tekintendők, minthogyha kielégítést nyertek volna és csupán az ilyen módon még fedezetlenül maradó ellenséges követelések veendő számításba az egyéb üzleti aktívákból leendő kielégítésnél. A Controller bizonyítványa az ilyen aktívák, továbbá az ilyen tartozások, valamint a maradvány összezszerűségéről, mértékadó arra nézve, hogy az egyéb kötelezettségek milyen összegben törlesztendők-----*(5.) A Board of Trade a Controller indítványára és az igényjogosultak netáni észrevételeinek meghallgatása után, a Controllernek felmentést adhat a számadások tekintetében. ... Az ilyen felmentés azonban érvényteleníthető, hogyha beigazoltatik, hogy az csalárd módon szereztetett meg (7.) A Board of Trade kérheti a bíróságnál valamely társaság likvidációját, és ez elegendő arra, hogy, erre támaszkodva, a bíróság a felszámolást elrendelje. (8.) A Board of Trade időről-időre a parlament elé terjeszti azon személyek, cégek és társaságok listáját, amelyek ellen ezen törvény alapján intézkedések foganatosítottak ... Ugyanígy azon rendelkezések, amelyekkel valamely üzem megszüntetettek, korlátoztatott vagy felszámoltatott, a londoni, edinburgi és dublini hivatalos lapban közzéteendő .... (10.) *Azon rendelkezések, amelyek ezen törvény alapján foganatosítottak, hatályban tartandók a háború befejezése után is, a Board of Trade újabb rendeletéig.**

2. *Rendelkezések közérdekellenes szerződések tekintetében.* Ha a Board of Trade, valamely szerződést a közérdekre hátrányosnak tart, amely szerződés, akár a háborús állapot bekövetkezése előtt, akár a háborús állapot bekövetkezése után, valamely olyan személlyel, céggel vagy társasággal kötött, amely ellen a fentebbiek szerint intézkedés volna tehető: úgy a Board of Trade ezen szerződést akár föltétlenül, vagy pedig föltételeesen érvénytelenítheti.

4. A Board of Trade felhatalmazása az ellenséges vagyont a Custodian-nek átutalni. (1.) A Board of Trade minden esetben, amidőn ezt szükségesnek ítéli, valamely ellenséges tulajdonban levő, vagy általa kezelt bármely ingó vagy ingatlan dolgot, személyes vagy dologi jogokat a Custodian-nek utalhat át. Ezen rendelkezéssel, vagy utólag is, felhatalmazhatja a Custodiant e vagyon kezelésére, eladására vagy bárminő más irányú rendelkezésre, úgy amint a Board of Trade helyesnek ítéli. Az idevonatkozó rendelkezésnek tartalma és joghatálya azonos azzal, amely rendelkezést a bíróság a Trustee Act 1893 alapján bocsát ki.... (4.) A Custodian által történt vagyonátruházás, a vevő részére jogszerű vagyonszerzésnek tekintendő ....

6. *Hogyha valamely szabadalmi jog használatából származó jövedelmek az 1914. évi „Trading with the enemy Act” vagy a jelen törvény alapján a Custodian-nek átutaltatnak, akkor a szabadalom maga a Custodian nevére irandó át, a Patents and Designs Act 1907 rendelkezései ellenére és az ilyen módon a Custodian-nek engedélyezett szabadalmak, olyan vagyontárgyakként tekintendők, mint egyéb a fenti rendelkezések által átutalt vagyontárgyak.*

9. *Az a rendelkezés, amellyel Custodian rendeltetett ki, nem képezheti megtámadás tárgyát....*

11. *Hogyha a Board of Trade azon az állásponton van, hogy valamely olyan kereskedelmi társaság, amely az Egyesült Király-*

földön olyan üzleteket folytat, amely ügyletek, hogyha az Egyesült Királyság területén köttetnének, a kereskedelmi tilalom megszegésének volnának tekintendők, úgy a Board of Trade kérheti a bíróságnál ezen társaság felszámolását A Board of Trade nyilatkozatát a bíróság a benne foglalt tények bizonyítékaul és a felszámolás elrendelésének alapjául köteles elfogadni....

15. „Enemy subject” kifejezés alatt értendő valamely honosa bármely olyan államnak, amellyel az Egyesült Királyság hadiállapotban van, ideértve azon kereskedelmi társaságokat is, amelyek azon államok valamelyikének törvényei szerint alakultak.

Ezen törvény lehetővé tette azt, hogy a kereskedelmi Hivatal administratív úton járjon el minden ellenséges vagyonnal, üzlettel, vállalattal és társasággal szemben. Ezzel a felhatalmazással éltek is bőven, úgyannyira, hogy — amint ezt Cnrti már többször idézett munkájában mondja — leszámítva három német, két osztrák és két török intézet londoni fiókjait, a központi hatalmak honosainak minden más üzlete, vállalata és vagyona Angliában likvidáció alá került. A cél már régen nem az volt, hogy „az ellenséges állampolgárok vagyona a békekötésig megőriztessék”, hanem az, hogy a német vagyonok, valamint a német üzletrészek angol kézre juttassanak és hogy a verseny a háború utáni időre is lehetetleníttessék. Egyedül ez a célzat magyarázza meg, hogy maga a törvény mondja ki, hogy a háborús intézkedések a háború után is hatályban fognak tartatni és hogy a békekötésben fog aziránt rendelkezés történni, hogy a likvidációs bevételekkel mi történjék. Azok az elvek, amelyek ebben a törvényben ki vannak mondva, majdnem szószertint belevéttetek úgy a versaillesi szerződésbe 1297. cikk *d*) pont), mint a st.-germaini szerződésbe (249. cikk *d*) pont) és a magyar Békeszerződésbe is (232. cikk *d*) pont).

Ez a rendelkezés így szól: „A szövetséges és társult hatalmak, vagy azok állampolgárai között egyrésztől és a volt magyar királyság állampolgárai között másrésztől, valamint egyrésztől Magyarország, másrésztől a szövetséges és társult hatalmak és azok állampolgárai között fennálló viszonyban a jelen szerződésben megállapított megszorítások mellett véglegeseknek és mindenkire nézve kötelezőknek kell tekinteni minden háborús kivételes intézkedést, vagy elidegenítést rendelő intézkedést, vagy ez intézkedések végrehajtott vagy végrehajtandó cselekményeket, úgy amint azok a csatolt függelék 1. és 2. szakaszaiban közelebbről meg vannak határozva.”

Ezzel a rendelkezéssel az entente-hatalmak általános felmentést („Generaldecharge”-t) adtak maguknak, a háború folyamán a központi hatalmak honosainak vagyónával szemben elkövetett összes atrocitásokért. És pedig abban az alakban, mint hogyha ez a „magánjogi amnestia” kölcsönösen és paritásosan történék, úgy az entente-hatalmak kivételes háborús intézkedései tekintetében Magyarország részéről, valamint a magyar kivételes háborús intézkedésekkel szemben az entente részéről, mindössze „a jelen szerződésben megállapított meg-

szorítások mellett”. Ámde melyek ezek a „megszorítások”? Elsősorban a 232. cikk *a)* pontja, amely szerint Magyarország a kivételes háborús intézkedéseket azonnal megszünteti vagy felfüggeszti és mindent — amennyiben lehetséges — előbbi állapotba helyez vissza, a 232. cikk *e)* és 232. cikk *f)* pontokban, illetve a 233. cikkben körülírt kártérítési kötelezettség mellett. Magyarország ezt könnyen teheti, mert — sovinizmus nélkül — tárgyilagosan lehet megállapítani, hogy az összes hadviselő államok közül, az ellenséges magántulajdonnal szemben, a kivételes háborús intézkedések alkalmazása tekintetében a legkíméletesebben Magyarország járt el. Hivatalos helyről beszerzett megbízható értesülés szerint, összesen három ízben alkalmaztatott külföldi vállalatokkal szemben *gondnoki kezelésbevétele*, azonban ezen esetekben sem likvidációs célokból, hanem azért, mert az idegen vállalatok valósággal felelős személy nélkül maradtak vissza. Azt a körülményt egyébként, hogy a háború alatt az entente-államok polgáraival, illetve ezek vagyonával kíméletesen bántunk el, az entente-hatalmak válaszához („Réponse”) csatolt kísérőjegyzék is elismeri. Annál nagyobb méltánytalanság, hogy a fentebb idézett függelék 1. §-a szerint: „... Bárkinek érdekei úgy tekintendők, mintha érvényesen tárgyai lettek volna a javakat — ideértve a szóbanforgó érdekeket is — érintő minden rendeletnek, szabályzatnak, határozatnak vagy utasításnak, tekintet nélkül arra, hogy az említett rendeletek, szabályzatok, határozatok vagy utasítások ezeket az érdekeket kifejezetten tekintetbe vették-e vagy sem...” Majd pedig a 2. §: „... Nincsen helye semmiféle felszólalásnak vagy keresetnek bármely személy ellen, oly ténykedés vagy mulasztás miatt, amely bármelyik szövetséges vagy társult hatalomnak háborús kivételes jogszabályaiból, továbbá törvényeiből és rendeleteiből ered.” Ezzel szemben az 1. §. azt a záradékot tartalmazza a magyar részről fogatosított kivételes háborús intézkedések tekintetében, hogy „... azzal a megszorítással, hogy ennek a szakasznak rendelkezései nem lehetnek hátrányosak a szövetséges és társult hatalmak állampolgárai részéről szerzett oly tulajdonjogokra nézve, amelyeket ezek az állampolgárok már megelőzően, jóhiszeműen, jogosan és a javak helye szerint érvényes törvényeknek megfelelően szereztek”.

Ez tehát az igazi tartalma annak a paritásnak, amei a 232. cikk *d)* pontjában ki van mondva a háborús kivételes intézkedések tekintetében. Látszólag mintegy „magánjogi amnestia” a mindkét oldalon fogatosított kivételes háborús intézkedések tekintetében; valósággal Magyarország legmesszebbmenő magánjogi felelősségének statuálása, ezzel szemben az entente intézkedéseivel szemben minden felszólalás és keresetőség kizárása, „Generaldecharge” a múltira és — úgyszólván — „salvus conductus” a folyamatban levő felszámolásokra. Közelebről kell megismerkedni az entente-

államok, főképp Anglia kivételes háborús rendszabályaival, hogy a Békeszerződés idevonatkozó rendelkezései tisztán láthatók legyenek. Szükséges volt az angol törvény rendelkezéseinek részletes közlése azért is, mert a törvény szövege szerint fogantatosított rendelkezések — úgy amint ezt a Békeszerződés is megerősíti — változatlanul hatályban maradnak.*

Annak utána, hogy a központi hatalmak az Egyesült-Államokkal hadiállapotba kerültek, utóbbi is törvényt hozott az ellenséges államok polgáraival való kereskedelmi tilalomról. (1917. október 6-iki törvény.) Ezen törvény értelmében az ellenséges államok honosainak vagyona az Elnök rendeletére az „Alien Property Custodian”-nek adatott át. Az amerikai magyar érdekeltségek tekintetében megemlítést igényel, hogy a hazai pénzüzetek által az Egyesült-Államokban alapított „Transatlantic Trust Co.” az amerikai kormány által a fenti törvény alapján előbb zárgondnokság alá helyeztetett, majd pedig az 1919. év folyamán felszámoltatott. Az 1917. évi törvényt a kongresszus az 1920. évi június 5-iki törvénnyel módosította. Sikerült megszerezni ezen módosító törvény szövegét, amely lényeges rendelkezéseiben, az alábbiakban fordításban van közölve.**

„Az- ellenséggel való érintkezés meghatározására, szabályozására és büntetésére, valamint egyéb célból alkotott s 1917. október 6-án jóváhagyott törvény” 9-ik szakaszának módosításáról szóló törvény ...

a) Bármely oly személy, aki nem ellenség, vagy ellenségnek szövetségese, aki bármely oly pénzre vagy egyéb vagyonra vonatkozó érdeket, jogot vagy igényt támaszt, mely az Alien Property Custodianre átruházott, javára átengedetett, engedményeztetett, átadatott, vagy neki fizettetett, vagy amelyet az a jelen törvény alapján lefoglalt és vagy ő, vagy pedig a Treasurer of the United States kezel, vagy oly személy, akinek ellenséggel Vagy ellenség szövetségeseivel szemben, kinek vagyona egészben vagy részben az Alien Property Custodianre átruházott, javára átengedetett, engedményeztetett, átadatott, vagy neki fizettetett, vagy amelyet az a jelen törvény alapján lefoglalt és vagy ő, vagy pedig a Treasurer of the United States kezel, bármily követelése áll fenn, — jogosítva van ezen igényét az említett Custodiannál eskü alatt és oly alakban, valamint oly adatok feltüntetésével, miként ezt az említett Custodian kívánja, írásban bejelenteni. Ha az igénylő ily tárgyú kérvényt nyújt be, az Elnök elrendelheti, hogy az Alien Property Custodian vagy a Treasurer of the United States által ilyképp kezelt pénz vagy vagyon, illetőleg az arra vonatkozó oly érdek, melyhez az említett igénylőnek jogosultságát

* Ez a törvény részletes szabályozást tartalmaz és így további szabályozásra nem volt szükség. Nem sikerült azonban aziránt bizonyosságot szerezni, hogy hozatott-e későbbi módosító törvény vagy sem. Önként értődik, hogy ezen törvény tulajdonképpen Németország ellen irányult.

** Az itt közölt fordítás az angol szövegből hites tolmács által készült és — a kevésbé lényeges rendelkezések mellőzésével — bő kivonatban van közölve.

az Elnök megállapítja, az említett igénylőnek fizettség, reá átruháztság, neki átengedtség, engedményeztség vagy átadás. Az Elnöknek ily irányú bármely rendelete mindazonáltal nem érintheti senkinek a jogát abban a tekintetben, hogy az ily pénzre vagy vagyonra vonatkozó bármely jogának, igényének vagy érdekének megállapítását az igénylővel szemben bíróság előtt perrel érvényesíthesse. Ha az Elnök a fentemlített kérvény iktatása után két hónapon belül ily értelemben nem döntene, vagy ha az igénylő a fentiekben előírt bejelentést megtette ugyan, de nem adott be kérvényt az Elnökhöz, az említett igénylőnek joga van, a háború megszűntétől számított 6 hónapon belül bármikor, pert indítani Columbia kerület legfelsőbb bírósága, vagy az Egyesült-Államok kerületi bírósága előtt az igénylő lakhelye, vagy — amennyiben az társaság — a főtelep helye szerint illetékes kerületben (amely perben az Alien Property Custodian, illetőleg a Treasurer of the United States alperesként vonandó perbe), oly célból, hogy az így érvényesített érdek, jog, igény vagy tartozás fennállása megállapíttassék, és ha az megállapított, a bíróság elrendeli, hogy az Alien Property Custodian vagy a Treasurer of the United States által kezelt pénz vagy egyéb vagyon, illetőleg az arra vonatkozó oly érdek, amelyhez való jogát az igénylőnek megállapítja, az említett igénylőnek kifizettség, átruháztság, átengedtség, engedményeztség vagy kiadás.

b) Az Alien Property Custodianre átruházott, neki átengedett, engedményezett, átadott vagy fizetett, vagy a jelen törvény értelmében általa lefoglalt és részéről vagy a Treasurer of the United States részéről kezelt összes pénz vagy egyéb vagyon tekintetében, amennyiben az Elnök akként határozná, hogy annak *tulajdonosa* abban az időben, amikor ily pénznek vagy vagyonnak az Alien Property Custodian részére való átruházása, átengedése, engedményezése, átadása vagy fizetése elrendeltetett, illetőleg abban az időben, amikor az neki önként átadott, illetőleg azt az Alien Property Custodian lefoglalta: 1. Németország, Ausztria, vagy Magyarország, vagy Ausztria-Magyarország kivételével bármely más nemzet, állam vagy szabad város polgára vagy alattvalója volt és ily pénz vagy egyéb vagyon visszaadása idejében ily nemzet, állam vagy szabad város polgára vagy alattvalója; vagy 2. oly nő, aki házasságának megkötése idejében oly állam polgára vagy alattvalója volt, amely a háborúban semleges maradt, vagy amely állam a háború folyamán az Egyesült-Államok szövetségese volt, és a ki 1917. április 6-át megelőzőleg egy német vagy osztrák-magyar állampolgárral vagy alattvalóval házasságot kötött és a szóbanforgó pénzt vagy egyéb vagyont sem közvetlenül, sem közvetve nem szerezte meg, bármely német vagy osztrák-magyar állampolgártól vagy alattvalótól; vagy 3. oly nő, aki házasságának megkötése idejében az Egyesült-Államok állampolgára volt (és ezt az állampolgárságát az Egyesült-Államokban születés folytán szerezte), és aki 1917. április 6-át megelőzőleg egy német vagy osztrák-magyar alattvalóval vagy állampolgárral házasságot kötött és a szóban forgó pénzt vagy egyéb vagyont, sem közvetlenül, sem közvetve nem szerezte meg bármely német vagy osztrák-magyar állampolgártól vagy alattvalótól; vagy 4. német, vagy osztrák, vagy magyar, vagy osztrák-magyar állampolgár vagy alattvaló volt, aki az Egyesült-Államok és az említett államok közti diplomáciai összeköttetésnek megszakítása idejében, ezen államok

valamelyikének az Egyesült-Államokban akkreditált diplomáciai vagy konzuli tisztviselője, ennek neje vagy kiskorú gyermeke volt és a szóbanforgó pénz vagy egyéb vagyon, ezen tisztviselőnek ily minőségében szolgálata okából volt az Egyesült-Államok területén belül; vagy ... ezen esetekben az Elnök, ily irányú kérelem előterjesztése nélkül, jogosult elrendelni, hogy az Alien Property Custodian, illetőleg a Treasurer of the United States által kezelt ily pénz vagy egyéb vagyon, illetőleg az arra vonatkozó oly érdek, amelyhez való jogát az illető személynek az Elnök megállapítja, vagy az említett tulajdonosnak, vagy annak a személynek, aki az említett vagyont az Alien Property Custodianre átruházta, átengedte, engedményezte, vagy kifizette, — kifizetessék, átruháztassék, átengedtessek, engedményeztessek, vagy átadassék. Mindazonáltal, senki sem fog ezen szakasz alkalmazásának szempontjából Németország, vagy Ausztria, vagy Magyarország vagy Ausztria-Magyarország állampolgárának vagy alattvalójának tekinteni vagy annak tartatni, habár ily alattvaló volt is ezen alponban először említett időben, ha „ipso facto”, vagy opciójogának gyakorlása által Németország, vagy Ausztria vagy Magyarország kivételével, más nemzet vagy állam vagy szabad város állampolgárává vagy alattvalójává vált, vagy fog válni (először) azon békeszerződések határozmányai alapján, amelyek már megkötöttek vagy a jövőben fognak megkötötni...

d) Amennyiben egy elhunyt személynek életbenléte esetén joga lett volna ahhoz, hogy pénzét vagy egyéb vagyonát a jelen törvény rendelkezései alapján visszakapja, úgy törvényes örököse jogosult ezen vagyon kiadása céljából, az a) alpont rendelkezései szerint eljárni...

e) Semmiféle pénz vagy egyéb vagyon nem adandó vissza, valamint semmiféle követelés nem térítendő meg a jelen szakasz alapján oly személynek, aki a háború folyamán az Egyesült-Államokkal szövetségben volt bármely állam állampolgára vagy alattvalója volt, kivéve, ha ez az állam hasonló esetekben viszonzossági jogokat biztosít az Egyesült-Államok polgárainak. Úgyszintén, semmi körülmények között nem engedhető meg a jelen szakasz értelmében követelés megtérítése, kivéve, ha az 1917. október 6-át megelőzőleg keletkezett és az igénylő javára fennállott, feltéve, hogy az igénylők nem az Egyesült-Államok állampolgárai, hacsak a követelés nem származott az Alien Property Custodian, illetőleg a Treasurer of the United States által a jelen törvény alapján kezelt pénz, vagy egyéb vagyon tekintetében.

f) A jelen törvényben előírt eseteken kívül az Alien Property Custodianre átruházott, neki átengedett, engedményezett, átadott vagy fizetett pénz vagy egyéb vagyon, mentes minden visszatartási jog, foglalás, letiltás, zárlat vagy végrehajtás alól és nem képezheti tárgyát, semmiféle bíróság bármely rendelkezésének vagy végzésének.

A Békeszerződés 232. cikke által az ententeállamok területén a magyar aktívakkal szemben foganatosított összes kivételes háborús intézkedések — és ezek között a felszámolások is — rehabilitálnak, sőt azonfelül menőleg, az összes ententeállamok területén levő még fel nem számolt minden magyar

vagyonra kiterjesztetnek. Ezzel szemben Magyarország, a területén levő entente-vagyonokat — kártérítés mellett — abba az állapotba tartozik visszahelyezni, amelyben azok a háborút előtt voltak (232. a).

Ezen rendelkezéseknek az a következménye, hogy — eltérőleg minden eddigi békekötés rendelkezéseitől, — a Békeszerződés nem helyezi vissza a háború előtti magyar jogosultakat, az akkor javukra fennállott, jogosan szerzett magánjogok birtokába, hanem folytatja a gazdasági háborút a legyőzött államokkal szemben — sok más érdekerület mellett — a magántulajdon területén is. A gazdasági háború a békekötés után annyiban változik csak, hogy kizárólag az entente-államok használhatják és használják ezen fegyvereket; ellenben a legyőzött államok, nemcsak hogy a magántulajdon területén mindent visszaállítani kötelesek, hanem azonfelül az entente-hatalmak kívánsága szerint számos előnyt kötelesek biztosítani ezen békeállapoton felül is; így például az ipari tulajdon és az írói és művészi szerzői jogok terén (241. cikk 4. bekezdés).

A 232. cikkben körülírt felszámolási jog gazdasági jelentősége abban áll, hogy az összes entente-államok területein levő mindennemű magyar aktívák tulajdona elvételük és az ennek fejében befolyó vételár — a felszámolási költségek levonása után — az illető entente-államnak Magyarországgal szemben támasztott mindennemű követeléseinek törlesztésére fordíttatik. A károsult tulajdonost pedig a 232. j) pontja alapján kártérítési jog illeti meg a magyar állam ellen.

A gazdasági harcnak ez a fegyvere, amely a 232. cikkben van körülírva, távolról sem tekinthető az egyetlen fegyvernek, amelyet az entente a magyar magántulajdon ellen érvényesít. A magyar [békeszerződés 194. cikkében, az entente egy másik * hatalmas fegyvert kötött ki a maga gazdasági háborúja szá-
„ mára, a magyar magántulajdon ellen. *A 194. cikk tartalma, lényegileg egy opció log, az entente javára a magyar területen, az elszakadó területeken, valamint a régi monarchia területén és a volt központi hatalmak területén, valamint Oroszország területén levő magyar közérdekű vállalatok kisajátítására.* Önként értetődik, hogy az entente ezt a fegyvert nem csupán a magyar magántulajdonnal szemben tartotta fenn, hanem analóg módon a német magántulajdonnal szemben (versaillesi szerződés 260. cikk) és az osztrák magántulajdonnal szemben (st.-germaini szerződés 211. cikk). A hazai viszonyok között azonban a 194. cikk jelentősége a 232. cikkel szemben nagyobbak mondható, mint aminő jelentősége van a versaillesi szerződés 260. cikkének az ugyanazon szerződés 297. cikkével szemben. Valamennyi békeinstrumentumban, analóg módon halad egymással párhuzamosan a legyőzött államok honosainak magántulajdona ellen folytatott gazdasági háborúnak ezen két fegyverneme: 1. az entente-államok területén levő aktívák-

nak felszámolása az illető entente-állam által; 2. az illető legyőzött állam területén, az elszakadó országrészek és a volt monarchia átengedett területein, valamint a központi hatalmak területein és Oroszország területé?? levő közérdekű magánvállalatok kisajátítása. Együttvéve ezek, egy egységes koncepcióra engednek következtetni, amely a legyőzött államok honosainak magántulajdona ellen vezetett gazdasági hadjárat alap gondolata.

Előbb a likvidáció joga és a kisajátítási jog közötti főkülönbségek legyenek jellemezve. Úgy a jog terjedelme, valamint annak tartalma tekintetében, végül a jog gyakorlási módja tekintetében jelentékeny eltérések vannak.

E helyütt csak a lényegesebbeket legyen szabad megemlíteni. A likvidáció kiterjed az illető entente-állam területén levő mindennemű magyar vagyongerdekre (javak, jogok, érdekek), ezzel szemben az opciójog nem mindennemű vagyongerdekre, hanem a közérdekű magyar vállalatokra, tehát csak a nagy érdekekre, illetve a nagy érdekekben való részeségekre terjed ki. A likvidációt az illető entente-állam maga gyakorolja, a saját felszámolási eljárása szerint és a vételárakat vagy kártérítéseket a saját becslései szerint állapítja meg; míg az opciójogot és a kisajátítással kapcsolatos felbecsülési műveleteket a Jóvátételi Bizottság gyakorolja és a jóváírandó becsértéket is ugyanő állapítja meg. Végül a likvidációs bevételek a tizedik rész, IV. cím, függelék 4. §-ában körülírt módon szavatolnak, *míg* a 194. cikk alapján kisajátított vagyonerterek közvetlenül a jóvátételi tartozások javára írandók. Ezek a lényeges eltérések. Ezzel szemben mindkét esetben a károsult tulajdon kártalanítása tekintetében a tulajdonos egyaránt a magyar állam ellen érvényesíthet kártérítési igényt. (232. cikk *j*) pont és 194. cikk 2. bekezdés.)

A likvidációval kapcsolatos kérdések alább részletes megvilágítást fognak nyerni, míg a 194. cikk alapján gyakorlandó opciójog a 111. részben, a Jóvátételi Bizottság felhatalmazásai kapcsán, fog érdemi tárgyalásban részesülni.

A különbségek jellemzése után legyenek most azon összefüggések szemléltetve, amelyek által ezen rendelkezések egész gazdasági jelentősége a maga teljességében mutatkozik. A likvidációk által az entente-területeken levő összes magyar érdekek az entente-államok kivételes becslési szabályai szerint, — tehát kétségen kívül métánytalanul, és a magyar érdekekre hátrányos módon — entente-kezekbe fognak átmenni. A likvidáció alól azonban ki vannak véve, az elszakadó országrészekén levő magyar javak, jogok és érdekek, mivel a Békeszerződés 250. cikke akképen rendelkezik, hogy „a 232. cikk és a IV. címhez csatolt függelék rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával, a magyar állampolgároknak vagy a magyar állampolgárok által ellenőrzött társaságoknak, a volt osztrák-magyar monarchia területén fekvő javai, jogai és

erdekei nem esnek az említett rendelkezésekben megszabott lefoglalás vagy felszámolás alá”.

Ennek a rendelkezésnek — túlzás nélkül lehet mondani — rendkívüli hordereje van. Elismerés illeti Magyarország részéről is az osztrák Béke delegáció tevékenységét azért, mert ezt a rendelkezést az osztrák béke eredeti tervezetével szemben, sikerült felvételnie a st.-germaini szerződésbe. Utóbbiból azután már a magyar Békeszerződésnek tervezetében vétetett át. A magyar Béke delegáció azonban nem elégedett meg ezzel az elvi rendelkezéssel, hanem annak 'érvényesítésére garanciákat kért. A magyar Béke delegációnak sikerült elérnie azt, -- s ez munkásságának egyik pozitív és alig felbecsülhető értékű eredménye, — hogy az elszakadó területeken levő magyar vagyonokban *az utódállamok kivételes háborús intézkedések által okozott vagy okozandó minden kár a nemzetközi vegyes döntőbíróóság garanciája alá került.* (250. cikk 3. bekezdés.) Ez a rendelkezés, csakis a magyar Békeszerződés szövegében foglaltatik benne és általa föl nem becsülhető nagy értékek lettek megmentve az utódállamok területére került magyar vagyonokból. Az egész magyar gazdaság, hálával tartozik ezért a magyar Béke delegáció munkásságának.

Az elszakadó országrészekben fekszenek ugyanis, a magyar intézeteknek fiókjai és affiliációi, valamint a budapesti iparvállalatok ipartelepeinek nagy része. Hogyha ezek a fiókok és ipartelepek az utódállamok által likvidálhatók volnának, azonnal megindult volna a hadjárat az utódállamok részéről ezen vagyonok ellen. Hogy ezek a likvidációk milyen szomorú eredménnyel jártak volna a magyar jogosultak szempontjából, azt nagyobb képzelőtehetség nélkül is el lehet képzelni, mert hiszen a likvidációs tilalom dacára is, majdnem mindenütt foganatosítottak vagyonzárlatot és más kivételes intézkedéseket, amelyek folyamán úgy egyes közlekedési vállalatoknál, valamint bányüzemeknél, vasműveknél és malomvállalatoknál és más ipartelepeken tömérdek károkat okoztak. Ezeket a kivételes intézkedéseket kötelesek megszüntetni és a magyar javakat, jogokat és érdekeket — kártérítés terhével — abba az állapotba visszahelyezni, amelyben azok a kivételes intézkedések alkalmazása előtt voltak.

A 250. cikk jelentőségével és az ezzel kapcsolatosan adódó feladatokkal, legyen szabad majd alább részletesebben foglalkozni. A 250. cikknek a 232. cikkel való vonatkozásba hozatala azt eredményezi, hogy az elszakadó területeken levő magyar vagyonok nem esnek likvidáció alá, tehát az utódállamok által semmi címen nem érinthetők. Viszont a 194. cikkel való egybevetése azt eredményezi, hogy azok a magyar vagyonok, amelyek ekképen mentesek az utódállamok kivételes rendszabályaival szemben, alá vannak vetve — épenúgy, mint a belföldi magyar vagyonok és a központi hatalmak területén

és Oroszország területén levő magyar vagyonok is — a Jóvátételi Bizottság opciójogának. Ez pedig eredményben oda vezet, hogy az összes, bárhol a hadviselő államok területein levő magyar vagyonok ki vannak szolgáltatva az ententenak és pedig az entente-államok területén levő magyar aktívák a Békeszerződés 232. cikkben foglalt likvidációnak, a volt központi hatalmak területein, — ideértve az elszakadó ország-részeket — továbbá Oroszország területén levő magyar vagyonok pedig, a 194. cikkben foglalt opciónak. Ugyanez áll — mutatis mutandis — a központi hatalmak többi államainak vagyonára is. Ez végeredményben oda vezet, hogy a központi hatalmak honosainak magánvagyonai a föld összes hadviselő államainak európai, kontinentális és transzatlantikus területein, a békeinstrumentumban körülírt megkülönböztetések, illetőleg korlátozások szerint, ki vannak szolgáltatva az entente-hatalmaknak.

Mindez pedig azon a címen, hogy „a jóvátételi kötelezettségek törlesztésére⁴¹ fordíttassanak. Meggondolva azt, hogy a Békeszerződés nyolcadik részében és az ahhoz csatolt függelékekben milyen elviselhetetlenül terhes szolgáltatások vannak a legyőzött államok mindegyikére kiróva; részben természetbeni átadási kötelezettségekben, részben fajlagos kötelmekben és részben végül pénzszolgáltatásokban: akkor alapos kétségek támadnak aziránt, hogy mindazok a történelemben eddig soha nem ismert mértékű terhek vajjon csakugyan a „jóvátételi tartozások törlesztésére” teljesítendőek-e? Vagy pedig ez a jogcímül használt indok csak takaróul szolgál arra, hogy az entente-államok másnemű gazdasági zsákmányolási vágyát fedezze? Hogyha az előbbi eset forogna fenn, úgy az entente-államok mindenkor egyenlőképen hivatkozhatnának a győztes jogán kívül az erkölcsi igazság posztulátumára, amely a sértett jogok helyreállítását a sérelem egész terjedelmében követeli. Ámde, hogyha burkolt zsákmányolási vágy nyer kielégítést ezekben a karthágói feltételekben, akkor joggal lehet remélni, hogy abban a mértékben, amint a győzelmi mentalitás helyet enged a győzteseknél az emberi solidaritás érzésének és az államközi kooperáció szükségének: abban a mértékben fognak a győztes hatalmak a zsákmánycikkelyekből lépésről-lépésre újabb és újabb engedményeket tenni.

Hogy mennyit tesznek ki az entente-hatalmak által felszámított károk, azt maguk az entente-hatalmak sem tudták a Békeszerződés aláírása idejében összegszerűleg megállapítani. Ez volt egyik oka annak, hogy a jóvátételi összegek: egyik legyőzött országgal szemben sem fixirozták. Nem lehet ennél fogva azt állítani, hogy a fegyverszüneti szerződések folytán átadott, illetve elismert természetbeni szolgáltatások, valamint a versaillesi szerződés 232. és 235. cikkeiben, továbbá a nyolcadik részhez csatolt II.—VII. függelékekben körülírt természetbeni és pénzbeli szolgáltatások által; továbbá

a st.-germaini szerződés 179. és 181. cikkeiben és az ezekhez csatolt II.—VI. függelékekben körülírt természetbeni és pénzbeli szolgáltatások által; végül a trianoni szerződés 163., 169. és 170. cikkeiben és az ezekhez csatolt II.—VI. függelékekben körülírt természetbeni és pénzbeli szolgáltatások, valamint a neuilly-i és sevres-i szerződésekben foglalt analog szolgáltatások az entente által a békeinstrumentum nyolcadik részének I. függelékében felsorolt összes kártételeket valósággal fedezik, Époly kevésbé lehet azonban ennek az ellenkezőjét állítani. Annyit azonban meg lehet állapítani, hogy ezek a likvidacionális rendelkezések az entente-államok által az 1916. évi június 14–16-ig túrt ott „párisi gazdasági konferencián” elhatározottak, tehát olyan időben, amidőn még azt sem tudhatták, hogy a központi hatalmak — a magánvagyon érintése nélkül is — nem lesznek-e képesek, mindenféle néven és címen igényelt mindennemű hadikárpótlást^ (vagy amint ők nevezik „jóvátételt”) teljesíteni? Sőt azt sem tudhatták bizonyossággal, hogy a háború végén abban a helyzetben lesznek-e. hogy a központi hatalmaktól mindenféle ~ hadikárpótlást követelhetnek? Az 1916. június 14—16-iki párisi gazdasági konferencia célja az volt, hogy közös elveket állapítson meg a központi hatalmak elleni gazdasági hadviselésre nézve és hogy a békekötés utáni időre az entente-hatalmak solidaris gazdasági magatartását előkészítse. Ezen célból a konferencia több „resolució”-t hozott, amelyek három csoportba vannak foglalva. És pedig: gazdasági intézkedések a háború tartamára; átmeneti intézkedések az entente-országok gazdasági újjáépítésének tartamára; végül állandó jellegű intézkedések az entente-államok közötti kölcsönös gazdasági segély és együttműködés tekintetében. Ezen resolúciók első csoportjában foglaltatik II. alatt a központi hatalmak honosai magánvagyonának, jelesül üzleti vállalatainak likvidációja; a második csoportban V. alatt foglaltatik olyan irányú deklaráció, hogy a központi hatalmak honosainak üzletfolytatása és iparúzése megakadályoztatik. A párisi gazdasági konferencia resolúciói megvalósítást nyertek a különböző békeszerződésekben. A párisi gazdasági konferencia határozataiban van a rejtély kulcsa. Ezeket a határozatokat ismerni kell a Békeszerződés mentalitásának teljes megértéséhez. De éppen azért, mert ezek a rendelkezések kimutathatólag nem a veszített háború szükségszerű következményei, hanem ennek a háborús mentalitásnak még a háború folyamata alatt megfogant kifejezői, éppen ezért remélhető, hogy a nemzetek békés kooperatív munkája étappe-onkint több és több engedményt és enyhítést fog ezekből elhódítani. * Emberi

* Az 1914. június 14—16-iki párisi gazdasági konferencia határozatai egész terjedelmükben közölve vannak dr. Curti többször idézett munkájában (112. és következő oldalakon).

előrelátással, minden jóstehetség nélkül előrelátható, hogy a Népszövetség egyik közeli termékeny feladata épen az lesz, hogy a párisi gazdasági konferencia határozataiból a béke-instrumentumokba átment háborús gazdasági határozmányokat, a népek közös akaratának megfelelőleg, fokról-fokra lebontsa.

Az a kérdés igényel elsősorban választ, hogy *mi a felszámolási jognak a tartalma? és melyek ennek a jognak a határai?* ezt követőleg pedig azon további kérdés, hogy mely törvényhozási vagy kormányzati intézkedések válnak szükségessé Magyarország részéről a Békeszerződésben eziránt vállalt kötelezettségek teljesítésére?

A felszámolási jog tartalmának megállapítására, szükséges azt körülhatárolni és elválasztani azon hasonló természetű egyéb felhatalmazásoktól, amelyek a magyar magánvagyonok-kai szemben a Békeszerződésben az entente részére fenntartottak. Amint fentebb említve volt, a likvidációhoz hasonló a Jóvátételi Bizottság részére a 194. cikkben fenntartott jog. Ugyanott jellemezve voltak az ezen jogok közötti főkülönbségek is. Nem lehet azonban mellőzni annak a megemlítését, hogy ezen jogok között kollízió nem állhat be, mert területi hatály szempontjából egymást sehol sem érintik, viszont területi hatályuk egymást tökéletesen kiegészíti. Van azonban a Békeszerződésben Magyarország terhére a kötelezettségeknek még egy neme stipulálva, amely hasonló a fenti terhekhez. Nevezetesen ilyen természetű kötelezettségek a 166. cikk, valamint a nyolcadik részhez csatolt III. függelék 1—5. §-ai, az ugyanezen részhez csatolt IV. függelék 2. §-a és az ugyanezen részhez csatolt V. függelék 1. §-a alapján teljesítendő természetbeni szolgáltatások és fajlagos kötelezettségek. Az idézett 166. cikk értelmében Magyarország gazdasági erőforrásai közvetlenül felhasználhatók a jóvátételi tartozások törlesztésére, úgy amint a kereskedelmi hajózásra nézve a III. függelék, a természetbeni újjáépítésre és nyersanyagokra a IV. és V. függelék részletezik. Az átruházott javak értéke a jóvátételi számla javára írandó. A 166. cikk esetében a becslések, épen úgy mint a 194. cikk esetében, a Jóvátételi Bizottság döntése alá tartoznak. Amiből nyilvánvaló, hogy a 232. b) esetében a garanciák lényegesen kisebbek, mint a 166. vagy a 194. cikkek esetében. Hogy továbbá a 232. b) esetében a befolyó összegek felhasználása szorosan összefügg a clearing-rendszer kérdésével. Hogyha az illető entente-állam a clearing mellett optait, úgy a likvidacionális bevételek a hitelező Hivatal által az Államközi clearingben Magyarország számlája javára Írandók, tehát hozzájárulnak azon egyenleg kialakulásához, amely egyenleg a kölcsönös tartozások és követelések könyvelési szembeállítása által, esetleg, mint Magyarország követelési egyenlege,

jelentkezhetik az illető entente-állammal szemben. Ezzel szemben a 166. és 194. cikk alapján történő teljesítések, államközi clearing esetében sem könyveltetnek a hitelező Hivatalok által. Hanem, a clearing-elszámoláson kívül maradványok, a 173. cikk rendelkezései értelmében közvetlenül a Jóvátételi Bizottság rendelkezései szerint irándók Magyarország jóvátételi számlájára. Egy további különbség a 166. cikkben körülírt teljesítések és a likvidációk között az, hogy utóbbiak végrehajtása kizárólag az entente-államok akaratától függ, ellenben a jóvátételi kötelezettségek teljesítésénél Magyarországnak cselekvőleg közre kell működnie. Ebből folyik az, hogy retorziók alkalmazása csakis a jóvátételi kötelezettségek elmulasztása esetében jöhet szóba. Likvidációk esetében erről csak annyiban lehet szó, amennyiben ezáltal a jóvátételi teljesítést csökkenthetnék. Ezen megkülönböztetések jelentősége az Anglia által Németországnak nyújtott engedmények megítélése körül gyakorlativá fog válni az alábbiak szerint.

A 232. b) alapján befolyó bevételek, nem általában (a 180. cikk szerint) szavatolnak a magyar állam jóvátételi kötelezettségeiért, hanem egyes különleges követelések, illetve igényeknek különleges kielégítési alapjául szolgálnak és csak annyiban, amennyiben ezen külön kielégítésre jogosult követelések máikielégítést nyertek, csak annyiban szolgálhatnak általában is jóvátételi kötelezettségeknek fedezetül. Jelesül külön kielégítési alapul szolgálnak az entente-állampolgárok magánjogi követeléseinek kielégítésére, ideértve az entente-állampolgároknak a magyar állampolgárok elleni magánjogi követeléseit, továbbá az entente-állampolgároknak a magyar állam ellen a háborús kivételes jogszabályok alkalmazása folytán támasztható igényeit (232. e), végül a 233. utáni függelék 4. §-ában körülírt más kártérítési követeléseket. A 232. b) alapján befolyó bevételek tehát külön vagyontömeget képeznek, amelyek entente-állampolgárok magánjogi jogcímen alapuló — alább részletesen ismertetendő — követeléseinek meghatározott rangsor szerint leendő külön kielégítési alapjául szolgálnak. Így magyarázta ezt a német Béke-delegáció 1919. május 22-iki jegyzékében is.* A német jegyzékben foglalt megállapítások szó szerint hűen jellemzik a Békeszerződés által a magánjogi viszo-

* „A Békeszerződésnek a szerződő államok polgárainak kölcsönös magántulajdonát tekintetében foglalt rendelkezései a szövetséges és társult Hatalmak azon célzatát látszanak megvalósítani, hogy a hatalmuk körébe eső összes német magánvagyonot mint egy egységes vagyontömeget kezeljék, amelyből, a csőd-eljáráshoz hasonló eljárás szerint, úgy saját állampolgáiraiknak magánköveteléseit, valamint az illető állam jóvátételi igényeit kielégítést nyerjenek. Ez a törekvés a rendelkezések egész sorozata által valószínűsíthető, amelyeknek az a végeredménye, hogy a szövetséges és társult Hatalmak ellenőrzése alatt álló összes államokban a német magánvagyonok kisajátíthatnak és a német állampolgárok szerződési szabadsága lényegesen korlátozhatik.” (Közölve: Heinzmann és Meyer: „Auslandsforderung ... etc.”, 37. oldal.)

nyokban teremtett jogi helyzetet. A magánvagyonok ezen konfiskálására nézve német részről előterjesztett észrevételekre az entente 1919. június 16-iki jegyzéke azzal válaszolt, hogy mivel a német vagyonok értékesítése fontos eszköz az entente-államok követeléseinek behajtására: ennél fogva ezen rendelkezésnek az entente-hatalmak messzemenőleg kiterjesztő magyarázatot kívannak adni. A 233. cikk utáni függelék 4. §-a szerint a likvidációs vagyontömeggel szemben külön kielégítésre és ezen külön kielégítési jogon belül is rangsorbeli elsőbbségre van joguk az entente-állampolgárok azon kártérítési igényeinek, amelyek a magyar háborús kivételes rendelkezések folytán entente-vagyonokban okozott károk folytán keletkeztek; továbbá azon károk alapján igényelt kártérítéseknek, amely károk Magyarország vagy Ausztria kormánya vagy pedig magyar hatóságok által 1914. július 28-ika után, de az illető entente-állammal szemben bekövetkezett hadiállapot előtt, a háború előkészületei folytán, entente-állampolgár vagyonában okozhattak; továbbá entente-állampolgároknak magyar állampolgárok ellen fennálló magánjogi követeléseinek. A követelések ezen három faja a külön kielégítési alapon belül, egyenlő fokon, rangsorbeli elsőbbségi joggal bír. Ugyanezen külön kielégítési alap tekintetében külön kielégítési jog illeti meg, de csak a következő rangsorban, a követelések egy második csoportját; nevezetesen azon kártérítési követeléseket, amely követelések olyan károkból keletkeztek, amely károk valamely entente-állam polgárát azon vagyonában érte, amely vagyon valamely egykori szövetségünk területén feküdt. Vagyis az Egyesült-Államokban levő magyar javak likvidációja folytán befolyó jövedelmek külön vagyontömeget alkotnak, amelyből elsősorban kielégítést nyernek az Egyesült-Államok polgárainak a 231. cikk alapján támasztható követelései, azután a háborús kivételes rendszabályok folytán Magyarország területén amerikai állampolgár vagyonában okozott károk, ideértve nemcsak azon károkat, amelyek az Egyesült-Államokkal bekövetkezett hadiállapot után okoztattak, hanem olyan károkat is, amelyek 1914. július.28-ika után, de az Egyesült-Államokkal bekövetkezett hadiállapot előtt, háborús előkészítő intézkedések által okoztattak. Hogyha ezek a követelések kielégítést nyertek, úgy igénybevehetőek volnának másodsorban a likvidált magyar magánvagyonok, azon károk fejében, amely károkat volt szövetségeseink okoztak amerikai magánvagyonban, például a német kikötőkben, amerikai hajókban és hajórakományokban okozott casco- vagy cargokárok fejében. Vagy a háború előtti Románia területén levő magyar vállalati fiókok vagyona igénybevehető, nemcsak a magyar területen ó-román állampolgár javaiban a háborús kivételes intézkedések folytán okozott károkért, valamint háborús előkészületi intézkedések által okozott károkért, hanem ó-román állampolgároknak magyar állampolgárok elleni magánjogi követelései fejében is. Hogyha pedig az

ó-román területen levő magyar aktívák értéke ezek által ki-merítve nincsen, úgy igénybevehetők azon károkért is, amelyeket román állampolgárok Bulgária területén levő javaikban, Bulgária kivételes háborús intézkedése által szenvedtek.

A felelősség kiterjesztése a magánvagyonokra — különösen ilyen messzemenő felelősségi fokozatokon — a Békeszerződés sok igazságtalanságai között is szembeötlő. És épen a húrnak ilyen túlfeszítése ad alapot arra, hogy egyes entente-államok talán nem kivannak ezen kikötésekkel élni, annál is kevésbbé, mert az idézett 4. §-ban foglalt felhatalmazás az entente-államra nézve fakultatív. Épen ebben az irányban tűnnek fel lehetőségek az idevonatkozó rendelkezések könnyítése iránt.

Két különböző oldalról látszanak ilyen irányban kezdeményezések. Az egyik ilyen kezdeményezés Bulgáriával szemben Franciaország részéről látszik kiindulni; a másik kezdeményezés az Egyesült-Államok részéről a Német Birodalommal szemben. Más természetű azon kezdeményezés, amely Anglia részéről kiindult a Német Birodalom iránt.

Nem sikerült betekintést szerezni a Franciaország részéről Bulgáriához a fenti enyhítés tárgyában intézett jegyzék szövegébe, azonban azon jegyzékváltásban, amely Franciaország felszólamlása folytán Angolország és Franciaország között lefolytatott, az Anglia részéről Németországnak a német javak tekintetében tett deklarációja tárgyában:—Anglia utalt azon enyhítésekre, amelyeket megelőzőleg már Franciaország Bulgáriának nyújtott. Az angol-német deklaráció alább fog tárgyalatni. F helyütt csak abban a vonatkozásban van idézve, amely vonatkozás a francia-bolgár engedményre megvilágításul szolgál. A francia-angol jegyzékváltásnak a német sajtóban közölt kivonata szerint a francia-bolgár egyezmény épen abban a tekintetben tartalmaz enyhítést, hogy a bolgár magánvagyonoknak a háborús károkért való szavatosságát korlátozza.”

Az Egyesült-Államok részben az 1917. évi október 6-iki, részben az 1920. évi június 5-iki törvény alapján lefoglalták az összes ellenséges magánvagyonokat. Ezek a vagyonok — amint ez a fentebb magyar fordításban közölt amerikai törvényből kitűnik - az „Alien Property Custodian”-nek adattak át. Ezen vagyonok felszámolása jelenleg folyamatban van. Az Egyesült-Államokban lefoglalt német magánvagyonok értéke hozzáértő becslés szerint 700 millió dollárra tehető. Ezzel szemben az Egyesült-Államokkal szemben fennálló német tartozások összege hozzávetőleges becslés szerint, 200 millió dollárt tesz ki. Úgy, hogy a lefoglalt német magánvagyonok értéke a német tartozásokat mintegy 500 millió dollárral haladja meg. Az

*Lásd: „Berliner Tageblatt” 1920. október 31-iki számát.

Egyesült-Államokban, amerikai pénzügyi tekintélyek vezetése mellett, nagy szervezet alakult, amelynek egyik célja, hogy az Unió követeléseit fölözően lefoglalt német vagyonok szabaddátételét keresztülvigye. A szervezet neve: „*Seized Property Owners Adjustment Committee*.”* Feladatául tűzte ki azt, hogy elsősorban az 1920. június 5-iki likvidációs törvény alapján igénybevehető mentességeket keresztülvigye. Ilyenek: 1. olyan személyek igényeit érvényesíteni, akik a versaillesi szerződés 297. cikk b) pont 3. bekezdése szerint új állampolgárságot szereztek; 2. olyan nőknek igényeit érvényesíteni, akik az Unió állampolgárai voltak és csak házasságuk útján szereztek idegen állampolgárságot; 3. olyan német honosok igényeit érvényesíteni, akik a háború alatt az Egyesült-Államokban internálva voltak; 4. a volt német diplomáciai és konzuláris személyzetnek igényeit érvényesíteni. Ezenfelül pedig keresztülvinni, hogy a lefoglalt német vagyonoknak az unióbeli követeléseket meghaladó értéke liberáltassék. A gondolat — lényegében — az, hogy a lefoglalt magánvagyonok a győztes államok részéről, csak a legyőzött országoknak és polgáraiknak magánjogi jogcímen alapuló tartozásai, valamint a saját területükön az érdekelt entente-állam honosainak magánvagyonában okozott károkért legyenek igénybe vehetők. Ellenben az ezen túlmenő” felelősség alól, különösen a legyőzött államok általános jóvátételi kötelezettségeért való felelősség alól mentesíttessenek. (Tulajdonképpen ez a gondolat nyer megvalósítást — különböző kiviteli módozatok között — az osztrák-francia és az osztrák-angol adóssági egyezményekben is, az osztrák aktívákra nézve, amint ez még megvilágítás tárgya lesz.) A német sajtó közleményei szerint az Egyesült-Államok mértékadó tényezőiben megvan a hajlandóság enyhítésekre.

A német-amerikai példák útmutatást foglalnak magukban a tekintetben, hogy a lefoglalt magyar aktívákra nézve mi a teendő.

Ezen kitérés után, visszatérve azon felvetett kérdésre, hogy mi a felszámolási jog tartalma; közelebbről arra a kérdésre kell válaszolni, hogy tartozik-e Magyarország valamivel tevőlegesen „in faciendo”, hogy az entente-államok felszámolási jogát hatályossá tegye?

A válasz erre a kérdésre az, hogy Magyarország kétrendbeli kötelezettséget vállalt az entente-államok által foganatosítandó likvidációk hatályossá tételére. És pedig: 1. *vagyonközlési kötelezettséget*, 2. *vagyonkiadatdsi kötelezettséget*.

Ezek a kötelezettségek a 233. cikk utáni függelék 10. §-ában vannak szabályozva. A közlési kötelezettségnek az a tartalma, hogy a magyar állam az érdekelt entente-állami kívánságára tartozik felvilágosításokat adni a saját állam-

*Lásd: „Berliner Tageblatt” 1920. szeptember 2-iki (413.) számát.

polgárainak az illető entente-állam területén levő mindennemű vagyoni érdekeiről, és tartozik közölni mindazon ügyleteket, amelyek ezek tekintetében 1914. évi július 1-seje óta létrejöttek, üzen kötelezettség végrehajtása céljából a Német Birodalom meghozta az „*Auskunftsplchtgesetz*”-et.* Ezen törvény rendelkezései szerint a „*Reichsminister für Wiederaufbau*”, valamint az általa megjelölt hatóságok jogosítva vannak a német honosoknak az entente-államok (azok gyarmatai, külbirtokai és protektorátusai) területén levő vagyonerdekeik tekintetében, felvilágosításokat és adatokat követelni. A közlési kötelezettség kiterjed az 1914. július 1 óta ezen érdekeltségek tekintetében bekövetkezett jogügyleti változásokra, különösen elidegenítésekre, megterhelésekre és elzálogosításokra. A közlési kötelezettség nem terjed ki olyan vagyonerdekeltségekre, amelyek a versaillesi Békeszerződés hatálybalépése után (tehát 1920. január 10. után) szerezettek meg német honos által. A közlés megtagadása pönalisálva van. Nincsen benne a német *Auskunftsplcht*-törvényben, azonban következik a függelék 10. §-ának logikai magyarázatából, hogy a közlési kötelezettséget csak azon szerződésekre kell vonatkoztatni, amelyek felszámolás tárgyát egyáltalán képezhetik.

A kiadatási kötelezettség abban áll, hogy a magyar állam az idézett függelék 10. §-ának 1. bekezdésében kötelezettséget vállalt aziránt, hogy a Békeszerződés életbeléptetésétől számított 6 hónapon belül, az érdekelt entente-államnak kiadja azon aktívákra vonatkozó mindennemű okmányokat, amelyek mint a magyar állampolgároknak az illető entente-állam területén levő vagyoni jogainak megalapítói, megtestesítői vagy bizonyítékai jöhetnek számba. Kiadandók tehát a tulajdonjogra vonatkozó okmányok, különösen a követelést magukban inkorporáló értékpapírok, részvények, kötvények, kötelezvények, szerződések, amelyekre valamely jog alapíttatik, valamint ügyiratok, bizonyítványok, amelyek a jog fennállását vagy tartalmát bizonyítják; végül kiadandók mindennemű ingó értékek.

A német kormány ennek alapján rendeletet bocsátott ki, amellyel* az entente-államokban levő aktívákra vonatkozó okmányok bejelentését és az entente-államok vagy azok honosai részéről kibocsátott értékpapírok zár alá vételét rendelte el.** Az ilyen módon zár alá vett értékpapírok ezáltal még nem

* Gesetz betreffend Aiuskunftsplcht über deutsche Güter, Rechte und Interessen im Gebiete der alliierten und assoziierten Mächte aus Anlaß der Durchführung der Bestimmung des § 10, Abs. 2 der Anlage zu Artikel 298 des Friedensvertrages. (*Auskunftsplchtgesetz* vom 8. Mai 1920, Reichsgesetzblatt, S. 939.)

** „Bekanntmachung vom 12. Mai 1920 über die Anmeldung und Beschlagnahme von Urkunden und Wertpapieren aus Anlaß der Durchführung der Bestimmungen des § 10, Absatz 1 der Anlage zu Artikel 298 des Friedensvertrages.”

lettek kisajátítva; az utóbbi iránt eddig csakis a francia értékpapírokra nézve történt rendelkezés. A francia részvények, élvezeti jegyek, hitelintézeti-, jelzálogintézeti-, vasúti-, iparvállalati-, bányatársulati kötvények, továbbá ezen társulatoknak, valamint vízműveknek, gázműveknek és villanyműveknek mindennemű kibocsátványai tekintetében, a beszolgáltatást kötelezettség rendeletileg kimondatott. A beszolgáltatási kötelezettség kiterjed az osztalék- és kamatszelvevényekre is, azonban csakis a versaillesi szerződés életbeléptetése napjától (1920. január 10-től) lejáró esedékességekre, ellenben az ezen időpontot megelőző esedékességek a tulajdonosnál meghagyatnak. Ezen utóbbiak azonban az államközi clearing folytán, a versaillesi szerződés 296. cikke alapján, a Reichsausgleichsamt-nak, mint követelések bejelentendők. Az ilyen módon beszolgáltatott értékpapírokat, egy ezen célból kiküldött francia delegáció fogja átvenni.*

A beszolgáltatott értékpapírokról a jogosultnak elismervény adatik ki, amely a versaillesi szerződés 297. cikk *i)* pontjában körülírt kártérítési igény alapjául szolgál. Hogy miképpen fog történni ezen értékpapírok likvidációja, az még nincsen megállapítva. A német napilapok közlése szerint a francia delegáció át fogja venni az összes értékeket és ez a delegáció fogja az értékesítést elvégezni.

Hogy miképpen fog a tulajdonosok kártérítése történni? ezzel a kérdéssel legyen szabad alább még érdemlegesen foglalkozni.

(A kínai kormány az idézett függelék 10. §-a alapján a német aktívákkal szemben — a német napilapok közleményei szerint — még a francia kormány magatartásán is túltenni szándékozik. Eszerint a kínai államkölcsönöknek német kezekben levő címleteit megsemmisíteni kívánja. Ez az eljárás legkevésbé felel meg a méltányosság elveinek, mert ilyen módon az elérhető árfolyamtöbblettől a hitelezőt megfosztja.)

Annak a körülménynek, hogy az utódállamokat a magyar aktívák tekintetében semmiképpen sem illeti meg a likvidáció joga, továbbmenő következményei vannak abban a tekintetben, hogy az átengedett területeken levő intézetek részvényei, részjegyei, mindennemű közforgalmi értékpapírjai, továbbá ezeknek osztalék- és kamatszelvevényei, takarékbetétkönyvei, azután magánszerződesei, kötelezvényei stb. szintén nem lesznek kiadandók. Világosan kimondja ezt a 250. cikk 1. bekezdése, amely szerint: „A 232. cikk és a IV. címhez tartozó függelék rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával...” Minthogy a kiadási kötelezettség a függelék 10. §-án alap-

* Az értékpapírok beszolgáltatásával, illetve átvételével kapcsolatos műveleteket (összesen 690 értékpapírkategória lett beszolgáltatva) az úgynevezett „Stempelvereinigng” kötelékébe tartozó német bankok látták el.

szik, nyilvánvaló, hogy a kiadási kötelezettség ezekre az aktívákra nem terjed ki. Nem terjed ki az átengedett területekre a közlési kötelezettség sem (10. §. 2.-bekezdés). Ez a körülmény az utódállamokkal szemben a helyzetet megváltoztatja és pedig a mi javunkra. Minthogy az utódállamoknak érdekében van és arra törekszenek, hogy az átengedett területeken levő vállalatokat „nacionalisálják”, vagyis a vállalati részvényeket saját honosaik kezeire juttassák: ennél fogva nem lesz módjukban, hogy eziránt velünk szemben olyan igényekkel lépjenek fel, amint azt teheti és teszi a francia kormány a német kormánnyal szemben, hanem eziránt kénytelenek lesznek a magyar kormánnyal egyességi tárgyalásokba kezdeni. Ezek a tárgyalások a magyar kormány részéről a Békeszerződés végrehajtásával kapcsolatos pénzügyi és gazdasági előnyök elérésére használandók fel. Ausztria és Csehország között ilyen egyezmény már létrejött. Nevezetesen: az 1920 szeptember 2-iki egyezmény a visszatartott értékek kölcsönös szabaddátételéről és az értékpapírok ellenőrzőjelzéseinek kölcsönös elismeréséről.* Az ide vonatkozó egyezményekkel és az ezek körüli feladatokkal részletesebben a II. rész, „Az utódállamokkal kötendő egyezmények” kapcsán, fog foglalkozni.

A likvidációs jog tartalmának további vizsgálata kapcsán elemezni kell azt, hogy miképpen viszonylik ez a jog entente-honosokkal szemben fennálló szerződésekhez? Erre a kérdésre a válasz nem lehet egységes, mivel a Békeszerződés maga sem egységesen hat ezekre a magánjogi ügyletekre, hanem a kötött ügyletek minősége és természete szerint különböző módon. A 238. cikk utáni függelék 2. §-a értelmében változatlanul érvényükben fenntartatnak — amennyiben valamely entente-állam háború alatt hozott külön törvénye vagy maga az illető szerződés ellenkezőt nem tartalmaz —

- a) tulajdonjog-átruházási szerződések, feltéve, hogy az átadás még az ellenséges állapot bekövetkezése előtt megtörtént;
- b) bérletek, haszonbérletek és bérletekre vonatkozó Ígéreték;
- c) jelzálog, zálog- és alzálogszerződések; d) bányákra vonatkozó engedélyek; e) egyfelül magánosok, másfelül államok vagy nyüvánjogi személyek között kötött szerződések, valamint az utóbbiak részéről adott engedélyek.

Ezeket az ügyleteket a háború ténye — egymagában — nem szüntette meg. A magyar honosnak ilyen szerződésekből folyó jogaival szemben az illető entente-állam — a függelékben foglalt kifejezett rendelkezés szerint — a 232. cikk b) pontban körülírt likvidációs joggal élhet. Ezzel szemben a 234. cikk a) pontja azon általános jellegű rendelkezést tartalmazza, hogy „az ellenségek között kötött szerződéseket attól az idő-

* Ez az egyezmény megjelent a cseh-szlovák hivatalos lap 1920. szeptember 16-iki számában (Nr. 513).

ponttól kezdve, amelyben a felek közül bármelyik kettő ellenségévé vált .... hatálytalanná váltaknak kell tekinteni”. Ezen hatálytalanná válás alól azután ugyanazon cikk további alpontjaiban, valamint a 238. cikk utáni függelékben kivételek vannak felsorolva. A függelékben foglalt és fentebb a) d) alatt felsorolt szerződési nemek alá eső ügyletekre nézve a háború egymagában nem szerződésbontó ok. Ennélfogva az entente-állam által foganatosítandó likvidációnak megmarad a tárgya. Ellenben másképen áll a helyzet akkor, hogyha a háború, a Békeszerződés kifejezett rendelkezése értelmében, a szerződésre bontó ok gyanánt hatott, és hogyha az ügylet a Békeszerződésben adott jognál fogva az entente-állam által közvetlenül, vagy az illető entente-állam általános jellegű vagy különleges felhatalmazása folytán a másik ügyletkötő fél által revalidáltatik. Ez az eset forog fenn a 234. cikk b) pontban: „A hatálytalanná válás alól ki vannak véve ... azok a szerződések, amelyeknek teljesítését a jelen szerződés életbeléptetésétől számított 6 hónapi határidőn belül közérdekből valamely olyan szövetséges és társult hatalom kormánya követeli, amelynek az egyik szerződő fél állampolgára. Ha az ekképen hatályban maradt („maintenu”) szerződések teljesítése, valamelyik szerződő félre nézve a kereskedelmi viszonyok megváltozása következtében jelentékeny hátránnyá járna .... a döntőbíróóság a károsult félnek méltányos kártérítést ítélhet meg.” Feltéve azt az esetet, hogy az entente-állam revalidálni kíván valamely szerződést, amelynek további teljesítése a magyar állampolgárra nézve a kereskedelmi viszonyok megváltozása következtében jelentékeny hátránnyá járna, az a kérdés merül fel, hogy *a magyar honos által ezen alapon igényelhető és a döntőbíróóság által megítélendő kártérítési összeg, képezheti-e felszámolás (helyesebben lefoglalás) tárgyát az illető entente-állam által?*

Erre a kérdésre a válasz csak nemleges lehet. A likvidáció tárgyai csakis a Békeszerződés hatálybalépése pillanatában létező javak, jogok és érdekek lehetnek; ellenben nem tárgyai a likvidációnak olyan javak, jogok és érdekek, „amelyeknek létesítésére a Békeszerződés maga — akár a hatálybalépés ténye által, akár egyes cikkeinek rendelkezései által — keletkeztetőleg hatott. Likvidálni csak azt lehet, ami megvan és minden vagyonértéket csak egyszer lehet likvidálni. Aki más álláspontra helyezkedik, annak — mint-hogy a Békeszerződés a 232. cikk rendelkezéseinek alkalmazásához nem fűzött időbeli hatályt — szükségképen oda kellene jutnia, hogy a likvidációs rendelkezés egy „lex in perpetuum duraturum”, egy örökkön ható jogszabály, amely, úgy mint a „perpetuum mobile”, önmagából nyer erőt és impulsust újabb hatásokra. Másképen kifejezve annyit tenne, hogy mihelyt az entente-állam területére új magyar jószág vagy bármiféle új aktívum jutna, az újból lefoglalható és fel-

számolható volna. És ez így menne — a föld kihüléséig. Szükséges volt ezt az álláspontot „ad absurdum” vinni, hogy az álláspont lehetetlensége beigazoltassék. Következik ebből a contrario az, hogy a 234. cikk *b)* pontja alapján a magyar honosok által támasztott igények nem képezhetik likvidáció tárgyát. Ez a kérdés gyakorlatilag — amint alább még kimutatást nyer — rendkívül fontosságú.

Annak illusztrálására, hogy miképpen magyarázzák az egyes entente-államok a magánjogi szerződések likvidációját, álljon itt a jugoszláv kormány hivatalos lapjában megjelent 1920. május 1. keletű királyi rendelet tartalma.* Az idézett rendelet, a háború előtt, egyrészt a szerb királyság vagy Montenegro „állampolgárai, másrészt az ellenséges állam vagy annak polgárai részéről létrejött szerződéseket hatálytalanoknak mondja ki. (Megfelel a magyar Békeszerződés 234. cikk a pontban körülírt elvnek.) Általános felhatalmazást ad minden egyes ügyletkötő magánfélnek, hogy az ilyen módon felbontott szerződést' egyoldalú opcióval revalidálhassa. (Ez a 234. cikk *b)* pontban az entente-államoknak fenntartott opciójog átruházása, egy általános intézkedéssel magukra az ügyletkötő felekre.) Hatályon kívül helyezi a háború előtt ellenséges állampolgároknak vagy általuk ellenőrzött társaságoknak adott koncessiókat, azonban fenntartja a szerb kormány azon jogát, hogy a koncessió fennmaradása iránt a Békeszerződés életbelépésétől számított 6 hónapon belül optálhasson. (Ez a rendelkezés a Békeszerződés tizedik rész V. címéhez csatolt függelék 2. §-ában körülírt azon réserva alapján volt elrendelhető, hogy az ott *a)–e)* pontok alatt körülírt szerződések csak azon esetben maradnak hatályban, hogyha az illető entente-állam kivételes háborús intézkedéssel másképpen nem rendelkezik. Mint-hogy a magyar állammal szemben a háborús állapot még nem fejeződött be, ennél fogva magyar állampolgárokkal szemben a fenti réserva hatályossá volt tehető.)

Az olasz kormány úgy a német honosokkal szemben fenntartandó háború előtti magánjogi szerződések tekintetében, valamint az osztrák honosokkal szemben fenntartani kívánt hasonló szerződések tekintetében már állást foglalt. A német honosokkal szemben a versaillesi szerződés 299. cikk *b)* pontja alapján a következő tárgyú szerződések fenntartása iránt optait: ** társasági szerződések, azután olyan szerződések, amelyekben tartási kötelezettség vállaltatott családtaggal szemben; továbbá ajándékozási szerződések, valamint olyan szerződések fenntartása iránt, amelyeknek célja jótékonyági

*Lásd: a „Slusbene Novine” 1920. május 14-iki számában megjelent királyi rendeletet a „Szerb királyság és Montenegro volt állampolgárai és azon állam polgárai között, akikkel hadi állapotban van, fennálló magánjogi viszonyok likvidációjáról”. (Ezen közlés, hű magyar fordítás nyomán történt.)

** Lásd „Neue Freie Presse” 1920. november 9-iki számát.

intézmények előmozdítása. Ezenfelül fenntartotta az olasz kormány, hogy egyes esetekben kasuistikusan optálhasson a szerződés fenntartása mellett, amely utóbbiról a szerződő feleket értesíteni fogja.

Az osztrák honosokkal kötött háború előtti szerződések fenntartása tekintetében az olasz kormány dekrétumot bocsátott ki.* Ezen dekrétum szerint, a st.-germaini szerződés 251. cikk a) pontja, csak akkor nyerjen alkalmazást, hogyha az érdekelt magánszemélyek vagy hivatalos helyek véleménye szerint ez kívánatos. Az ilyen szerződések bejelentendők a „Gazdasági viszonyoknak a kereskedelmi szerződések alapján való szabályozására alakult bizottságinak. A bejelentési határidő 1920. november 22. Ez a bizottság hivatott dönteni a fölött, hogy a szerződés megsemmisítendő-e? Amennyiben a bizottság nemlegesen dönt, úgy a szerződés érvényben tartandó, a st.-germaini államszerződés 251. cikk b) pontjának határozmányai szerint.

A likvidációs jog tartalmának tüzetes elemzése és szembeállítás az analog jellegű jogokkal, amelyek a béke-instrumentumban az entente-hatalmak részére a legyőzött államok honosainak magántulajdonával szemben párhuzamosan vannak kikötve, — ezek adnak tiszta képet *az angol kormány által az 1920. október 16-iki jegyzékben a német magánvagyonok liberálása* tekintetében tett nyilatkozat tartalmáról. Ez a jegyzék —amint annak tartalmát dr. Simons német külügyminiszter a Reichstag 1920. október 29-iki ülésében bejelentette *: — azt tartalmazza, hogy az angol kormány lemond azon represzáliák alkalmazásáról, amelyekhez való joga az entente-kormányoknak, a versaillesi szerződés nyolcadik részének II. függeléke 18. §-a alapján fenn van tartva. Az angol kormány azon német magántulajdonnal szemben, amely a Békeszerződés után szereztetett meg angol területen vagy került angol területre, nem fog a lefoglalás, vagy a zárlat alá vétel eszközével élni még abban az esetben sem, hogyha Németország valamely a versaillesi szerződés alapján teljesítendő kötelezettségét szándékosan mulasztaná el.

A német külügyminiszter hivatalos nyilatkozatából teljesen tisztán áll az Anglia által Németországnak adott engedmény tartalma és jelentősége. Az angol jegyzék egyáltalán nem említi a háború alatt, sem pedig a Békeszerződés alapján foganatosított felszámolásokat. Ezek változatlanul fennmaradnak és ezek tekintetében Anglia semminemű koncessiót nem lett. Az angol koncessió csakis a Békeszerződés után német honos által angol területen szerzett vagy angol területre került magántulajdonra vonatkozik. Az így körülírt magánvagyonok tekintetében azonban, nem a likvidáció jogától áll el az angol

* Ezen dekrétum tartalma ismertetve van a „Neue Freie Presse” 1920. november 16-iki számában.

** Lásd „Berliner Tageblatt” 1920. október 29-iki számát. (Nr. 491.)

kormány, hanem eláll a hivatkozott 18. §-ban körülírt „gazdasági és pénzügyi kényszerrendszabályoktól”, mint amilyenekül fel vannak sorolva a beviteli tilalmak és mint amilyeneknek jellemzi a német külügyminiszter hivatkozott beszédében a zár alá vételt és a lefoglalást. Az angol kormány jegyzékéből a contrario nyilván következik, hogy maga az angol kormány sem tartotta a Békeszerződés utáni német magánvagyonokra a versaillesi szerződés 297. cikk *b)* pontját alkalmazhatónak, (amellyel a magyar Békeszerződés 232. cikk *b)* pontja korrespondeál); mert, hogyha az angol kormány keresztül akarja vinni azon szándékát, hogy a háború utáni német magánvagyont mentesítse és a német magánjavakat a függelék 18. §-án kívül a 297. cikk *b)* pontja is veszélyeztetné: akkor az angol kormánynak a háború utáni német magánjavakat a 297. cikk *b)* pontja alól is mentesíteni kellett volna, hacsak nem akar abba a gyanúba esni, hogy szemfényvesztést csinál. Ez a gyanú azonban annál kevésbé érheti ezen a ponton az angol kormányt, mert a francia kormány óvást emelt az angol kormánynál a fenti jegyzék miatt azért, mert Franciaország a békeinstrumentum háború utáni garanciáit veszélyeztetve látja azáltal, hogy Anglia a fenti koncessiót tette Németországnak. Már pedig, hogyha Franciaország úgy vélné, hogy a versaillesi szerződés 297. cikk *b)* pontja a háború utáni német magánjavakra is kiterjed, akkor nem volna oka nyugtalanságra, mert abban az esetben az angol koncessió dacára is még túlságosan elegendő kényszereszköze maradt volna meg a német magánvagyonokkal szemben. Franciaország állásfoglalása „*factum concludens*” arra nézve, hogy maga *Franciaország is úgy magyarázza a likvidációs jogot, hogy az csakis a békekötésig, helyesebben a kereskedelmi tilalom megszűnése napját már megelőzően birt ellenséges javakra alkalmazható.* Egyébként ki van ez fejezve az 1920. augusztus 3-iki osztrák-francia egyezmény 14. §-ában, mely kifejezetten mondja, hogy az 1919. április 2-ika után, mint az osztrák-francia kereskedelmi tilalom megszűnése után szerzett javakra és keletkezett kötelezettségekre, az általános magánjog szabályai alkalmazandók és sem a Békeszerződésnek, sem ezen egyezménynek rendelkezései nem hatnak ki.

Ezzel, mármost a 232. cikk *b)* pontjában körülírt likvidációs jog tartalma tárgyilag is körül van határolva. Az angol engedmény jelentősége más irányban van. Nevezetesen abban, hogy az angol-német kereskedelmet felszabadítja azon nyomás alól, amelyet azon állandó veszély jelenléte okoz, hogy Anglia a függelék 18. §-a alapján Németországnak valamely — bárminő csekély — jóvátételi tartozási mulasztását szándékosnak minősítvén vagy vélelmezvén, a német magánvagyonokra, például az angol kikötőkben levő német árukra elrendeli a lefoglalást. Tekintettel a jóvátételi kötelezettségek elviselhetetlen súlyosságára, mindig megtörténhetik, hogy Német-

ország a vállalt kötelezettségek valamelyikének teljesítésével késedelembe esik. Például: a ruhrvidéki bányászok számára Franciaország részéről kötelezett élelmezési ellátás gyengesége folytán Németország a spaa-i egyezményben — mint, amelyik a versaillesi szerződés nyolcadik részének V. függelékében stipulált jóvátételi kötelezettségei[^]kiegészítő részét képezi, — foglalt havi szénkontingenssel késedelembe esik: erre az angol kormány lefoglalhatná az angol kikötőben levő német hajórakományokat, kiindulva abból a vélelemből, hogy a német késedelem szándékos mulasztás. Ezen lefoglalás addig maradna hatályban, amíg a német kormány magát a Jóvátételi Bizottság előtt nem exculpálná. Németország ezen angol magatartást, az idézett 18. §. értelmében nem tekinthetné ellenséges cselekménynek az angol kormány részéről és így semmiféle kártérítésre nem számíthatna. Nyilvánvaló, hogy ilyen esélyeknek nem teheti ki magát a német ipar és kereskedelem. Ennélfogva Anglia részéről az október 16-iki jegyzékben tett nyilatkozat egy kereskedelempolitikai lépés volt a Németországgal való kereskedelem felszabadítására. Azonban adódhatnék a fenti 18. §. alkalmazása folytán más eset is. Például: a német kormány — bármi okból — vonakodnék eleget tenni annak a kívánságnak, hogy a Hohenzollern-dynastiának a német gyarmatvállalatokban bírt részvényérdekeltségét aktaszerűleg közölje a versaillesi szerződés 298. cikk utáni függelék 10. §-ának 2. bekezdése alapján. Erre Anglia a fentidézett 18. §. és a versaillesi szerződés 306. cikkének 5. bekezdése alapján lefoglalhatná az Angliában a békekötés után, helyesebben a kereskedelmi tilalom megszűnése után, német honosok által szerzett szabadalmakat, valamint a német szerzőknek ugyanezen időpont után Angliára érvényesen keletkezett szerzői jogait. Nyilvánvaló, hogy ez lehetetlen helyzetre vezetne, épen azért az Anglia jegyzékében foglalt nyilatkozatnak rendkívüli hordereje van. Önként jelentkezik, mint a Békeszerződés végrehajtásával kapcsolatos feladat az, hogy a magyar kormány az angol kormánnyal a háború előtti adósságok rendezése körül, illetve általában a jóvátételi kötelezettségek tekintetében folytatandó tárgyalások során kérje azt, *hogy a Németország részére a fenti módon biztosított engedmény Magyarország részére is kiterjesztessék.* Hasonlóképen mindazon, enyhítések tekintetében, amelyek a legyőzött államok részére, valamely győztes állam részéről adattak, kérni kell, hogy azok Magyarországra is ki terjesztessenek. Ilyen engedmények gyanánt jelentkeznék a Franciaország által Bulgáriának nyitott előnyök is. A német külügyminiszter már idézett nyilatkozata szerint, Olaszország a Német Birodalommal szemben a likvidációk alól mentesítette az 5000 lírán alóli magánvagyonokat, azonkívül egyes kivételes esetekben német magántulajdonban levő ingatlanokat is feloldott a kivételes intézkedések alól. Áll ez különösen közművelődési és hasonló célokat szolgáló intézmények

ingatlanai tekintetében.* Hasonló természetű feloldás — a magyar sajtó közleményei szerint — a Rómában levő Fraknoi-ház tekintetében is történt. Az olasz kormányban a legmesszebbmenő előzékenység mutatkozik az idegen magánvagyon tekintetében és amennyiben nehézségek támasztatnak, azokat a „Volt, ellenséges állampolgárok magánvagyonának Bizottsága” okozza. A Német Birodalommal szemben Japán feloldotta a 100,000 yen értékhatáron alóli magánvagyonokat és hasonló természetű feloldások iránt tárgyalások vannak folyamatban Németország és Belgium, továbbá Németország és Lengyelország között.** Az osztrák magánvagyon tekintetében, az entente 1919. szeptember 2-iki jegyzékében, a kis értékű ingók, valamint a személyi vonatkozású emléktárgyak kivételezését ígérte meg a likvidáció alól. Az osztrák-francia egyezmény 12. §-ában a likvidáció alól kivont ingókról, a vonatkozó egyezmény tárgyalása kapcsán, megfelelő módon* történt említés. Hasonló értelmű ígéret történt az osztrák kormánnyal szemben, az angol kormány részéről, ami az angol-osztrák egyezmény kapcsán már ismertetést nyert.

A likvidációk teljes megvilágítása végett még egy kérdés igényel választ. A Békeszerződés úgy rendelkezik, hogy a likvidációk mindenben az illető entente-állam törvényei szerint folytatandók le; hogy továbbá a békekötés előtti likvidációk tekintetében, semminemű felszólalásnak magyar részről nincsen helye. Vájjon ezek a rendelkezések azt jelentik-e, hogy a háború alatt lefolytatott likvidációk során elkövetett mindenemű visszaélések a Békeszerződés által minden irányban amnestiát kapnak? Hogy továbbá a magyar állampolgárnak a békekötés után saját vagyonában folytatott likvidációkba nincsen semmi betekintése és nincsen joga felvilágosítást kérni? Ami az első kérdést illeti, azt a német Béke delegáció 1919. május 22-iki jegyzékében felvetette. Az erre 1919. június 16-ikán adott válaszjegyzékben az entente-kormányok formális biztositékot nyújtottak arra, hogy a jelzett rendelkezések nem magyarázhatók úgy, hogy visszaélések fedezésére szolgáljanak; és hogy „oly személyek, amelyek a német vagyonok likvidációjánál büntetendő cselekményt követtek el, büntetőjogiilag fognak üldöztetni és hogy az ilyen cselekményekre vonatkozó adatokat és bizonyítékokat az entente-kormányok a német kormánytól el fognak fogadni.” Ez a magyarázat kétségkívül nemcsak Németországgal szemben érvényes, hanem a többi legyőzött állam kormányával szemben is. *Hitelezői érdek gyanánt jelentkezik az entente-területen likvidált magyar aktívák likvidációinak ellenőrzése* úgy a múlt, mint a jövőre nézve. Annál inkább szükséges ez, mert a legyőzött államok

* Lásd „Berliner Tageblatt” 1920. október 20-iki számát.

** Ezek az adatok a német külügyminiszter fentidézett beszédéből vannak merítve.

és különösen is a magyar Béke delegáció alaposan megindokolt előterjesztései dacára, az entente-főhatalmak nem voltak hajlandók semmi szín alatt ezen likvidációkat sem a háború tartamára, sem a békekötés utáni időre nézve a vegyes döntőbíró-ság garanciája alá helyezni. Ez lett volna az egyetlen módja annak, hogy ezen barbár rendelkezéssel szemben legalább azt garantálják, hogy legalább valóban a saját törvényeik szerint fogják lefolytatni és nem fog a likvidáció arra vezetni, hogy látszólagos eljárási szabályok takarójában, valósággal konfiskációk történjenek, potom összegű ellenértékek mellett. A nemzetközi vegyes döntőbíró-ság garanciáját csak a 2,50. cikk 3. bekezdése esetében, az átengedett területeken levő vagyonok tekintetében, továbbá a 202. cikk *i*) pontja esetében az újonnan alakult államok (Cseho-Szlovákia és Lengyelország), valamint azon államok tekintetében koncedálták, amely entente-államok a jóvátételekben nem részesülnek. (Ez utóbbiak valószínűleg a délamerikai államok.) Magyarországra nézve különösen az elszakadó területeken az utódállamok kivételes háborús intézkedései által okozott károk bírnak nagy jelentőséggel. Ezek alá esnek a magyar, főképp budapesti intézeteknek és vállalatoknak az elszakadó országterületeken levő fióktelepeiben, affiliációiban és ipartelepeiben az utódállamok által szekvestrációk, lefoglalások és kisajátítási intézkedések által okozott igen nagy összegekre rúgó károk. (Nem esnek ezen károk alá a román megszállás okozta károk, mert ezen utóbbiaknak megállapítása és beszámítása tekintetében a Békeszerződés 181. cikkében egészen különleges intézkedések foglaltatnak.) Az utódállamokkal szemben, a magánvagyonokban okozott károk folytán keletkezett magyar kártérítési igények érvényesítésének, meg van nyitva az út a Békeszerződés 250. cikkének 3. pontja által. Figyelemmel ezen érdekek magasságára, közérdek és az illető érdekelttség jól felfogott egyéni érdeke, hogy az elszakadó területeken okozott kárigények érvényesítése céljából kollektív érdekképviselőt létesítsen. Ennek feladatköre egészen más volna, mint aminő feladatok az entente-külföldön levő egyéb magyar érdekek tekintetében adódnak. Nevezetesen amíg az ententekülföldön levő aktív érdekek főképp a likvidációk lefolytatásának ellenőrzésére irányulnak, addig az elszakadó területekkel szemben a magyar érdekek védelme épen ellenkezően, a kivételes intézkedések alól való felmentését és az okozott károk folytán támadt igényeknek, a megalkotandó nemzetközi vegyes döntőbíró-ság előtti képviselőtét célozzák. Csakis ezen kollektív érdekképviselő által nyerhet értéket az a nagyjelentőségű pozitív garancia, amely a magyar Béke delegáció munkája folytán a trianoni szerződés 250. cikk 3. bekezdésébe belefoglaltatok. Ugyanennek az érdekképviselőnek további feladata volna, hogy a Békeszerződés 194. cikke alapján, az elszakadó területeken levő magyar vállalatok tekintetében is gyakorlandó opciójog

körül, az utódállamok területein végzendő becslési műveleteknél a magyar érdekeket képviselje. Általában a 194. cikkkel kapcsolatban, - az utódállamok területen szükségesnek jelentkező érdekképviselőket ellássa és hogy egyáltalán az utódállamoknak törvényhozási és kormányzati intézkedéseit — amelyeknek jogforrásai nehezen közelíthetők meg — nyilvánartsa. Ahhoz azonban, hogy a magyar érdekek az utódállamokkal szemben hatályosan képviselhetők legyenek, ahhoz *szükséges elsősorban az, hogy a Békeszerződés 250. cikkében körülírt nemzetközi vegyes döntőbíróóságok minden egyes ebben érdekelt utódállammal szemben haladék nélkül felállítassanak.* Ezeknek felállításában és működésük megkezdésében senki másnak, csakis Magyarországnak van érdeke. Hogy az utódállamoknak — amelyek többnyire alperesek lesznek itten — ez nem érdeke: mindenki előtt világos. Azonban ezen a ponton nincsen velünk érdekközösségben sem Ausztria, sem Németország, és pedig azon oknál fogva, mert sem a Versailles!*, sem a saint-germaini szerződésben analog rendelkezés nincsen az onnan elszakadó területek tekintetében, hanem csakis a magyar Békeszerződésben foglaltatik ez a garancia. *Ne várjunk tehát senki mástól iniciatívát* ebben az irányban, sőt el kell készülni lennünk ezirányú halogatásokra. A magyar kormány feladata, hogy ebben az irányban kezdeményezzen és mindent ennek érdekében megtegyen, akár külön egyezmények kötése által, akár pedig olyan módon, hogy *kérje a Jótételei Bizottságot, hogy ez a kérdés az utódállamok gazdasági konferenciájának programjába felvételük.* Azon célból pedig, nehogy ez halogattassék, hasson oda, hogy azok az utódállamok, amelyek a trianoni szerződést, még nem ratifikálták: azok késedelem nélkül ratifikálják, mert hogyha Magyarország viseli a Békeszerződés minden terhét, úgy itt az ideje, hogy megnyíljanak számára azon — sajnos ügyis csekély — előnyök is, amelyek a Békeszerződés alapján részére megnyithatók. Figyelmet érdemel a 250. cikk esetében az a körülmény is, hogy tekintettel arra, hogy az átengedett területekkel szemben nincsen helye az államközi clearingnek. ennél fogva a kárigények a Békeszerződés hatálybalépése után 3 hónappal már esedékesek és így nincsen szükség azon időtartam közbeiktatására, amely időtartam különben a clearing-rendszer aktiválása és a követelések bejelentése céljából, a 231. cikk és az ahhoz csatolt függelék szerint egyébként szükséges volna.

Az utódállamokkal szemben a kivételes háborús intézkedéseik folytán adódó igényeink érvényesítése ekképen megvilágosítást nyert. Az a kérdés merül fel, hogy vajjon a többi entente-államokkal. különösen az entente-főhatalmakkal szemben, teljesen ki volnánk-e szolgáltatva?

E tekintetben a protagonisták munkája ismét Németországra hárult. Német érdekelték részéről számos tudakozó-

dás történt az angol „Public Trustee”-nél a felszámolt, illetve a felszámolás alatt álló német magántulajdonok sorsáról. Az ilyen tudakozódásokra angol részről egyáltalán nem érkezett válasz; amennyiben pedig válasz érkezett, úgy az abban állott, hogy a tudakozódó felet a német „Reichsausgleichsamt”-hoz, vagy utóbbinak a londoni Hivatal mellett működő megbízottjához utasították. Hosszú tárgyalások következtek erre, amelyeknek végül annyi eredménye lett, hogy a likvidáció folytán befolyt összegek magasságára, továbbá az angol részről lefoglalt értékpapírok osztalékainak, illetve kamatösszegének magasságára nézve a Public Trustee a jövőben felvilágosítást fog adni.

A francia likvidációs eljárás olyan értelmű rendelkezést tartalmaz, hogy a tulajdonos kérheti annak engedélyezését, hogy a saját vagyonának a likvidációs eljárás során való elárverezésén, vételi ajánlatot tegyen. Hogy az érdekelt tulajdonosok a likvidációs eljárás különböző szakaszait figyelemmel kísérhessék, ennek céljából a német érdekeltség egy szervezetet létesített Párizsban, amelynek feladatai közé tartozik a likvidációs eljárások figyelemmel kísérése; a jogosultak kellő időben való értesítése és a szükséges nyilatkozatoknak és lépéseknek részükről való megtétele. Egyszóval a likvidációkban érdekelt német tulajdonosok érdekeinek kollektív képviselője és védelme. „*Geschäftsstelle für deutsche Güter, Rechte und Interessen in Frankreich.*” Ezen érdekképviselőnek küldi be a német tulajdonos jóelőre az árverési vételi ajánlatot és az érdekképviselőt azután a jogosult nevében kellő időben előterjeszti.”

Magában a Német Birodalomban a külföldi vágyóitokban érdekelteknek két nagy szervezete van. És pedig; „*Verband der im Ausland geschädigten Inlandsdeutschen*” és a „*Bund der Auslandsdeutschen.*” Mindkét szervezet a Békeszerződéssel kapcsolatosan felmerülő külföldi vagyonérdekek kollektív ellátására van” hivatva. Mindkettővel kapcsolatot tart fenn a fent említett párizsi „*Geschäftsstelle*” és az egyesületek berlini irodáiban kifüggesztésre kerülnek a külföldön kitűzött likvidációs árverések listái. Ilyen módon van szervezve az állandó kapcsolat a jogosult és érdeke között. A fenti két egyesület tevékenysége alább még más vonatkozásban is jellemezve lesz. Hogy e tekintetben Ausztriában milyen érdekképviselőt által vannak védve ezen érdekek, az alább megvilágítást fog nyerni.

Hogy milyen értékű magyar érdekek várnak ezen a téren védelmet? Erre nézve semminemű statisztika nincsen publikálva. A magyar kormány a 2900/1916. M. E. számú rendelete ***, a külfölddel szemben fennálló magyar tartozások és

* Lásd „*Berliner Tageblatt*” 1920. október 2-iki (465.) számát.

** Lásd: *Bekanntmachung des Reichsministers für Wiederaufbau vom 15. November 1919.*

*** *Budapesti Közlöny* 1916. szeptember 3-iki száma.

követelések bejelentését elrendelte. Ez az adatgyűjtés azonban, — amint erre a külföldi tartozások során utalás történt — arra való tekintettel, hogy az ország területének körülbelül kétharmadrésze elvétellett, teljesen értéktelenné vált. A legelső feladat az volna, hogy a külföldi aktíváink összeírassanak és pedig országok szerint külön-külön. E tekintetben a „Vizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal” felállításától számított 6 hónapon belül, a clearing mellett optáló entente-államokkal szemben fennálló követelések amúgy is bejelentendők lesznek. Mivel azonban nem minden entente-állam fog a clearing mellett optálni, mivel továbbá az elszakadó területek tekintetében — a 250. cikk értelmében — ki van zárva a clearing, ellenben ezen területeken levő vállalatokkal szemben a Jóvátételi Bizottság opciójogának gyakorlása céljából, a magyar kormány a 194. cikk értelmében köteles ezen magyar aktívákról a Jóvátételi Bizottság elé kimutatást terjeszteni és így ezen munka amúgy is elkerülhetetlen lesz: ennél fogva múlhatatlanul szükséges, hogy az összes itt érintett magyar aktívákról, minél előbb, pontos adatgyűjtés és statisztika álljon rendelkezésre. Hogyha ez megtörtént, akkor fog következni a magyar érdekek kollektív védelmének szervezése a külföldi likvidációk körül, valamint általában a külföldön. Magyar részről e tekintetben annyi történt, hogy az 5291/1919. M. E. számú rendelettel* és az ezt kiegészítő 2921/1920. M. E. számú rendelettel** felállított a „Magyar Felszámoló Hivatal” a Békeszerződés végrehajtására, amelynek feladatául jelöli ki az 1. §. *a)* a külföldön, mint a volt monarchia két állama és Bosznia-Hercegovina területén levő közös vagyon felosztásának előkészítését; *b)* az utódállamokra vonatkozó akta-anyag és művészeti anyag kicserélésének előkészítését; *c)* Horvátországgal fennállott pénzügyi viszonyból folyó ügyeket; *d)* a Jóvátételi Bizottság részére szükséges adatok és felvilágosítások beszerzését és nyilvántartását; *e)* a leszerelési anyagok iránti intézkedéseket; *f)* a volt közös kormány kötelezettségeiből eredő igények ellátását stb. Ezen szerv, állami hivatal lévén, természetesen nem láthatja el azokat a feladatokat, amelyeket a szabad tényezőknek saját autonóm szerveik útján kell ellátniuk. E tekintetben a közgazdasági élet szabad tényezőinek kooperatív munkájára nagyfeladatok várnak. Meg kell még említeni, hogy a külügyminisztérium 491/1920. Ein. rendelete szerint*** a Felszámoló Hivatal ellenőrzése alatt működik egy „Külföldi magyar vagyonérdekeket védő szervezet”, melynek feladatául a hivatkozott rendelet előkészítő munkálatokat említ, de tüzetesebb célkijelölést nem tartalmaz.

* Budapesti Közlöny 1919. október 18-iki száma.

** Budapesti Közlöny 1920. május 11-iki száma.

*** Budapesti Közlöny 1920. január 23-iki száma.

Az eddigi vizsgálódások alapján a külföldi magyar aktívák szempontjából a *következő tanulságokat* lehet levonni:

1. Az entente el van határozva arra, hogy a Békeszerződésnek a likvidációkra vonatkozó rendelkezéseit végrehajtja. Mindaddig, amíg a legyőzött állam honosainak az illető entente-állam területén levő magánvagyonra szükséges arra, hogy az illető entente-állam honosainak ezen legyőzött állam honosaival szemben fennálló magánköveteléseit és a 232. cikk e) pontján alapuló kárigényeit biztosítsa és kielégítse: az entente-államok nem hajlandók koncessiókra. Az ezt meghaladó értékű aktívák tekintetében hajlandók engedményekre, könnyítésekre és feloldásokra is. Általános jellegű könnyítésnek tekinthető, a személyes használatra, a háztartási célokra és a kisipari üzem munkaeszközeire szóló fenntartásos vagy fenntartás nélküli feloldás. Könnyítések remélhetők azon gazdasági és pénzügyi megszorítások tekintetében is, amelyek nem mint a jóvátételi kötelezettségek biztosítékai, hanem mint az 1916-iki párisi gazdasági konferencia határozmányainak folyamányai lettek a Békeszerződésbe belefoglalva.

2. Múlhatatlanul szükséges, hogy a külföldön levő magyar aktívák megbízható adatgyűjtése és statisztikája az egyes országok szerint elkülönítve és az egyes országokon belül, az aktívák minemúsége szerint csoportosítva és értékelve, mielőbb rendelkezésre álljon. Csak ezen áttekintés, valamint a már jelzett adós-statisztika alapján lehetséges tervet alkotni arra nézve, hogy az egyes entente-államoktól, milyen határokon belül remélhető aktíváink szabadadtétele, és lehetséges egyáltalán kilátással biztató engedmények igénylése.

3. A Békeszerződésben az entente-államok számára fenntartott likvidációs jog, nem terjed ki a Békeszerződés után az illető entente-állam területén szerzett, vagy ezen időpont után az illető entente-állam területére jutott magyar magánjavakra. A kormány feladata, hogy az ezen javakra nézve, egyéb ieppressionális intézkedések alóli felmentés tekintetében az angol kormány által a német kormánynak tett engedmény kiterjesztését kérje a hasonló magyar magánjavakra.

4. Az elszakadó területeken levő magyar aktívák részére a Békeszerződés 250. cikk 3. pontjában létesített garanciális rendelkezés kiépítendő. A kormány feladata, hogy az utódállamokkal szemben a nemzetközi vegyes döntőbíróóságok felállítását kezdeményezze, akár az egyes utódállamokkal külön folytatandó tárgyalásokban, akár pedig olyképen, hogy kérje a Jóvátételi Bizottságot, hogy ezen döntőbíróóság felállításának kérdését az utódállamok gazdasági konferenciájának programmiába felvegye. A magyar érdekelttség feladata, hogy az elszakadó területeken a magyar aktívákban, kivételes háborús intézkedések alkalmazása által okozott károk, kártérítéseinek kollektív eszközökkel érvényesítése végett, autonóm érdekképviseletet létesítsen. Ennek az érdekképviseletnek feladata

volna a Békeszerződés 194. cikke alapján, az átcsatolt területeken foganasítandó intézkedésekben a magyar aktívák körüli érdekeink képviselése is.

5. Gondoskodni kell az entente-külföldön lefolytatott és lefolytatandó likvidációk körül a magyar érdekek kollektív képviseléről, ugyanúgy, amint ez Németországban az ezen célból létesített szabad szervek útján történt.

Még azon kérdés igényel választ, hogy mely feladatok adódnak a törvényhozás és a kormány számára, a likvidációk és kisajátítások folytán keletkező kártérítési jogok biztosítására illetve kielégítésére. (232. cikk j) pontja és 194. cikk 2. bekezdése.) Ennek a kérdésnek megoldásával, tüzetesebben a III. rész C) szakasza fog foglalkozni, kapcsolatban a Jóvátételi Bizottság opciójogával. E helyütt legyen szabad épen csak *jelezni a Német Birodalom idevonatkozó törvényhozási és kormányzati intézkedéseit*, A német nemzetgyűlés 1919. július 16-ikán ratifikálta a versaillesi államszerződést. („Gesetz über den Friedensschluß zwischen Deutschland und den alliierten und assoziierten Mächten” vom 16. Juli 1919.) Ennek a végrehajtására külön törvényt hozott: „Ausführungsgesetz zum Friedensvertrag”.* Ennek II. fejezete, „Anforderung von Leistungen”, tartalmazza azon rendelkezéseket, amelyek által a birodalmi kormány felhatalmaztatik arra, hogy a Békeszerződésben foglalt jóvátételi és egyéb kötelezettségek teljesítése végett mindennemű szolgáltatásokat követelhessen. Külön törvény rendelkezik továbbá azon kisajátításokról, amelyek az entente-hatalmak által követelt vagy követelendő dolgok szolgáltatása végett szükségesek. Ugyanezen törvény tartalmaz egyes rendelkezéseket, az ennek folytán keletkező kártérítési igényekről. „Gesetz über Enteignungen und Entschädigungen aus Anlaß des Friedensvertrages zwischen Deutschland und den alliierten und assoziierten Mächten.” ** Ezen törvényben a kártérítések tekintetében csak rövid, általános rendelkezések foglaltatnak és a kártérítési összegek megállapítása körüli elvek. („Richtlinien”), valamint a kártérítési igények alapján nyújtandó előlegek kérdései, későbbi rendelkezéseknek vannak fenntartva. Ilyen irányú rendelkezések azután ki is lettek bocsátva, és pedig: „Richtlinien für die Gewährung von Vorschüssen. Beihilfen und Unterstützungen für Schäden in den deutschen Schutzgebieten aus Anlaß des Krieges”,*** és később

* Ausführungsgesetz zum Friedensvertrag vom 31. August 1919. (Rdchssesetzblatt S. 1530.)

** Gesetz vom 31. August 1919. (Reichsgesetzblatt S. 1527.)

*** Vom 15. Januar 1920. (ReichsGesetzblatt S. 61.)

az úgynevezett „Liquidationsrichtlinien”,* Ezen kártérítési igények érvényesítése körül nagy szerepe van a fentebb már említett két érdekképviselőnek, („Verband der im Ausland geschädigten Inlandsdeutschen” és „Bund der Auslandsdeutschen”).

Mit tett Ausztria a st.-germaini államszerződés végrehajtásával kapcsolatosan a külföldön levő osztrák aktívák érdekében? Erre a kérdésre a válasz jórészen bennfoglaltatik az osztrák-francia és az osztrák-angol „Vorkriegsschulden-Abkommen”-ben. Az adósérdekek kapcsán, a Franciaországban illetve Angliában levő osztrák aktívák sorsa kellő megvilágítást nyert, különösen is a magánegyhességek méltatása során. A teljesség okáért, legyen szabad az idevonatkozó osztrák kormányzati intézkedésekről rövid áttekintést nyújtani.

Az 1920. január 9-iki kormányrendelet elrendelte a „Vizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal” feladatkörét betöltő „Abrechnungsamt” felállítását és körvonalazta ennek feladatkörét,** valamint szervezeti szabályzatát. Az itt körvonalazott feladatkör magában foglalja azon feladatokat, amelyek a st.-germaini államszerződés 248. cikkében és az ahhoz csatolt függelékben körülírtak. (A magyar Békeszerződés 231. cikke és az ehhez csatolt függelék tartalma, a korrespondáló osztrák rendelkezésekkel konform.) Ezenfelül átvette még az osztrák „Abrechnungsamt” a „Schutzstelle für deutschösterreichische Vermögen im Auslande” című, félig hivatalos, félig magánszervezet tevékenységét, amely utóbbi az osztrák hivatalos lap 1919. július 16-iki számában foglalt rendelet által van körülírva.*** Az „Abrechnungsamt” szervezeti szabályzata, egy 1920. július 30-iki kormányrendelettel, némi módosítást nyert. Annak utána, hogy az osztrák kormány a francia, illetve az angol kormánnyal, a háború előtti tartozások tekintetében megállapodott, idevágóig három kormányrendelet jelent meg; nevezetesen: egy végrehajtó rendelet, a francia hitelezőkkel szemben fennálló, háború előtti tartozások ideiglenes rendezéséről;† s azután egy végrehajtó rendelet, az angol hitelezőkkel szemben fennálló, háború előtti tartozások ideiglenes rende-

* Richtlinien für die Festsetzung von Entschädigungen aus Anlaß der Durchführung der Bestimmungen der Artikel 297, 298 nebst Anlaste, 45 bis 50, 74. 121, 144 Abs. 3, 145. 153 Abs. 3 und 156 Abs. 2 des Friedensvertrages vom 2h. Mai 1920. (Liquidationsrichtlinien.)

** Vollzugsanweisung des Staatsamtes für Finanzen vom 9. Januar 1920 über Errichtung und Aufgaben des Abrechnungsamtes. (Staatsgesetzblatt vom 23. Januar 1920; Nr. 25.)

*** Lehetséges, hogy a magyar külügyminisztérium 491/1920. Fin. rendelete a „Külföldi magyar vagyongerdekeket védőszervezet”-ről, — amelyről fentebb vált már említés téve éppen ezen osztrák intézmény titánképzése, de a rendelet szűkszavúságánál fogva tiszta kép nem nyerhető.

† Vollzugsanweisung vom 19. August über vorläufige Maßnahmen, zur Regelung der vor und während des Krieges entstandenen Schulden an französische Staatsangehörige. (Staatsgesetzblatt vom 20. Amr\>st 1920; Nr. 385.)

zéséről;* végül egy 1920. szeptember 9-iki végrehajtó rendelet, osztrák állampolgároknak, Franciaországban, Nagybritanniában és ezek tengerentúli területein létező aktíváinak bejelentéséről.**

A legcélszerűbbnek látszik ezen utóbbi rendelet szövegét fordításban leközölni:

1. §. Osztrák állampolgároknak és belföldi jogi személyeknek és társaságoknak, Franciaországban és Nagybritanniában, valamint ezek tengerentúli területein levő aktívái, az Abrechnungsamt-nak (felszámoló hivatalnak) bejelentendők. A bejelentést a tulajdonos (jogosult személy) vagy ennek képviselője tartozik teljesíteni. Hu valamely belföldi letéthyely, értékpapírokat (ideértve váltót, csekket vagy kereskedelmi utalványt) nyílt letétben tart, úgy az azzal rendelkező megbízásából, a bejelentést a letéthyely is teljesítheti. Ugyanez áll az ilyen letéthyely által kezelt készpénzkövetelésekről. A bejelentésre nézve mérvadó az aktívák 1920. július 16-iki állaga.*** Aktívák, amelyeket a jogosult, vagy osztrák honosságú jogelődé, francia területekkel szemben 1919. április 2-ika után, angol területekkel 1919. július 12-ike után szerzett meg, nem tárgyai a bejelentéseknek. 2. §. Belföldön lakó osztrák állampolgárokkal szemben 1920. október 15-én, külföldön lakókkal szemben 1920. október 31-én jár le a bejelentést határidő.† 3. §. A bejelentésnek négy példányban kell történnie, a kereskedelmi és iparkamaráknál megszerezhető bejelentő íveken, mely utóbbiak a nyomdaköltségek megtérítése ellenében lesznek kaphatók. A kitöltött ívek ajánlott levélben küldendők be. A bejelentés napjául a postai feladás kelte számít. 4. §. A felszámoló hivatal kívánságára, mindenki köteles meghatározott határidőn belül, a bejelentést tüzetesebb adatokkal kiegészíteni. 5. §. (Bejelentési illeték.) A felszámoló hivatal minden bejelentés után, kezelési költség fejében, egy ezreléket fog beszédni a bejelentett összeg vagy érték után, legkevesebb azonban minden bejelentő ív után 25 koronát. Ezen illeték szempontjából, a több példányban kiállított bejelentő ívek, valamint azok mellékletei ugyaneznek számítanak. Ha a bejelentett összeg vagy érték idegen valutára szól, úgy a kezelési költség koronaértékre számítható át. Ezen átszámításnál 1 font sterling egyenlő 800 K-val, egy francia frank egyenlő 17 K-val és egy amerikai dollár 230 K-val. A kezelési költség a bejelentéssel egyidejűleg fizetendő. A fél által tévesen számított illetékeket a hivatal helyesbíti, a többlet visszatérítetik, a hiány pótlólag beszédetik. Ha a fél nem tudja pontosan, összegszerűleg megjelölni az aktívák értékét, úgy ezt a bejelentő íven megjegyezni tartozik. Ezen esetben a kezelési illeték kiszabá-

* Vollzugsanweisung vom 9. September 1920 über vorläufige Maßnahmen zur Regelung der vor und während des Krieges entstandenen Schulden an britische Staatsangehörige. (Staatsgesetzblatt vom 17. September 1920; Nr. 425.)

** Vollzugsanweisung vom 9. September 1920 über die Anmeldung der in Frankreich und in (iroßbritannien und deren Überseegebieten befindlichen Aktiven österreichischer Staatsangehörigen. (Staatsgesetzblatt von 17. September 1920; Nr. 427.)

*** Azért ez a nap, mert ezen a napon lépett hatályba a st.-gennaim szerződés.

† Rendeletileg meghosszabbított.

sát a felszámoló hivatal végzi. Ha valamely előírt bejelentési illeték vagy utánfizetés, a fél értesítésétől számított 14 napon belül néni teljesítetik, úgy a bejelentés meg nem történtnek tekintendő. — (Behajtási illeték.) További kezelési költséget tartozik a fél fizetni — amelybe azonban a teljesített bejelentési illeték betudandó — akkor és amennyiben a jogosult az ő aktívait vagy azok ellenértékét megkapja, illetve érettség ellenértéket kap. Ezen utóbbi kezelési költséget a pénzügyi kormány végrehajtó rendelettel fogja megállapítani. A felszámoló hivatal ezenkívül jogosult, egyes különös esetek lebonyolítása során felmerült költségek megtérítését a féltől igényelni. A bejelentések bélyeg- és illetékmentesek. 6. §. *Ha a fél a bejelentést nem a valóságnak megfelelően, vagy elkésztetten, vagy nem az előírásoknak megfelelően (gehörig) teljesíti, úgy nem tarthat igényt az osztrák állammal szemben, a nem szabályszerűen bejelentett aktívák erejéig, a st.-germaini szerződés 249. cikk j) pontjában körülírt kártérítési igényre.* Ezenfelül a jelen rendelet szándékos vagy gondatlanságból történt áthágását a közigazgatási hatóságok 20,000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, vagy hat hónapig terjedhető elzárásbüntetéssel sújtják. Ezen büntetési tételek kumulálhatnak. 7. §. Korábban történt bejelentések, amelyek akár önkéntesen, akár kötelező jogszabályok alapján bárhol és bármikor teljesítettek, nem mentesítenek az ezen rendelet értelmében teljesítendő bejelentési kötelezettség alól.

Ezen rendeletben, kifogást involvál azon rendelkezés, amely szerint a bejelentés tekintetében a fél késedelme magánjogi jogvesztést von maga után, és az ilyen fél a 249. cikk ./) pontja alapján nem érvényesíthet kártérítési igényt. Helyes ugyan Schenk azon álláspontja, hogy az állam a Békeszerződésben a likvidációkért foglalt kártérítési igények érvényesítését, befelé a saját állampolgáraival szemben, szabadon szabályozhatja; azonban ezt nem lehet olyképen értelmezni, hogy egy jelentéktelen késelem magánjogi jogvesztéssel járjon, quasi pönalisáltassék. Különösen méltánytalan dolog ez a külföldön lakó honosokkal szemben. A rendelet szeptember 17-ikén jelent meg. Hogyan kívánható, hogy valamely Amerikában levő osztrák állampolgár, — a mai forgalmi viszonyok között — október 31-ig a bejelentést már elküldötte légyen? Épen ezen méltánytalanság felismerése és részbeni jóvátétele végett hosszabbítottak meg a bejelentési határidők. Azonban ez nem elegendő. Szükséges lesz, hogy a magyar kormány az idevonatkozó végrehajtó rendeletben a kártérítési igények érvényesítése tekintetében ezen a ponton több liberalitással járjon el.

Ilyképen hatnak az osztrák-francia és az osztrák-angol egyezmények, az osztrák állam ezen kártérítési kötelezettségeire? Az ezen államegyezmények alapján kötendő magánegyeségek lehetősége és az osztrák aktíváknak ezen célból való liberálása, az erre vonatkozó választ önmagában adja. *Azon osztrák aktívák után, amelyek ilyen módon liberalitattal: az osztrák állam a st.-germaini szerződés 249. cikk i) pontja alapján nem lesz kártérítési kötelezettséggel terhel-*

hető. A magánegyességek kötése tehát nemcsak az osztrák honosokra, hanem az osztrák államra, elsőrangú nagy érdek, és így Ausztriának érdekében fog állni a magánegyességeknek tőle telhető előmozdítása. Az osztrák állam tehermentesítésében van az osztrák-francia és az osztrák-angol egyezmények egyik főjelentősége. Az adósérdekek vizsgálata során nyitvahagyott ezen kérdésre — ebben foglaltatik a válasz. Még egy kérdés maradt nyitva az adósérdekek vizsgálata során. Nevezetesen: az osztrák-francia és az osztrák-angol egyezmények valutavédelme jelentősége. Azáltal, hogy az osztrák adósok a franciaországi és angliai tartozásoknak frankban, illetve font Stierlingben való valóságos teljesítése helyett, a létrejövő magánegyességek folytán, Ausztriában fognak osztrák aktívákat megszerezhetnek és ezekkel törleszthetik az angliai és a franciaországi tartozásaikat: ez a rendelkezés mitigálólag fog hatni arra a valutakeresletre, amely a valutatranszformációs szabály folytán, az idegen valutákban szükségképpen és hullámszerűleg be kellett hogy következzen. Ez a kereslet akkor következett be a legnagyobb hévvel, amikor az osztrák Békeszerződés hatálybalépése folytán, az osztrák tartozásoknak a külfölddel szemben való teljesítési kötelezettsége, közvetlen a küszöb elé került és így legerősebben éreztette nyomását a koronavalutára. *A Békeszerződésben fogfált valutatranszformációs szabály, a korona devalválódásának egyik primär oka. Abban a mértékben, amely mértékben, államegyezmények révén, sikerül magánegyességek közlését előmozdítani a hitelező külfölddel szemben, abban a mértékben sikerül a koronavalutát ezen egyik primär ok nyomása alól felszabadítani.* Ezen gondolat által vezetettve, alakult Ausztriában a „*Verband österreichischer Auslandsgläubiger und Ausland Schuldner*”. Ez a kérdés, a II. részben, az utódállamokkal való viszonylatok tárgyalása kapcsán, további megvilágítást fog nyerni.

C) *Egy es különleges kérdések külföldi kötelezettségeink teljesítése körül.*

A háború előtt, valamint a háború alatt esedékessé vált külföldi tartozások rendezésének kérdése, három irányban fog külön kérdéseket fölvetni. Nevezetesen: A magyar kormány a háború alatt, a 7808/1914. M. E. rendelettel (Budapesti Közlöny, 1914. október 23.) elrendelte, hogy az ellenséges külföldön teljesítendő tartozásokat, a magyarországi adósok, a teljesítés hatályával a magyar postatakarépképzőtnál vagy az Osztrák-Magyar Banknál letétbe helyezhetik. Ez a rendelet, tulajdonképpen megtorló rendelet volt az ententeállamok hasonló tartalmú korábbi keletű rendeleteivel szemben. Így Anglia már az 1914. szeptember 9-iki proklamációval megtiltotta az

ellenséges államok polgáraival (alien enemy) való minden kereskedelmi érintkezést. Franciaország az 1914. szeptember 24-iki dekrétummal bocsátott ki kereskedelmi tilalmat az ellenséges államok polgáraival szemben.* Erre válaszképpen és megtorlásul a Német Birodalom 1914. szeptember 30-ikán (Reichs-Qes.-Bl. S. 421) „Zahlungsverbot”-ot bocsátott ki, amelyet azután rövidesen követett Ausztria is és Magyarország is. Ebből kifolyólag sok magyar adós, hogy ilyen módon külföldi tartozását kiegyenlítse, a postatakarékpénztárnál letéteményezte a teljesítés összegét, vagy pedig a saját postatakarékpénztári csekkszámlijáról átutalta a hitelezője javára a postatakarékpénztárnál nyitott folyószámlára.

Az a magyar adós, aki ilyen módon postatakarékpénztári letét, illetve átutalás által fizetést teljesített: a fenti miniszteri rendelet értelmében ezt abban a tudatban tehetette, hogy ő ezzel a tartozás minden következményei alól szabadul. Ámde jött a Békeszerződés, amely a külföldi tartozások tekintetében a már ismertetett módon rendelkezik a 231. cikk *d)*-ben, nevezetesen, hogy ezen tartozások az illető ententeállam valutájában teljesítendőek, a közelebről megjelölt átszámítási árfolyam szerint. Kit terhel most a valutakülönbözet: az adós, magánfelet, vagy a magyar államot? Joggal tehető fel a kérdés, hogy tartozik-e a külföldi hitelező az eredeti adósa helyett a magyar államot adósként elfogadni a valorizált tartozási összeg erejéig? Ez a kérdés különösen olyan hitelező állam polgára esetében merül fel, amely állam nem optait a clearing mellett, mint aminő pl. az Egyesült-Államok. Clearing esetén a külfölddel szemben amúgy is a magyar állam felel, ámde visszkereseti joga van a magánféllel szemben. Ebben az esetben viszont az a kérdés merülhet fel, hogy felléphet-e a magyar állam visszkeresettel az adós ellen a valutakülönbözet erejéig? Ebben a kérdésben az adósok szolidaritására van szükség, hogy érdekeik védelmet találjanak.

Ugyanez a kérdés adódott a Német Birodalomban is. A fentebb már idézett 1914. szeptember 30-iki „Zahlungsverbot” 3. §-a ugyanis megengedi az adósnak, hogy az ellenséges külfölddel szemben való esedékességért a teljesítés hatályával a Reichsbanknál a jogosult számlájára letéteményezze tartozását. Ennélfogva számos adós teljesített ilyen módon. Az általános magánjogi elvek szerint, mindenki a saját szándékos ténye által harmadik személynek okozott kárért felelős. Ez az elv kiterjed magára az államra is, és így az általános magánjog alapján az állam felelőssége komoly meggondolásra ad okot. Ámde a jelen esetben az állam felelőssége még egy másik jogcímen is alapszik. Az állam azzal a ténnyel, hogy az adós által való letéteményezést teljesítés hatályával megengedte és állami

* Lásd az entente-államok kivételes háborús rendszabályainak ismeretét fentebb, az 50-ik és következő oldalakon.

szervek által elfogadta (postatakarékpénztár), szavatosságot vállalt azért, hogy az adós a kötelezettsége alól minden járulékkal együtt szabadul.

A Német Birodalom a Reichsausgleichsgesetz 24—27. §-ainak rendelkezései által levonta ennek legmesszebbmenő konzekvenciáit. Ennélfogva ilyen természetű jogviták ott nem is fognak felmerülni.

A magyar kormány, hogy az ebből kifolyólag felmerülő jogvitáknak elejét vegye: kibocsátotta az 598/1920. M. E. rendeletet. (Budapesti Közlöny 1920. január 31. szám.)

Ezen rendelet értelmében, ha az adós a külfölddel szemben fennálló tartozásának összegét a fennálló jogszabályok alapján a postatakarékpénztárnál vagy az Osztrák-Magyar Bankbudapesti főintézeténél, vagy valamely közpénztárnál teljesítés hatályával letétbe helyezte, vagy helyezi: ezen az alapon az állampénztár ellen a letétbe helyezett összegben felül sem a letevő, sem harmadik személy semmiféle címen követelést nem támaszthat. A letétek után a kincstár 1920. január 1-től fogva kamatot nem fizet.

Ez a rendelet, amennyiben azon célból adatott ki, hogy időelőtti pereket megakadályozzon, nevezetesen arra, hogy elejét vegye annak, hogy praejudicium keletkezzék később meghozandó általános érvényű jogszabályokkal szemben: annyiban — tehát ideiglenesen — helyes. Azért is helyes ezen szempontból, mert elejét vette annak, hogy a Békeszerződésben foglalt cikkek rendelkezései alkalmaztassanak vagy mellőztessenek bíróságaink által, mielőtt még a Békeszerződés joghatályba lépett volna.

Hogyha tehát permegtakarítási szempontokból adatott ki: akkor helyes. Azonban, ha ezzel egy magánjogi elvet akarr statuíálni, amely által rendeleti úton kizárja önmaga ellen egy kártérítési jog érvényesítését: ez már nem fogadható el. Több okból nem. Először azért, mert egyáltalán, nem helyeselhető általános magánjogi szabályoknak rendeleti statuíálása vagy módosítása, hacsak rendkívüli okok ezt sürgős szükségé nem teszik. Másodszor: inert a rendelet értéktelen. Harmadszor: mert igazságtalan. Értéktelen azért, mert államközi clearing esetében a 231. cikk *b)* pontja alapján az állami ügyis felelős a polgárai adósságaiért, illetve az ezzel járó valutakülönbözetért. Elképzelhető volna, hogy a magyar állam teljesít: és akkor a magyar bíróság előtt visszkereseti jogot érvényesít az adós ellen. Ezzel szemben azonban áll az, hogy magának az adósnak módjában van a 231. cikkhez csatolt függelék 16. §-a alapján előidézni azt, hogy a hitelező a nemzetközi vegyes döntőbíróság elé juttassa a jogvitát. Ha ez akképen döntene, hogy a magyar állam szavatosságát megállapítja: akkor ez a magyar államra nézve *res judicata*, mert nem képzelhető, hogy ezen döntés után a magyar állam hazai bíróság elé vigye a kérdést. Erre nézve tanulságos a német Reichsausgleichsgesetz 60. §-a,

amely a hivatkozott függelék 16. és 20. §-ai alapján meghozott döntésekkel szemben kizárja harmadik személy kifogásait, hogyha utóbbi nem érvényesítette avatkozol jogait a döntőbírótság előtt.

Abban az esetben pedig, hogyha a hitelező állama nem optait az államközi clearing mellett: akkor is a nemzetközi vegyes döntőbírótság elé vihető a jogvita. Ez esetben ugyan vitássá tehető, hogy a függelék 16. §-a alkalmazható-e? Azonban ez esetben a hitelezőnek ez a joga fennáll, a 239. cikk *b)* pont általános természetű rendelkezése alapján. Ez esetben az adós szavatосként idéztetheti meg a magyar államot, amely nem utasíthatja el a védelmet. Egyébként lehetetlen, hogy ugyanazon kérdésben kétféle jogrendszer legyen egymás mellett. A korrektívum az, hogy a magyar bíróságok az adós visszkeresete esetében a rendelet alkalmazása felett szabadon ítéelhetnek.

De ezenfelül még igazságtalan is ezen rendelet, mert hiányos. A rendelet ugyanis csak azon letétekről szól, amelyek a postatakarékpénztárnál, vagy az Osztrák-Magyar Banknál vagy közpénztárnál helyeztetek letétbe. Nem szól azonban azon letétekről, amelyek az állam által kijelölt hitelintézeteknél helyeztetek letétbe. Pedig, amint az alább idézendő rendelet mutatni fogja, ilyen letéteményezések is hatályosan történhetek. Ezekkel a letevőkkel szemben a rendelet nem zárja ki az állam, felelősségét. Mely elv alapján van itt különböztetés téve? Az, aki a magyar államban, a postatakarékpénztárban és a jegybankban bízott — az büntetést érdemel azzal szemben, aki valamely hitelintézetnél helyezte el a letétet? Mely okból?

Semmiféle tartható indok nem szól emellett.

A háború további folyamán az ententeállamok mind kíméletlenebb gazdasági harcot folytattak ellenünk. Anglia 1916. január 27-iki törvénnyel a legszigorúbb tilalmakat rendelte el; Franciaország pedig az 1916. január 22-iki „Loi relative à la déclaration des biens des sujets des puissances ennemies” által az ellenséges vagyonok zárolását rendelte el. A Német Birodalom erre 1916. február 10-iki szigorított rendeletet bocsátott ki, amelyet néhány hónappal ezután követett a magyar kormány szigorított rendelete.

A magyar kormány a 2900/1916. M. E. rendelettel (Budapesti Közlöny 1916. szeptember 3.) elrendelte, hogy a külföldön lévő tartozásokat a magyarországi adósok a teljesítés hatályával olykép is fizethetik, hogy azt a postatakarékpénztáron és az Osztrák-Magyar Bankon kívül más budapesti nagy pénzügyintézeteknél is letétbe helyezhetik, amely intézeteket a pénzügyminiszter kijelölt. Amennyiben ezen intézeteknél tényleg történtek ilyen letétek, illetve folyószámlaátutalások: felelőssé tehető-e ezen kormányrendelet alapján a 231. cikk *c)* pontja alapján keletkezett valutakülönbözetért?

A fentebb hivatkozott 598/1920. sz. rendelet ezen esetben az állam felelősségét nem zárta ki. Nincsen tehát annak akadálya, hogy a letéteményes pénzüintézet is érvényesíthessen ilyen jogot, amennyiben az egyenes adóssal szemben ilyen irányú szavatossága megállapítható. A kérdés több alakban merülhet fel. Hogyha a hitelező állania nem optait a clearing mellett: úgy a hitelező az adóst perelheti a 239. cikk b) pontja alapján a nemzetközi döntőbírósnál. Adós perbe hívhatja a pénzüintézetet, amely utóbbi vagy vállalja vagy elutasítja a szavatosságot, fia vállalja és marasztaltatik: felléphet-e a hazai bíróság előtt a magyar állam ellen esetleg pertársaságban az adóssal, aki szintén marasztaltott? Ha nem vállalja a szavatosságot: úgy még nem szabadult, mert a marasztalt adós a magyar bíróság előtt annál inkább fogja őt peresíteni, mert tarthatna attól, hogy a 598/1920. sz. rendelethez egy kiegészítő rendelet jelenhetne meg, amely annak rendelkezéseit a 2900/1916. rendelet folytán fizetés hatályával pénzüintézeti letétbe helyezett tartozások után is kizárja az állam felelősségét. Ez utóbbi esetben azután a pénzüintézet esetleg marasztaltatnék és nem volna visszkeresete az állam ellen. Viszont clearing esetében az állam úgyis első helyen adós. Azonban az egyenes adós a függelék 16. §-a alapján, a nemzetközi vegyes döntőbírósnál elterelheti a jogvitát és szavatósként perbe idézheti a letéteményes pénzüintézetet.

De lehet másképen is. Az adós — például azért, mert az üzleti kapcsolatot a hitelezővel fel akarja venni a hitelezővel — teljesít: kérdés, felléphet-e visszkeresettel a teljesített összeg erejéig? És ha igen: ki ellen? A magyar állam, vagy a pénzüintézet, vagy mindkettő ellen? Mellőzve azonban a fölösleges okfejtéseket, legyen feltéve a kérdés legegyszerűbb alakjában: milyen garanciája van annak, hogy a teljesítő adós eredményesen fogja érvényesíteni visszkereseti jogát a magyar állammal szemben és milyen garanciája van annak, hogy a letéteményes pénzüintézet, amelynek szavatosságát valamely bírói fórum megállapította: eredményesen fogja érvényesíteni visszkereseti jogát a magyar állammal szemben? Ezeknek a kérdéseknek egyidejűleg rendezést kell nyerniök akkor, amikor a magyar állam azt a kérdést fogja megoldani, hogy a 231. cikk d) pontja által okozott valutakülönbözet miképen viseltessék?

Analog jogkérdés fog felmerülni *a szovjetrendszer bizonyos rendelkezései folytán*. A szovjetkormány tudvalevőleg számos hitelintézetből különböző összegekben letéti értékpapírokat, címleteket és általában értékeket jogtalanul kikényszerített és ezek közül számos olyan letétet, amelyek ententeállampolgárok tulajdona, ideértve az utódállamokba került egykori magyar állampolgárokat. Ezenkívül a szovjetkormány elrendelte a külföldi valuták és a nemesféméből készült pénzüintézmek beszolgáltatását és egyes pénzüintézeteket jelölt ki, — mint

olyanokat, amelyek a szovjetkormány ellenőrzése alatt állottak — ahová ezen valuták és érmék beszolgáltatandók voltak.

Csonkamagyarország majdnem minden nagyobb pénzintézete a felsorolt intézetek között volt. Összesen 193 pénzintézet volt kijelölve. A terrornak engedve, sokan szolgáltatották be az idegen valutákat és érméket, amelyek akkor a beszolgáltató fél folyószámlája javára íratlak, és pedig az akkori árfolyam szerint.

A szovjetkormány minden intézkedése az 1920: I. t.-c. értelmében semmis és érvénytelen lévén: ezek a beszolgáltatások is érvénytelenek és tulajdonképen minden félnek jogában lett volna, a normális állami élet visszaállítása után, a beszolgáltató valuták és érmék alapján nyitott, folyószámla megszüntetése mellett a letéti valutákat, visszakövetelni.

Ennek és más hasonló igényeknek elejét veendő, kiadta a magyar kormány előbb az 1262/1920. M. E. rendeletet (Budapesti Közlöny 1920. február 11-iki szám), majd kiegészítésül még a 2241/1920. M. E. (Budapesti Közlöny 1920. március 17.) analog rendeletet. Az itt tárgyalt kérdésre tulajdonképen csak az első helyen idézett rendelet vonatkozik.

E szerint a szovjetrendszer intézményei, szervei és közegei ügyleteiből, cselekményeiből, mulasztásaiból vagy intézkedéseiből kifolyólag származtatott követeléseket, további rendelkezésig, az államkincstár, vagy az állam törvényes szervei és intézetei, vagy a törvényhatóságok vagy községek ellen bírói úton érvényesíteni nem lehet és a folyamatban levő eljárásokat föl kell függeszteni. Az ezen rendelet által érintett szovjetintézkedésekből kifolyólag keletkező többrendbeli jogviták, külön kormányrendeletekkel az ezen célból fölállított gazdasági bíróság elé lettek utalva. A fenti szovjetrendeletekbenből kifolyólag előállott magánjogi károk tekintetében, ezen bírói út eddig nem nyitott meg. Bekövetkezhetik tehát az, hogy az ilyen módon károsult letéttulajdonosok, vagy a beszolgáltató valuták tulajdonosai a pénzintézetekkel szemben fogják érvényesíteni követeléseiket, anélkül, hogy utóbbiaknak visszkéretési joguk volna. Nyilvánvaló, hogy a szovjetrendszer hagyatékaképen visszamaradt sok rendezetlen kérdés között ez a kérdés is megoldást igényel.

Az entente-állampolgárok igényeivel szemben azonban — ideértve az átengedett területeken az utódállamokba jutott egykori magyar állampolgárokat — a fenti kormányrendeletnek nincsen hatálya. A Békeszerződés 232. cikk II. pontja kifejezetten felelőssé teszi Magyarországot az 1918. november 3-iki fegyverszünet utáni és így különösen a maximalista kormány által bármely entente-állampolgár vagyonában okozott kárért. Ezekkel szemben tehát a fenti rendelet nem lesz szembevethető, annál kevésbé, mert ezek vonatkozó igényeiket a nemzetközi vegyes döntőbíróság előtt érvényesíthetik. Viszont a legnagyobb mértékben igazságtalan volna, hogy amit az állam

az entente-állampolgároknak megad, azt saját állampolgáraitól megtagadja. Ez a kérdés az állam és az érdekeltség között rendezést igényel.

Még egy kérdés igényel külön megvilágítást külföldi tartozásaink rendezése körül. Ez a kérdés arra vonatkozik, hogy a szovjetrendszer által külföldre és belföldre egyaránt beszüntetett államadóssági kamat- (és tőkerészlet-) szolgálat nincsen-e kihatással külföldi tartozásaink rendezésére? Ezt a kérdést dr. Alkér Kálmán veti föl „A magyar Békeszerződés tervezetének jogi vonatkozásai” című tanulmányában. A Békeszerződés 231. cikk 3. és 4. pontja ugyanis szószerint azt mondja: „A pénztartozások alább felsorolt fajai ... föllállítandó Vizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalok közvetítésével lesznek rendezendők (kihagyva itt most az 1. és 2. pontokat): 3. a háború előtt vagy alatt lejárt és valamelyik Szerződő Hatalom polgárának oly értékpapírok után járó kamatok, amelyeket egy ellenséges Hatalom bocsátott ki, vagy vállalt magára, feltéve, hogy a kamatok fizetését e Hatalom saját polgárai vagy a semlegesek részére a háború alatt nem függesztette föl; 4. a háború előtt vagy alatt visszafizetendő és valamely szerződő Hatalom állampolgárának oly értékpapírok után járó tőketartozások, amelyeket egy ellenséges Hatalom bocsátott ki, feltéve, hogy az ily tőkeösszegnek kifizetését e hatalom a saját polgárai vagy a semlegesek részére a háború alatt nem függesztette föl...” Ezen rendelkezések tekintetében legyen szabad szószerint idézni dr. Alkér idevonatkozó észrevételeit: „...a magyar állam hivatkozhatik arra, hogy államadóssági címelei utáni kamatoknak, valamint a tőketörlesztéseknek kifizetése 1919. március havától kezdve ugyanez év december végéig, tehát a háború idejének egy részében föl volt függesztve. Ha ezt az érvelést az ententehatalmak magukévá tennék, az óriási nyereséget jelentene, mert ebben az esetben a magyar államadósságoknak a háború alatt esedékessé vált kamatai, a 3. és 4. pont alá eső tartozásoktól eltérőleg, magyar valutában is fizethetők volnának.”

Bármily öröndetes volna, hogyha ez az álláspont érvényre juthatni: sajnos, nincsen kilátás arra, hogy a hitelező ententeállamok azt magukévá tegyék. Nevezetesen a Békeszerződés 232. cikk 11. pontja különös szavatosságot állapít meg Magyarországra terhére azon háborús kivételes intézkedésekért, amelyek a fegyverszünet (1918. november 3.) után történtek. Ezt a szavatosságot a Legfelsőbb Tanács „Válasza” kiterjeszti a maximalista kormány intézkedéseire is.

A 232. cikk II. pontja ugyanis a kiigazított szövegben úgy rendelkezik, hogy „... semmisenek és meg nem történteknek nyilvánítanak a fentemlített kivételével mindazok az intézkedések, amelyeket a törvényes vagy tényleg működött hatóságok a volt magyar Királyság területén 1918. év november 3-ika óta a jelen Szerződés életbelépéséig tettek és amelyek a

szövetséges és társult hatalmaknak vagy állampolgáraiknak, ideértve azokat a társulatokat, amelyeknél ezek érdekelve voltak, javait, jogait és érdekeit sértik.”

A 232. cikk II. pontjából itt idézett rendelkezés, kivételes szabálynak tekintendő a 232. cikk *d)* pontban foglalt általános elv alól. Viszont *a.* 231. cikk 3. és 4. pontban a kamat és tőke-részlet fizetésének felfüggesztése tekintetében foglalt rendelkezés, kivételes jogszabálynak tekintendő az általános magánjogi elvek, valamint a 231. cikk függelékének 22. §-ában foglalt jogszabály alól. Hogy két ilyen kivételes jogi rendelkezés kollíziója esetén: melyik jogszabály alkalmazandó? az mindenestre döntés alá volna bocsátandó az ententeállamok ellenkező fölfogásával szemben, annál is inkább, mert a Békeszerződés 231. cikk függelékének 16. §-a erre nézve az ott közelebbről körülírt bírói fórumok döntésének provokálását lehetővé teszi. Az Alkér-féle álláspont igen nyomatékos támpontot talál az 1920. április 24-iki németbirodalmi „Reichsausgleichsgesetz” kapcsán 1920. április 30-án kibocsátott végrehajtó rendelet (Bekanntmachung über den Beitritt alliierter und assoziierter Staaten zum Ausgleichsverfahren. Reichs-Gesetzblatt S. 761) 3. §. III. 2. alpontjában. A hivatkozott rendelkezés így szól: „Die Zinsen oder Kapitalbeträge müssen bis zum 10. Januar 1920 fällig geworden sein. Die Anmeldung braucht jedoch dann nicht zu erfolgen, wenn die Zahlung der in Betracht kommenden Zinsen oder Kapitalbeträge während des Krieges gegenüber den Angehörigen des Ausgabelandes oder den Angehörigen neutraler Staaten ausgesetzt worden ist (z. B. durch ein allgemeines Moratorium).”

Ez a rendelkezés — reciprok vonatkozásban — mintegy sankcionálja ezt az álláspontot és kétségkívül erős érv volna a hasonló magyar álláspont mellett.

Ezzel szemben azonban egy igen nyomatékos ellenérv küzd a fenti magyar álláspont ellen. Nevezetesen az a körülmény, hogy a versaillesi szerződés 297. cikkében, amellyel a trianoni szerződés 232. cikke egyebekben általában megegyezik: hiányzik a II. (valamint a III. és IV.) pont. Vagyis a versaillesi szerződés 297. *d)* pontja (amellyel a fentebb idézett trianoni 232. *d)* konform) érvényre jut; míg ezzel szemben a magyar Békeszerződés 232. *d)* pontjában foglalt elvvel szemben lerontólag hat a 232. cikk II. pontja. (Nem lehet mellőzni annak megemlítését, hogy ez az utóbbi pont csakis a magyar Békeszerződésbe van felvéve, hiányzik nemcsak a versaillesi, hanem a st.-germaini szerződésből is.) Szembeállítva ekkép a pro és kontra érveket, világosabban fog látszani, hogy az álláspont mennyire lesz megvédhető. Mindenesetre azonban már ezen döntés provokálása előtt az Alkér-féle álláspont lényegesen korlátozandó. Nevezetesen: csakis az 1919. március—decemberi időtartamra. Nem sikerült ugyan a 231. cikk 3. és 4. pontban foglalt klausula hiteles indokait megtudni.

azonban gyaníthatólag ennek alapja azon felfogás, hogy az entente a saját állampolgárait, a magyar (illetve semleges) állampolgárokkal paritásos helyzetbe kívánta juttatni, a magyar államadóssági címletek kamat- (illetve tőkerészlet) élvezete tekintetében. Nem akarta azt, hogy kivételes háborús intézkedések által abból kizárhatók legyenek, viszont olyan netáni kivételes háborús intézkedések tekintetében, amelyek az entente-állampolgárt — e tekintetben — a magyar, illetve a semleges állampolgárral egyenlő módon hátrányosan értékí? volna: nem kívánt előnyözést. Ez az elv érvényesül például a 233. cikk *a)*, valamint *b)* pontjában és a Békeszerződés más rendelkezéseiben is. Ezen magyarázat alapján, az entente-államokban elhelyezett címletek utáni kamat- (és tőkerészlet-) szolgálat alól az 1919. március—decemberi időtartamra nézve volna Magyarország indokoltan a valutakülönbözet alól felmentve és erre az időtartamra nézve a 231. cikk függelék 16. §-ában körülírt bírói fórumok valamelyikének döntése alapul volna provokálható.

D) *Külön problémák az emissiók intézetek tekintetében.*

A Békeszerződés súlyos rendelkezései hatványozottan éreztetik hatásukat az emissiók intézetekkel szemben. Ennek négyes oka van:

1. Az a körülmény, hogy a címletek egy nagy kontingense az entente-külföldön van elhelyezve.

2. Hogy több emissió külföldi (francia frank, angol font) valutára szól.

3. Hogy a lefolyt, több mint 6 évi, kamatok egyszerre válnak esedékessé.

4. Végül az a körülmény, hogy itt periodikusan visszatérő teljesítésekről van szó, felveti azt a kérdést, hogy hogyan fog a kamatszolgáltatás „pro futuro”, a béke hatálybalépte után alakulni, figyelemmel a Békeszerződés 234. cikke *a)* pontjára?

Ad 1. Az a körülmény, hogy a záloglevelek egy tekintélyes kontingense az entente-államokban, főképp Franciaországban van elhelyezve, a teljesítési valuta tekintetében a 231. cikk *d)* pontban foglalt következményt vonja maga után, nevezetesen azt, hogy a kamatok mindig az illető entente-állam valutájában fizetendők. Ez a körülmény azonos azzal, ami egyéb entente-tartozásunknál is fennáll. Ezzel a kérdéssel már ezen rész *A)* szakasza foglalkozott.

A Franciaországban elhelyezett címletek után, akár koronaértékre, akár francia frankra, akár angol fontokra szólnak azok: a kamatok francia frankban teljesítendők. Viszont az Angliában elhelyezett és frankra szóló címletek után a kamatszolgálat angol fontokban teljesítendő. Ennek a rendelkezésnek annyiban van gyakorlati jelentősége, hogy a francia

franknak a svájci frankkal szemben nagyobb a disagiója, mint az angol fontnak és így a Franciaországban elhelyezett fontokra szóló címletek után kevesebb a kibocsátó intézet által fizetendő valutadifferencia, mint az ugyanazon címlet után Angliában elhelyezett tételek valutadifferenciája volna. De fordítva is áll a dolog: az Angliában elhelyezett frankvalutára szóló címletek után a lejárt tartozások valorisait összege nem a frank árfolyama alapján, hanem a font árfolyama alapján, fizetendő. Hogy ez a rendelkezés mennyiben fordítható az emissziós intézetek javára? az attól függ, hogy milyen arányban vannak frank valutája címletek Angliában és viszont fontvalutájú címletek Franciaországban és Belgiumban elhelyezve. Arra a kérdésre, hogy a 231. cikk *d)* pontja emissziós intézeteinkre mekkora terhet jelent? vagyis mekkora a lejárt tartozások valorisait összege? csak az entente-külföldön elhelyezett címletkontingens ismerete alapján lehetne válaszolni. Erre nézve specifikált statisztikai adatok hivatalosan nincsenek publikálva. Minthogy a címletkibocsátó intézetek túlnyomólag Budapesten vannak, ennél fogva a budapesti emissziós intézetek lesznek kénytelenek viselni majdnem egész nagyságában azt az óriási terhet, amely a külföldön elhelyezett záloglevelek és községi kötvények után a korona árfolyamcsökkenése folytán Magyarországra hárul. Ez a tény, közgazdasági jelentőségében tekintve, tulajdonképpen azt fejezi ki, hogy a külföldi tőke által a magyar jelzálogintézetek közbenjöttével nyújtott jelzálogkölcsönök után, a kamatok valutadifferenciáit kizárólag a láncolatban középen álló emissziós intézet viseli. Ez a teher annál súlyosabb, mert nekünk nincsenek olyan számottevő követeléseink a hitelezőállamokkal szemben, amelyeket kompenzációs célokra felhasználni lehetne. Egyes emissziós intézetek pedig csakis ezen üzletágat művelték és így aligha áll módjukban magukat más üzletágban rekompensálni. Ebben a lesújtó tényállásban három némileg javító körülmény játszik bele. Az egyik körülmény az, hogy a Békeszerződés 231. cikkéhez csatolt függelék 22. §-a szerint sem osztalék, sem lejárt tőkerészlet, sem kamat után nem jár kamat. Ennél fogva a háború kitörése óta eltelt idő alatt lejárt osztalék vagy annuitás vagy kamatok után nem kell kamatot fizetni. A második körülmény, ami a javunkra fordítható, az magában a 231. cikk *d)* pontjában foglaltatik. A tartozásokat az érdekelt entente-állam pénznemében kell teljesíteni, („seront payées ou créditées dans la monnaie de celle des Puissances alliées ou associées ... qui sera intéressée”). A „pénznem” alatt pedig a folyó pénznem értendő: e szerint a papírérték. Az a kérdés merül itt fel, hogy alkalmazandó-e ezen szabály akkor is, hogyha az eredeti teljesítés, az entente-állam valutájára, aranyra szólt? A válasz kettős okból igenleges. A valuta-transzformációs szabály nem különböztet aközött, hogy az eredeti szerződési teljesítési pénznem aranyértékre, ezüstértékre,

vagy papírértékre szólott és erre való korlátozás nélkül mondja ki a valutatranszformációt. Ennélfogva, ahol a jogszabály nem különböztet, — a jogmagyarázat sem különböztethet. Ott pedig, ahol a Békeszerződés a 231. cikk *d)* pontjának rendelkezése alól kivételt akar tenni, nevezetesen az aranykoronára szóló tartozások tekintetében, ott ezt kifejezetten rendeli. (197. cikk.) * Semmi kétség nem lehet, hogy például a francia állampolgár, a tulajdonában levő aranydollár-követelés alapján, csak papírfrankban való teljesítést igényelhet, és pedig a háború előtti árfolyamparitás alapján; ugyanígy a svájci frankra szóló címlet alapján is csak francia frankban igényelhet teljesítést, és pedig a háború előtti árfolyamparitás alapján. Az aranyfrankra szóló teljesítést is csak papírfrankban igényelheti, háború előtti, aranyfrank-papírfrankparitás alapján. A másik ok a 231. cikk *cl)* pont másik alapgondolatában keresendő. „Abból a tényből, hogy a francia állampolgár is francia frankban tartozik teljesíteni a koronatarozását, nyilván látható, hogy ennek a rendelkezésnek az entente-hitelezők érdekeinek védelmén túlmenő oka is van. Nevezetesen: egy egységes elszámolási értékalapnak, kijelölése, úgyszólván az összes kölcsönös követeléseknek és tartozásoknak közös nevezőre hozatala. Ez a közös nevező pedig mindig az érdekelt entente-állam papírpénzegysége.

Lehetséges, hogy ebben a kérdésben az entente-álláspont ezen értelmezéssel ellentétes lesz. Azonban a hazai jogmagyarázatnak ebben szolidárisnak kell lennie. A kérdés bizalommal bocsátható a nemzetközi vegyes döntőbíróóság ítélete alá.

Ezen két javító körülményen felül van még egy körülmény, amely a jelzálogkölcsönök bizonyos kontingense tekintetében a helyzetet megjavítja, az: hogy az elszakadó országrészekben kihelyezett jelzálogkölcsönök kamatait, illetve annuitásait az adósok az illető utódállam valutájában lesznek kötelesek fizetni. Tekintettel arra, hogy ezen valutáknak árfolyama jóval magasabb a korona árfolyamánál; az átengedett államterületekre eső jelzálog-kontingensek tekintetében, csökkenni fog a magyar emissiók intézetek által viselt valutadiferencia annyival, amennyit ezen kontingensek után kitesz a korona disagiója az utódállamok valutájával szemben. Mindenesetre azonban, az utódállamok valutájának a hitelező állam valutájával (például a francia frankkal) szemben való disagiója, a magyar emissiók intézetet terheli, Amíg egyrészt a magyar emissiók intézetekre nézve teherkönnyítést jelent az, hogy a lejárt időszakos tartozások utáni valutakülönbözet, az átengedett területeken kihelyezett jelzálogkölcsönök még hátralékos kamatainak és annuitásainak jobb valutája által bizonyos hányadában megtérül: addig teljesen elviselhetetlen és képtelen helyzet az,

* Lásd erre vonatkozólag a jelen rész *A)* szakaszában *y)* és *ε)* alatt a 12. és 13. oldalon foglaltakat is.

hogy az utódállamok területére jutott jelzálogok alapján kibocsátott és külföldön elhelyezett címletek után, illetve az utódállamok területére jutott városok és törvényhatóságok kötelezői alapján kibocsátott és külföldön elhelyezett kötvények után, az adós-utódállam valutája és a hitelező entente-állam valutája közötti árfolyamdifferenciát a magyar emissiók intézet viselje még esetleg éveken vagy évtizedeken keresztül. Ez a kérdés, az utódállamokkal való viszonylatok tárgyalása kapcsán, a II. részben részletesebb kifejtést nyer.

Ad 2. Hogy a záloglevelek és községi kötelezők több sorozata külföldi valutára, továbbá egyes címletek, illetve osztalékszelvénnyek aranyra szólnak, ugyancsak súlyosbitólag hat az emissiók intézetekre. Nevezetesen az által, hogy például: francia frankra szól valamely címlet: az a helyzet következik be, hogy nemcsak a Franciaországban, hanem az egykori szövetségeseink területén, valamint a semlegeseknél és ugyanígy a belföldön elhelyezett intézetek után is teljes mértékben jelentkeznek a koronadevalváció súlyos következményei. Ugyanez áll az alternatív valuta esetén is, ha a hitelezőt illeti meg a teljesítési pénznem választási joga. Hogyha pedig a címletek vagy részvények arany koronára szólnak, akkor a Békeszerződés 197. cikke értelmében a hitelezőt szabad választási jog illeti meg Parisra szóló arany frank és Londonra szóló font sterling, továbbá New-Yorkra szóló arany dollár és Rómára szóló arany lira között.

Ad 3. A lefolyt több mint 6 évre a kamatok egyszerre fizetendők. Hogyha figyelembe vesszük azt, hogy ezen címletek kamatlábtípusa részben 4%, részben. $4 \frac{1}{2} \%$ és hogyha 6 évet meghaladó időre ezen kamatláb mellett a kamatterhet kiszámítjuk, úgy nyomban látható, hogy a kamatterher meghaladja ($6 \times 4.5 = 27$) a külföldön elhelyezett címletek koronaértékű tőkeösszegének egynegyedrészt. Ez a kamatterher a hitelező entente-állam valutájában fizetendő. Legyen szabad egyszerűség kedvéért úgy venni, hogy francia frankban. Hogyha alapul vesszük a fentebbi példában elfogadott árfolyamokat, akkor minden a háború folyamán esedékessé vált száz korona tartozásunk fejében ma 2285 korona 84 fillért kellene teljesíteni, vagyis kerekszámban 22-szeresét az eredeti koronartartozás összegének. Ennek a negyedrésze felelne meg a lefolyt hat évi kamat valorisait összegének. Ez pedig az eredeti tőketartozás több mint ötszöröse. (Ez az összeg a Békeszerződés hatálybalépéséig természetesen még növekedni fog.) Vagyis: egymagában a háború alatt lejárt kamatok fejében, a külföldön elhelyezett címletek után, koronaértékben több mint ötszörannyit kellene egyszerre lefizetni a magyar (túlnyomólag budapesti) emissiók intézeteknek, mint amennyi a külföldön elhelyezett magyar címleteknek koronaértékben kifejezett névértéke. A teljesítési határidő és a teljesítés módja más és más, aszerint, amint a hitelező állam a clearing mellett optait, avagy

nem. kívánta azt. Ha nem optált a clearing mellett, mint például Belgium Auszriával szemben nem optait a clearing mellett, akkor a kamat és osztalékszelvények, valamint a kisorsolás folytán vagy más okból visszaváltandó értékpapírok bemutatása, tehát teljesítési határideje a Békeszerződés életbelépése (364. cikk) után 3 hónappal bekövetkezik (235. cikk *a*). Clearing esetében a teljesítésre a hitelező állam Hivatalával szemben a magyar Vizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal van kötelezve és ezen esetben a Békeszerződés hatálybalépésétől számított $3 + 6 + 3 + 1 = 13$ hónap múlva kellene a teljesítésnek megtörténnie a magyar állam részéről, amennyiben Magyarország és a hitelező állam között valamely külön megállapodás nem jönne létre. Nyilvánvaló, hogy ilyen összegnek ezen időn belül való teljesítése egyenesen katasztrófális volna.

Ennek elhárítása: a hazai emissiók intézeteknek, velük együtt az egész magyar közgazdasági életnek, de elsősorban a magyar államnak solidaris érdeke.

Ezen rendkívül súlyos terhek mellett, az emissiók intézeteket a Békeszerződés által teremtett helyzet még más különleges helyzet elé is fogja állítani. Nevezetesen két irányban. Azáltal, hogy a Békeszerződés hatályba fog lépni, az átengedett területeken levő adósok a lejárt jelzálogkölcson-kamatokat és tőkerészleteket (annuitásokat) meg fogják fizetni, illetve megfizetni lesznek kötelesek. A teljesítési határidő ezen tartozások tekintetében a Békeszerződés hatálybalépésétől számított 3 hónap lesz, az összes átengedett területeken levő adósok kötelezettségei tekintetében, azon okból, mert — amint a 11. rész ezt tüzetesebben kifejti — az elszakadó területekkel szemben a 254. cikk rendelkezésénél fogva nincsen helye az államközi clearingnek. Ennek a körülménynek kétségkívül nagy jelentősége lehetne, hogyha az elszakadó területekkel szemben fizetési mérlegünk nem volna passiv. Ebben az esetben ugyanis 10 hónapig abban a helyzetben lehetnénk, hogy adósainktól követeléseinket az utódállamok valutájában beszédhetnők, mielőtt a hitelező entente-államokkal szemben a teljesítéseket meg kellene kezdenünk. (Feltéve azt, hogy a főhitelező entente-államaink, nevezetesen Franciaország és Anglia, velünk szemben is a clearing mellett optál.) Ezen a ponton azok a jelzálog-intézetek, amelyek csakis jelzálogügyletekkel foglalkoznak és így passiv üzletágak útján nem kerültek az elszakadó területekkel szemben passiv egyenlegbe: igen lényeges időbeli előnyhöz juthatnak. Ezek az intézetek, az utódállamokba jutott adósaiktól már a Békeszerződés hatálybalépésétől számított 3 hónap múlva be fogják szedhetni követeléseiket az utódállamok valutájában, ellenben a saját tartozásaik a hitelező entente-államokkal (illetve a magyar állammal) szemben, 10 hónappal később, a Békeszerződés hatálybalépésétől számított 13 hónap múlva válik esedékessé. Egyedüli terhük az utódállamokba jutott záloglevélbirtokosok papírjai után köteles kamat-

szolgáltatás, ami a jelzálogi kamatokkal egyidejűleg (3 hónap múlva) válik esedékessé.

Ezen lehetőségnek megfelelő értékesítése némi rekompensatio ezen intézetek rendkívüli terhei mellett.

Ezzel szemben minő terhes esélyek mutatkoznak? Különösen két irányban látszanak ilyenek. Az 1876: XXXVI. t.-c. 14. §-a úgy rendeli, hogy a záloglevelek kibocsátásával foglalkozó jelzálogintézetek kötelesek abban az arányban, amint a jelzálogkölcsönök befolyanak: a forgalomban levő zálogleveleket bevonni. Azáltal, hogy az átengedett területek adóssai egyszerre (a fenti 3 hónapot, valamint a Békeszerződés hatálybalépéséhez még valószínűleg szükséglenő legalább 3 hónapot hozzászámítva) több mint 2V2 évi annuitást le fognak fizetni: az átengedett területekre eső zálogleveles jelzálogkölcsönkontingensnek egy qnotája visszafizetésre kerül. Adatok hiányában ez a quota sem összegszerűleg, sem százalékosan nem számítható ki. Iá azonban van némi jogosultsága a becsléseknek, úgy kiindulva abból, hogy az amortisatiós kölcsön-typusok 30—50 évesek, a tévedés nem lehet nagy, 5—8% becslési quota felvétele mellett. Vagyis az utódállamokba jutott jelzálogkontingens 5—8%-ának megfelelő záloglevélmennyiség vissza volna vásárolandó. Ez a jelzálogintézetek fenti rendkívüli terhei mellett: indokolatlan súlyosbítás volna.

Önként értetődik, hogy analog helyzet fog előállani az 1897: XXXÍÍ. t.-c. alapján kibocsátott községi kölcsönök tekintetében az utódállamokba jutott kontingensre nézve is.

Ebben a helyzetben a magyar állam jól felfogott önérdeke, hogy *az emissziós intézetek segítségére siessen*, elsősorban azzal, hogy akár törvénnyel, akár a kivételes hatalom alapján kibocsátandó rendelettel *függeszse fel az 1876: XXXVI. t.-c. 14. §-dnak és az 1897: XXXII. t.-c. 13. %-áriák hatályát*, ugyanúgy, amint a háború kitörésekor felfüggesztette a Bankaktának a jegyfedezeti elvet tartalmazó 84. cikkét.

Ad 4. A Békeszerződésnek van még egy további — rendkívüli jelentőségű — hatása az entente-államokban elhelyezett magyar címletekre. Nevezetesen: a címletek kamatszolgálata visszatérő időszaki szolgáltatás, amely nincsen kimerítve a háború alatt felgyülemlett kamattartozások lefizetése által. Felmerül a kérdés: hogyan áll a dolog a Békeszerződés hatálybalépése után esedékes időszaki kamatok tekintetében?

Ez a kérdés a külföldi valutára szóló címleteknél nem igényel külön jogi méltatást, mert ezen címletek továbbra is az illető külföldi valutában lesznek teljesítendők és a koronavaluta devalválódása az ezen címletek utáni kamatszolgálat valutáris összegét semmiképen nem érinti.

Másképen áll a helyzet a koronaértékre szóló címleteknek A Békeszerződés rendelkezései (231. cikk 3. és 4. pont) ezek

tekintetében csupán és csakis a háború előtt vagy alatt lejárt, kamatokra és tőketartozásokra szólnak. A Békeszerződés hatálybalépése napjától kezdve (238., illetve 364. cikk) ezek tekintetében visszaáll az általános jogi szabályok uralma. Vagyis ezen tartozások akkortól fogva a külföldön elhelyezett címletek után ugyanúgy teljesítendőek, mint a belföldiek után. Vagyis a papír névértéke után, az értékpapírban stipulált valutában.

Nyilvánvaló, hogy a külföldi hitelező intézetek és egyéb címletbirtokosok nem fognak beleegyezni abba, hogy a korona-valuta devalválódásának terhét ők viseljék. Ellenkezőleg: mindent meg fognak tenni arra, hogy azt a kibocsátó intézetekre áthárítsák, vagy pedig szabadulni fognak a papírtól. Kérdés: milyen jogi eszközök állanak e tekintetben rendelkezésükre? Erre a kérdésre a Békeszerződés 234. cikk *a)* pontja adja meg a választ.

Azok a külföldi intézetek, amelyek a náluk elhelyezett címleteket annakidején átvették: bizonyos megállapodásos viszonyban állottak a kibocsátó intézetekkel aziránt, hogy ezekből a papírokból milyen kontingenst kötelesek tárcájukban, vagy általában fix kezekben tartani. Ezek a szerződések a Békeszerződés 234. cikk *a)* pontja értelmében semmissek. Ebből folyólag az a helyzet áll elő, hogy amíg egyrésről a Békeszerződés hatálybalépése után e címletek után a kamatszolgálat koronaértékben történik: addig másrésről az entente-állambeli átvevő intézetek és címlettulajdonosok élhetnek azzal a fegyverrel, hogy nyomban visszaküldik a címleteket és, mint a háború előtti lejárt tartozást, a 231. cikk 4. pont alapján követelhetik a címletek koronaértékét az illető entente-állam valutájában.

Ez az esély nemcsak a kibocsátó intézetekre volna katasztrofális, hanem egyenesen nemzeti szerencsétlenség jellegével bírna. A Békeszerződés módot nyújt a 234. cikk *b)* pontjában a semmissé vált háború előtti szerződések revalidálására. Ehhez a revalidációhoz azonban a címletbirtokosok kétségkívül csakis azon esetben fognak hozzájárulni, hogyha a korona disagiója folytán őket a békekötés utáni időre fenyegető veszteségekkel szemben megfelelő garanciákat kapnak. Az erre vonatkozó egyezségek létesítése, az egyes emissziós intézetek és a címletbirtokosok közötti tárgyalásokat és megállapodásokat tesz szükségessé. Ez minden egyes emissziós intézet saját ügye, illetve az emissziós intézetek solidaris ügye, A revalidáció azonban nem csupán a magyar emissziós intézetek és az illető hitelező állam címletbirtokosainak egymás közötti ügye: hanem a revalidáláshoz a szerződésben érdekelt entente-állam kormányának közérdekből hozzá is kell járulnia. A francia és angol kormányok hozzájárulásának megnyerése bír a hazai viszonyok között eminens jelentőséggel. Ennek a hozzájárulásnak, minden valószínűség szerint, egyik előfeltétele az

lesz, hogy az emissiók intézetek, illetve a magyar kormány le kell hogy mondjanak a 234. cikk *b)* pont alapján általuk netán támasztható kártalanítási igényekről.

A kérdés közvetlenül kihat a magyar államháztartás ügyére, valamint valutánk sorsára is, azon kézenfekvő okból, mert hogyha Franciaország a cicaring mellett optál, akkor a 231. cikk *a)* alapján első helyen a magyar államot terheli fizetési kötelezettség a fenti tartozásokért.

Ez a tartozás pedig — amennyiben Magyarország és a hitelező állam között külön egyezmény nem jönne létre: ugyanakkor volna teljesítendő, amikor a kamatok — a fentebbiek szerint — teljesítendőek. Nyilvánvaló, hogy ilyen összegeket teljesíteni, Magyarországra nézve egyenes lehetlenség volna. A magyar állam érdeke tehát, hogy ilyen egyezségek a magyar emissiók intézetek és az entente-címletbirtokosok között létrejöjjenek, és hogy az illető entente-államok ehhez hozzájáruljanak.

Pusztá feltevés vagy játék volna ilyen egyezményt elméleti úton megkonstruálni. Annyi azonban valószínűnek látszik, hogy a hitelezők ragaszkodni fognak ahhoz, hogy a teljesítések a hitelező államának valutájában történjenek. Az a kérdés, hogyan viszonylik ehhez az 1876: XXXVI. t.-c. 6. és 11. §-a, illetve az 1897: XXXII. t.-c. II. §-a? Az idézett törvényhelyek a záloglevelek (községi kötvények) külön biztosítéki alapjáról rendelkeznek. Az első szerint a záloglevelek külön biztosítékául szolgáló alap, kell hogy a forgalomban levő záloglevelek összegének legalább 5%-át képviselje, míg a községi kötvények külön biztosítéki alapja, keli hogy a fogalomban levő kötvények összegének legalább 10%-át képviselje. Kérdés: keresztül lesz-e vihető ennek a rendelkezésnek fenntartása? Hogyha a törvényt komolyan vesszük, akkor annak a valódi értelme csak az lehet, hogy a külön biztosítéki alap magassága, a tényleges kötelezettség összegének kell hogy egyhuzad-, illetve egytizedrésze legyen: ami akképen jut kifejezésre, hogy a külön biztosítéki alap összege az entente-külföldön elhelyezett címletek után, a valorisait adóssági összeg egyhuzad-, illetve egytizedrésze: vagy pedig akkép, hogy a záloglevelekre vonatkozó törvény 6. §-a, illetve a községi kötvényekre vonatkozó törvény akkép ny'er módosítást, hogy az elhelyezés — quota szerint — mindig olyan valutára szóló értékpapírokban és értékekben stb. kell hogy történjék, mint aminőben a címletek utáni szolgáltatások teljesítendőek.

Hogyha pedig nem vesszük komolyan a vonatkozó törvényes rendelkezéseket: akkor fölösleges fenntartani olyan törvényt, amelyet nem szándékozunk komolyan végrehajtani.

Ennélfogva *a magyar kormány feladata*, hogy akár törvényhozási úton, akár a kivételes hatalom alapján kibocsá-

tandó kormányrendelettel *felfüggeszse az 1876: XXXV7. t.-c. 6. és 11. §-ait és az 1897: XXX1L t.-c. 9. és 11. §-ait!*

Még csak egy megjegyzést ezen a helyen: Az utódállamokba szakadt régi magyar állampolgárok és intézetek részéről nem kell attól tartanunk, hogy ottan fix módon elhelyezett címleteket felmondanak, és pedig azért nem, mert a Békeszerződés 234. cikk *d)* pontja ennek útját állja.

Azok a kérdések, amelyek az emissziós intézetek külön érdekei körében az utódállamokkal való viszonylatokban felmerülhetnek: a II. részben tárgyaltnak.